

MEGJELENIK:
MINDEN-HÓ-
KÖZEPÉN.
1912.
OKTÓBER

ULT ES JOVO

ZSIDÓ-IRODALMI-MŰVÉSZETI-TÁR-
SADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYÓIRAT.

AZ-OM-KE-KULTURBIZOTTSÁGA-KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL-SZERKESZTI

DR. PATAI JÓZSEF

ALAPÍTÁSI ÉV

1862

• ХРОНОГРАФ •
• РЕПЕТИЦІОН ІС •
• ЗСІБІБРЕСТІК •

CUENDEZ CONSTANZ

Svájc, Francia-, Angol- és Németország
zseb-, inga- és díszórágyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KISVÖ-TÉR 5

KARCSATÓRÁK, GYŰRŰ-
ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

ROSER-TANINTÉZET

Alapított
1853-ban.

I. Háromosztályú felső kereskedelmi iskola. II. Négy-
osztályú polgári iskola. III. Nevelő-internátus. —
Értesítő kivonatát küld az igazgató.

Igazgatóság: Budapest, VI., Aradi-utca 10. sz.

Dr. RENNER phys.
diät. szanatórium

Gizella Telep

Posta: VISEGRÁD (Pestmegye).

LAHMANN-féle berendezés: légsát-

rak, nap- és légfürdők.

Hízaló, soványító és fekvő kúrák.

Távbeszélő:

környék, Visegrád 3.

Városi vízgógyintézet: Budapest, VII., Valéró-utca 4. sz.

Dús választék dísztollak, mű-
virágok, virágkellékek és ko-
szorúkban

Junker Henrik

művirág

gyárainak raktára

Budapest, Király-u. 54

Külön női kalapforma-
osztály Telefon 118-09

Örök hűséget
~ esküszik ~

a „BEAU BRUMMEL“ folyékony
szappannak, aki egyszer azt használta.
A „BEAU BRUMMEL“ szabadalma-
zott amerikai tiszta növényolajból ké-
szült folyékony szappan, az annak
adagolására szolgáló készülék a Liquid
soap dispenser. Rendkívül takarékos
és tiszta. Ragályos betegségek áthordo-
zása (mint a darabszappannál) kizárva.
Nem utálatos, mint az elkocsnyáso-
dott, hajás, poros, darabszappan. A
készülék ára nikkelezett foglalatban,
csavarokkal és kulccsal . . 16.— K
1 gallon (körülbelül 4 liter) kölni víz-
zel illatosított folyékony szappan, bá-
dogdobozban, töltődugóval . 18.— K

Raktáron tartja:

Geittner és Rausch

cég, főherceg udv. szállító,

Budapest, VI. ker., Andrássy-út
18/MJ szám. Saját ház.

Budapest legelőkelőbb helyén!

OPERA PENSIÓ

BUDAPEST, ANDRÁSSY-ÚT
21. SZ., II. EMELET LIFT.

Gyönyörű, feltétlenül tiszta szo-
bák, ellátás nélkül is.

Diner-Abonnement. Elsőrangú
konyha, mérsékelt árak. Angol,
francia, német társalgás.

TELEFON
82 14 SZ.

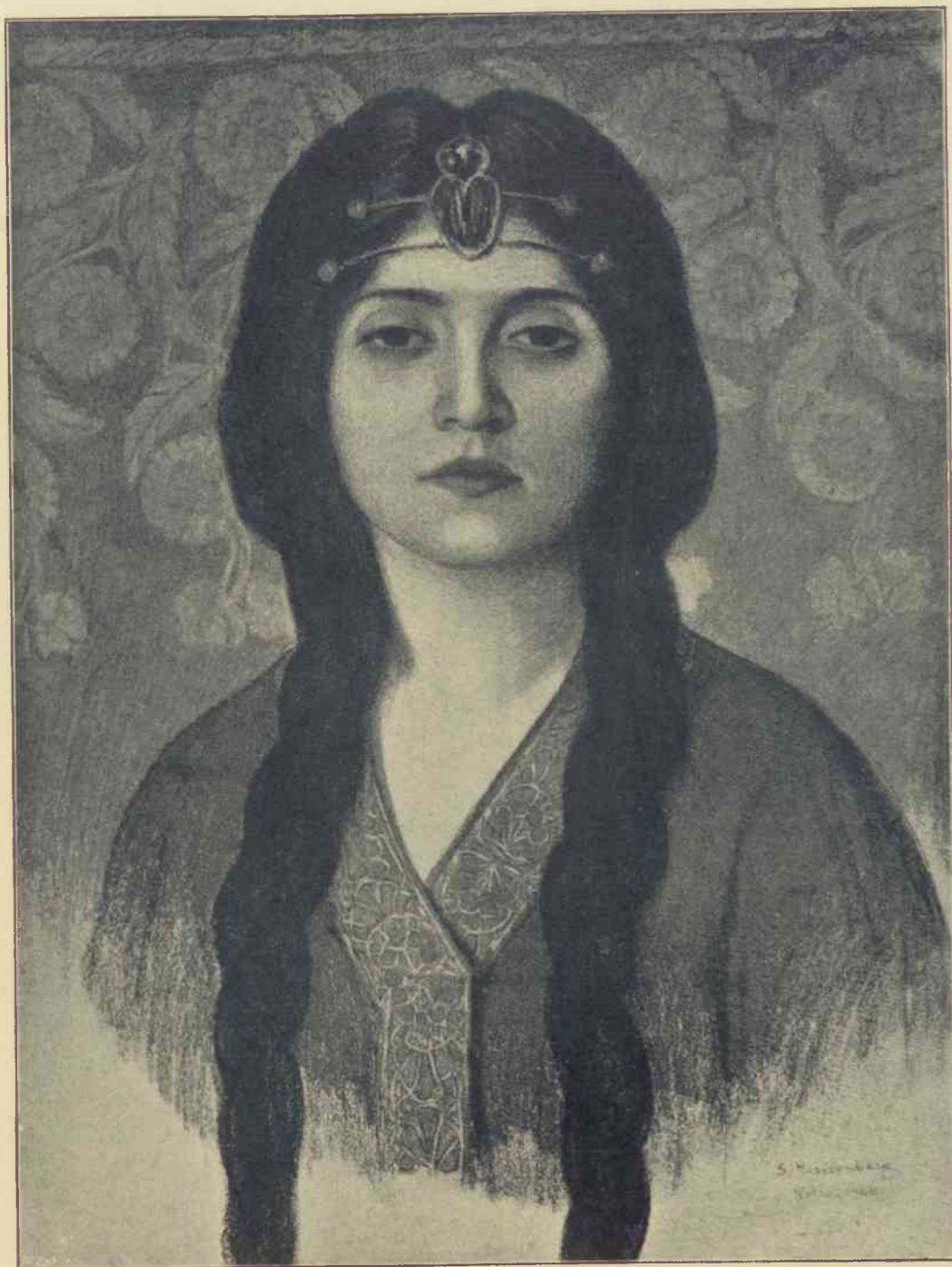
TÜDŐS JÓZSEF
FESTÉKKERESKEDÉSE

Állandó nagy raktár festék, kence, laak,
terpentin, enyv, festő, mázoló anyagok
és szerszámok, háztartási cikkek stb.

BUDAPEST, IX., FERENC-KÖRÚT 18.
TELEFON 64—91. SZÁM.

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
Dr. Frisch Ármin: Kultusz vagy szellem?	389	ILLUSZTRÁCIÓK.	
Dr. Hevesi Simon: Apró jegyzetek Olasz- országából	391	Hirszenberg (Jeruzsálem): Eszter. Mű- melléklet.	
Emánuel József: A bezúzott sátor. (El- beszélés)	394	Granacci Francesco: József fogságravitele	391
Fejes-Boldisár Ferenc: Ketten az éjben (vers)	396	Cristofano Allori: Ábrahám áldozata	392
		Biliverti Giovanni: Castità di Guiseppe	392
		Alessandro Tremignon: Mózes átveszi a kö- táblát. (St. Moisé egyház főoltára, szob- rászmű)	393
ÚJ MAGYAR ZSIDÓ KÖLTŐK.		Pietro da Cortona: Kain, bronz	394
Molnár Ernő: Versek. Gábiról-hangu- latok I—IV., Sok finom Ő		Pietro da Cortona: Ábel, bronz	394
Istenem . . . (versek)	397, 398	Federico Brandani da Urbino: A bábéli torony (Palazetto Baviera, Senigallia).	395
Stroke Henrik: Vesomru (kotta)	398	Tangeri zsidó leányok	396
Szalónikii levél: Leitner Miksa	399	A Szalónikiben megjelenő „La Solidarito ouradera“(Munkásösszetartás) című zsidó- betűs spanyol szocialista napilap fejképe	398
Dr. Singer Leó: Asmodaj (dráma)	403	A Szalónikiben megjelenő „El Kirbatsch“ (A korbács) című zsidóbetűs spanyol napi- lap fejképe	399
Dr. Kiss Arnold: Temetés	410	A szalónikii Chacham Basi. Jakob Meir őexcellenciája	400
Úti jegyzetek Tunis, Tripolis és Spanyol- országból	412	Szalónikii zsidó zenésznők	400
Dr. Enten Manó: Bakteriumok a Talmudban	416	Szalónikii kártyázó zsidók	401
S. Juhász Árpád: Fekete máglyák énekese (vers)	417	Szalónikii zsidó kofa	401
Jávör Bella: A titokzatos Lea. (Tárca)	418	Szalónikii zsidó gyümölcsárusok	402
		Szalónikii zsidó favágók	402
TOLLHEGYRŐL. (Secundus.)		Halotti mécsesek egy tangeri zsinagóga lámpáján	411
Zsidózó püspökök, A Sulchán Áruch alapján, A hosszú napkor elpusztult Jezusálem	421	Toledo tájképe	412
KRÓNKA ÉS SZEMLE.		A Sancta María la Blanca zsinagóga (ma katolikus templom) belseje	412
Újabb belépések az OMIKE-be, Magyar zsidó régiségek, A budapesti orth. izr. hitközség temploma stb.	422	A Sancta María la Blanca zsinagóga (ma katolikus templom) belseje	413
SZERKESZTŐI ÜZENETEK.		Az Alcantara-híd Toledoban	413
KÖZGAZDASÁG. — HIRDETÉSEK.		A toledo-i régi zsidónegyed határa. Oldalt a legendás torony romjai	414
„REMÉNY“ A MULT ÉS JÖVŐ IFJÚ- SÁGI MELLÉKLETE.		Murillo lakóháza a sevillai régi zsidó- negyedben	414
Szabó Imre: Városról-városra	53	A gazdag Lewysnek, később Greco festő- nek, háza Toledoban	415
Lehel László: Péntek este (vers)	55	A régi sevillai zsidónegyed egy utcája	415
Jávör Bella: Dominó néni	56	A sevillai régi zsidónegyednek egy udvara	415
		Az El Transito zsinagóga (ma katolikus temp- lom) stukkdiszítése	416
		Az El Transito zsinagóga (ma katolikus temp- lom) faldisztiménye	416
		El Transito zsinagóga (ma katolikus temp- lom) belseje	417
		Tangeri zsidó temető	417
		Löffler S. és B.: A pesti orth. hitközség új temploma. (Építészet és Iparművészet.)	825
		Krestin: A Tóra-író Remény	53
		A haifai héber műegytem Remény	55

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI

MEGJELENIK MINDEN HÓ KÖZEPÉN.
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
BUDAPEST, VI. KER., PODMANICZKY-
UTCA 6. SZAM II. TELEFONSZAM 146 92.

❖ FOLYÓIRAT ❖

AZ O. M. I. K. E. KULTÚRBI-
ZOTTSÁGANAK KÖZREMŰ-
KÖDÉSÉVEL SZERKESZTI

ELŐFIZETÉSIÁRA A „REMÉNY” IFJÚSÁGI
MELLEKLETTEL EGYÜTT EGÉSZ ÉVRE
16 KORONA. DÍSZKIADÁSBAN 25 KORONA
EGYES SZAM ÁRA 2 ES 3 KORONA.

❖ DR. PATAI JÓZSEF ❖

DR. FRISCH ÁRMIN: KULTUSZ VAGY SZELLEM?

Az a szellemi küzdelem, melyet a most végbemenő zsidó renaissance már a mi napjainkban is felkelt majd, a legelső harcát egy pont körül kell, hogy végig vívja. Ez a pont pedig az: Vajjon a modern zsidóságnak a zsidósághoz való közelebbbhozásának a munkájában a vallási, azaz szertartásos életre való nevelést állítsuk-e előtérbe, vagy pedig a zsidóság eszmei tartalmának megismertetését.

Régi kérdések és régi ellentétek. Nem arról van szó, hogy fennállhat-e a zsidóság tisztán a maga eszmei tartalmával és hogy képesek vagyunk-e zsidó eszméinket az eleven élet minden megnyilatkozásába akkor is belevinni, ha letérünk azokról az ösvényekről, melyeket elődeink nekünk kijelöltek. Ezt a kérdést a zsidóság már régen eldöntötte, amidőn létezése első percétől kezdve egy bizonyos, meghatározott cselekvésekhez szabott gyakorlati önfegyelmében látja garanciáját annak, hogy tanításai fennmaradhassanak. Szó van azonban arról, hogy amikor a külső formák lazulnak, amikor a törvények alaki betartásának a szeretete apadó félben van, amikor a zsidó vallásosságtól elvonatott az a hagyománytól megszentelt talaj, melyben fejlődik és gyarapszik: hogy akkor első dolgunk legyen-e a törvény védőbástyáinak a kiigazítása, avagy a törvény szellemének a felelevenítése. Gyakorlativá téve a kérdést: Mivel kell a mai nemzedék előtt a zsidóságot először megkedveltetni, azzal-e, hogy a kultuszt állítjuk előtérbe, vagy azzal, hogy a zsidóság eszméit?

Mindig szem előtt tartva azt a tényt, hogy hosszú és beláthatatlan időkre való hatást csak életmód teremthet és hogy a zsidóság egy per-

cig sem mondhat le arról, hogy régi szertartásai és szertartásos intézményei ápolását és fejlődését elsőrangú teendői közé sorozza, mégis hangsúlyozzuk, hogy a zsidóság jelenleg legelőször azzal tartozik magának, hogy a köztudatba bevigye azoknak a gondolatoknak az ismeretét, melyek minden egyes intézményének életet adtak. Ma, midőn a felszínre vetett eszmék és gondolatok annyi kavardást idéznek elő; midőn az újabb eszmeáramlatok éppen a vallások tanításait ostromolják és a vallási világszemléletet is támadásuk célpontjává teszik; midőn egyes vallási intézmények elavultságát, egyes vallási dogmák lehetetlenségét eszközül használják arra, hogy a vallás minden érdemét, minden erkölcsi értékét tagadják: nekünk zsidóknak többszörös okunk van arra, hogy állásfoglalásunkat a kor áramlatai között leszögezzük, öntudatosá tegyük a mi közönségünkben azokat az irányelveket, melyek a mi útjainkat meghatározzák. Meg kell mutatnunk, hogy a mi vallásos alapelveink, a mi világszemléletünk nem kerül összeütközésbe semmiféle társadalmi alapelvvel és semmiféle tudományos világszemlélettel és ha igazak is volnának a vallásos gondolkodásnak hitt eszmék elleni averziók, minket ez az averzió nem érint.

Szükségünk van a zsidóság eszméinek kihegyezésére, világnézeteinek precizizálására, felfogásunknak kidomborítására minden kérdésben, amely az erkölcsi élet és az erkölcsi élet berendezéseit illeti. Már a vallásoktatásnak is szüksége van arra, hogy a régi írásokból azokat a tanításokat alakítsa ki, amelyek ma aktuálisak. Hogy a prófétai tanításokban a történelmi események tömkelegében az ifjúság figyelmét azokon a tényeken

tartsa, amelyek ma is gyakoriak és a zsidóság multja, küzdelmei és tevékenységeiben lássák azokat a fáradságos és nehéz munkásságokat, melyek a haladó gondolkodást szolgálják. De nemcsak kifelé van rá szükségünk, nemcsak azért, hogy a vallásától idegenkedő ifjúságunknak mutassuk, milyen szabadon és milyen függetlenül gondolkodtak a mi őseink. Szükségünk van eszméink hirdetésére és tanítására azért is, hogy a magukat vallásosaknak tartó hitfeleinket felvilágosítsuk, hogy őket gondolkodásukban felszabadítsuk és képessé tegyük arra, hogy vallásos buzgalmukban a zsidóságot és a nemzeti egyetemet lelkük nemeségével, erkölcsi érzésük emelkedettségével szolgálják. Hogy ne idegenkedjenek a haladás gondolatától, amiért a felületesség, a munkátlanság és a szívtelenség is gyakran a haladó eszmékbe burkolódzik. Hogy ne féljen egyes, a vallásos életet is érintő probléma felvetésétől csak azért, mert a magát modernnek képzelő éretlen gyermek, aki lustaságával, léhaságával szülei életét rövidíti, vagy mert a modernséget fitogtató nő, aki felolvasásokra jár, nagyképüsködik, vitatkozik és otthon zülleni hagyja háztartását és gyermekeit, ugyanazt mondja.

Ugyan gondolkodtunk-e már azon, mi az oka annak, hogy a zsidótörténet, mely végre ma sem szegény szenvedésekben, csakis *egyetlen* egy olyan korszakot tud felmutatni, amidőn egész generációk még akkor is kitartottak apáik hite mellett, amidőn a nyilvánosság előtt már mint nemzsidók éltek? Honnan van az, hogy körülbelül a tizedik századtól egészen a tizenhetedik századig a titkos zsidózás oly gyakori volt és azóta soha sem ismétlődött? Nem áll-e összefüggésben azzal, hogy éppen a X—XVI. századbeli kor az, melyben a zsidó ember vallási eszméiben, azoknak ismeretében épp oly nélkülözhetetlen kellékét látta a maga zsidó voltának, mint a szertartási élethez való ragaszkodásban és amikor az utóbbtól távolodnia kellett, akkor világszemlélete, filozófiai tudása, elmélkedő gondolkodása tette rá nézve lehetlenné a vallástól való elszakadást. Vallási világszemlélete tartotta a zsidóságban, ez kedveltette meg vele újból az őseihez tartozásának érzését.

De még aki a zsidóság erejét az ő elkülönített-ségében látja, aki minden szeretetnél a zsidósághoz, minden zsidó öntudatnál többre becsülte azt, hogy valaki a templomba jár, imádkozik, még annak is át kell látnia, hogy a törvényhű zsidóság nem-

zedékeit mindig megelőzte az *eszméit megfogalmazó zsidóság*. A babilóni zsidóság, amely törvényekbe és intézményekbe foglalta a mi vallásunkat, a prófétai eszmékből meritett lelkesedést és hitbuzgalmat. A hellén filozofáló korszak járt elől a misna mestereinek, az arab zsidó filozófia a kodifikáló irodalomnak. A Majmuní utáni belső küzdelmeknek és a vallásos életnek megerősítését célzó intézkedések mind folyományai voltak annak az eszméi megtermékenyítésnek, melyet a zsidóság tanításaiban rejlő gondolkodásnak ismerete sarjastott. Valahányszor a zsidóságban hanyatlás mutatkozott, valahányszor szakadó részek keletkeztek, a megmentésen munkálkodók az eszmék hangoztatására vetették a legelső súlyt. Minden korrál úgy tudták megértetni a zsidóságot, hogy a filozófiai hajlammal bírók, a gondolkodásban kipróbáltakkal igyekeztek megértetni a zsidóságot. A többi magától ment. Felelevenedett tőle az egész nép élete, erkölcsösebbé lett az otthon, a család, nemesbült a hitközségi vezetőség, mélyebb lett a belső vallásosság.

S majdnem kifejeztünk valamit. Fejlődésének egyik olyan lépcsőfokát is láthatjuk, ahol a zsidóság kialakulását nem előzte meg a zsidó eszméknek az a törekvése, mely minden korban a maga állásfoglalását pointírozta. A *Mendelsóhn utáni idők*. Nemes akarattal itt is összefogtak, de annyi eredménytelenség, annyi hiábavaló fáradság egyetlen egy korát sem jellemzi történetünknek. Az utolsó század zsidósága egész energiáját egymás erejének megsemmisítésére fordította és a zsidóságot soha olyan vérvesztésig még nem érte. Zsidó intelligenciánk, még az is, amely szívesen vesz részt minden humanitárius és kulturális mozgalomban, egész idegenül áll ideológiáinkkal, irodalmunkkal szemben. Az ősi vallásból való kilépéseknél mint mellékokok ezek is szerepelnek. A Mendelsóhnról elnevezett érárt nem előzte meg a zsidó filozófiai munkásság és midőn a XIX. századbeli zsidóság belső reformokra gondolt, a modern hitközségek is abban látták feladataikat, hogy a kultusz esztétikáját fejlesszék, de a modern zsidó intellektuális hajlamait és vallási ideológiáját nem ápolták. Ez az oka, hogy nagy haladásunk mellett a hitközségek szociális tevékenységében híveket veszítettünk és nagy emberfeletti munkásságunk mellett sem vagyunk képesek a pusztító áramlatot feltartóztatni. Talán ezekre a napokra gondolta a prófeta azt a sokszor idézett mondását: „Népem elpusztul, mert tudás nélkül való“.

DR. HEVESI SIMON: APRÓ JEGYZETEK OLASZORSZÁGBÓL.

Olaszország a műkincsek hazája. A világtörténet lábnyoma keresztül ment minden században rajta. A lelkek különös hatások alatt meggazdagodtak, sensibílisek lettek. Alkottak, érdeklődtek, gyűjtöttek, megőriztek. Minden kis félreeső városkában találhatsz műkincseket. Ott van példaképen Senigallia, kis város, bár nagy történeti multu, szerény tengeri fürdőhelylyel. Olaszország küszöbe a magyar utazónak, ha nem Velence felé indul. Örömmel és kedves meglepetéssel töltött el, mikor régi emlékei között a Palazzetto Bavierára ráakadtam. A Baviera-család legkitünőbb embere Giuseppe volt, az Aldobrandini családdal rokon, meghalt 1591-ben. Talán ő építette a nagyon egyszerű, régi kis, egyemeletes családi házat, az úgynevezett palazzettót. De ha belépünk, a nagyon egyszerű kis házban igazi művészi meglepetésben részesülünk. A tetőzet és annak hajlásai gyönyörű stukkódomborművekkel, *Federico Brandani da Urbino* elbájoló alkotásaival telvék. Egyik terem az Ilias terme, a másik az Odysseáé, a harmadik Herkules hőstetteit mutatja be, apró kabinettek tele érdekes domborművekkel gyönyörködtetik a szemet, Con-

stantin császár életének eseményei vonulnak el előttünk, a mennyezeteken és falfülkében allegorikus alakok és csoportozatok; nagyon szívhez szóló a Sala della Carita tündérasszonyával, mely az elhagyott apró gyermekeket fölszedi, viszi és vezeti és végül van egy *Sala del vecchio testamento*, ó-szövetségi terem, tele bibliai tárgyú stukkókkal. A terem bizony egyike a kisebbeknek, de Ádám és Éva történetén kezdve a bibliai histórián át haladó ábrázolatai lekötik és nagyon megérdemlik a figyelmet. Ebben a helyiségben tartott többször misét Borromeusi Szt. Károly, a Baviera-család barátja.

Az újtestamentoni képek özönében, melyek úgy ismétlődnek tárgyukban és sokszor kivitelük egyformaságában, mint egy végtelen tengernek hullámai, a szemnek jól eső kies szigetek gyanánt emelkednek ki Olaszország nagy műgyűjteményeiben a bibliai, ótestamentomi tárgyú művészi alkotások. Ezek váltják ki a legmélyebb érzéseket. Megrendülve állunk meg a Pitti-palotában *Pietro da Cortone* bronz *Kainja* előtt. Az elkövetett tett rémülete él vonagló izmú, erős testében, szemei elé, homlokára emelt merev karjában, melyben a sípcsont és orsócsont a rémülettől szétfeszül, az

Granacci Francesco : József fogsággravitele.

Cristofano Allori: Ábrahám áldozata.

ordít nyitott szájából és ijedelmes lángban égő be-
esett szeméből. Ez a bűn a maga borzasztóságában
és magáttépő gyötrelmében, mely ellen a biblia szel-
leme küzdeni fog kezdettől végig és már azzal is
küzd, hogy bemutassa nekünk a véráhitó erőszak-
ot és a hazátlan bujdosásnak eredő irtózatot,
mely Pietro da Cortona szobrában egyesül, riasztó
ellentétet képezve a halálos álomban szelíden szen-
dergő *Abellel*.

A bűn legcsábítóbb formájának diadalmas le-
győzését, az ellenállást a kísértésben, az egyházas
festők örömmel ragadták ki a bibliából és meste-
rileg fejezték ki a Castità di Guiseppe szűzséjében.
Ezek között a legbájosabb Biliverti Giovanni remek
vászna. Nem ily megragadó, de műtörténeti szem-
pontból felette érdekes Francesco granacci (1477—
1544) festménye: József fogságravitele.

Az *Akédát*, Ábrahám áldozatát, Izsák megáldo-
zásra készségét nagyon sok elsőrangú művész pró-
bálta meg zordon fenségében ecsetjével interpre-
tálni, képzeletének teremő erejével megértetni.
Ott van Rembrandt híres képe az Ermitageban,
ott vannak a florenci képtárakban, Pieri Stefano,
Giovanni Van Lys, Jacopo da Empoli, Tinto-
retto Ábrahám áldozatkészségének nagy jelenetét
tárgyaló remekei. En megvallom, nekem ezek
mellett is tetszik *Cristofano Allori* (1577—1621)

gyönyörű akédája, Izsák arcában a nemes, halál-
sápadt erős akaratú megadással, Ábrahám arcában
a meghajnalodó figyelő kétkedéssel: talán mégis
felment az Isten e nagy kötelesség alól, az an-
gyalka optimista arcában az okos meggyőződés:
dehogy kíván a mi Istenünk emberáldozatot, a
mi Istenünk nem kívánja megáldoztatását sen-
kinek.

Michel Angelo Mózes mindenki előtt ismere-
tes. Érdekes Mózes szobrot láttam Florencben a
Sa Croce templom egyik főkapujában. Az
ülőhelyzetben levő Mózes írja a törvényt a tér-
dén tartott kőtablára, héber betűkkel, éppen az
utolsó ígét.

Van ott az ellenfülkében egy nagyon érde-
kes Áron-szobor is. De ezeknél érdekesebb az
utazóktól elhanyagolt velencei Szt. Moisé-templom
főoltára. Hatalmas skulptív alkotás, a földszint
félmagasságától fel a tetőzetig emelkedő mesés
csoportkonstrukció szobrász és dombormunkákból
kombinálva, a háttér relief, a főcsoportozat meg-
annyi kiváló szobor, a csoportozat gyönyörűen
megszerkesztve. Az angyalok kűrtharsogása közt
adja az Úr a törvényt Mózesnek, az első táblát
(héber írással) Mózes már átvette és a sziklához
támasztotta, a másodikat most veszi át. Ez *כבר*
szóval, az ötödik ígét kezdődik. Az egyik olda-
lon Áron és Hur, a másik oldalon Miriam, kö-
zépütt a felszabadított beteg rabszolga és a felesége.
Hatalmas életet, erkölcsi fenséget lehelő kompo-
zícia. Nincs benne semmi megtörtség, vergődés,
vonaglás, kinszenvedés, csak felszabadulás, erő,
élet és üdvösség. A háttér alsó része festésbe megy
át, angyalokkal és a kinyilatkoztatásra feltekintő
zsidókkal.

Az érdekes műalkotás képét mint mellékletet
adjuk és dicséretére válik a mesternek, hogy maga
a reprodukció is monumentális hatást tesz.

Biliverti Giovanni: Castità di Guiseppe.

Alessandro Tremignon: Mózes átveszi a kőtáblát. (St. Moisé egyház főoltára, szobrászmű.)

EMÁNUEL JÓZSEF: A BEZÚZOTT SÁTOR. (ELBESZÉLÉS.)

Hogy közeledett a sátorosünnep, azomód növekedett a Frommer bácsi feje a gondoktól. Kiállott a szűk, sötét kis pesti udvarba és elkeseredetten vakargatta a füle tövét. Baj, baj. Hogy csínál itten sátort? Az udvar szélében, hosszában ki van cementezve. Hova veri itt be a cölöpöket, amikre rá kell feszíteni a gyékényfalakat? Frommer bácsi mélyen felsóhajtott. Általában ez a rövid fél év, amit Pesten töltött, több bosszúságot okozott neki mint Dorogházán töltött hetven esztendeje. Az a számtalan apróbb, nagyobb kellemetlenség, ami a megváltozott viszonyok és a városi élet elmaradhatatlan kísérője, másodszor is megőszítette Frommer apó amúgy is fehér haját.

Bánta is már nagyon, hogy odahagyta a jó, nyugodalmas falusi fészket. És még jobban bánta a felesége, aki mondta is neki többször alázatos, kérlelő hangon:

— Gyere haza, Frommer!...

De Frommer nem ment. Inkább meghalt volna, mintsem hogy visszamenjen falu csúfjára. Pedig hogy fájt a szíve az elhagyott vidék után. Ott ő volt a falu esze, tisztelte őt vén és fiatal. Ez a Pest pedig, ejh, jobb erről nem is beszélni. Egyszerűen napirendre tértek itt felette. Sőt napirendre sem került. Tudomást se szereztek róla. De hát ez még nem bántotta olyan nagyon. El volt rá készülve. Tudta, hogy nem fog valami nagy izgalmat keltetni a jövőtele. Csak az a nagy nyomasztó közöny, amivel itt az emberek nem törődnek egymással, az a fásult, őrjítő lőtás-futás, amivel mindenki szalad itt a maga dölga

után és rá sem néz másra; ez a nagy, nagy elhagyatottság és ismeretlenség, ami itt e sok nép között körülvette mintha a sivatagban lett volna, ez fojtogatta őt és sírattatta vissza vele a falut.

Sejtett ugyan valamit mindebből mielőtt hátat fordított a megszokott otthonnak, mégsem maradt ottan. Nagyon is tűrhetetlen volt már neki a falu. Kivált mikor elővették őt a régi, fájo emlékek a régi jobb időkről. Mikor még nem éltek olyan magányosan egyedül. Mikor még fiatalok voltak, ő is, Eszter is, és amikor egy kis emberke, egy kedves, eleven, pajkosképű gyerkőc verte föl a házatája csendjét. Aztán eszébe jutott neki a többi egymásután. Amint nőtt, növekedett a Simi, Pirosképű, egészséges, derék fiú volt a Simi és a lelke örvendezett, ujjongott, amikor látta. Lám micsoda fia van neki.

És aztán rájuk borult a sötétség. A Simi elment, eltűnt. Sokan azt mondták, Amerikába ment. Gyakran hangoztatta, hogy más ott az élet és hogy nem neki való ez a kicsinyes, kezdetleges tengődés, amivel itt az ember keresztülvergődik az életen. Akárhova ment azonban, többé nem hallottak róla. Se levél, se hír, semmi. Az anyja majd meghalt a nagy fájdalomtól és csak a remény tartotta benne az életet. A remény, hogy viszontlátja még tán a fiát. Hiába. Harminc év mult el azóta. Már rég letett minden reményről. Csak felejtetni szeretett volna, elfelejtetni végképen, hogy neki fia is volt valaha. De mikor elnézte a szobákat, bútoro-

Pietro da Cortona: Kain, bronz. Dr. Hevesi S.: Apró jegyzetek Olaszországból c. cikkéhez.

Pietro da Cortona: Ábel, bronz. Dr. Hevesi S.: Apró jegyzetek Olaszországból c. cikkéhez.

Federico Brandani da Urbino: A bábeli torony (Palazetto Baviera, Senigallia). Dr. Hevesi S.: Apró jegyzetek Olaszországból c. cikkéhez.

kat, a kerekas kutat odakünn és mindazt, amit maga körül látott, visszaemlékezett e boldogabb időkre, azok a tárgyak mind a fiára emlékeztették és ő nem tudta már tovább nézni.

Az asszony nem ellenezte a dolgot. Feljöttek hát Pestre ősz fejjel felejtetni. Itt aztán más bajok voltak. A nagy sivár idegenség, ami itt körülvette őket, még hagyján. De a többi. Milyen keserves volt az első napon, amint fölébredt és nem látta ablaka alatt a nagy terebélyes, lomha eperfát és nem hallotta a mezőre vonuló jöszág zsívaját. Nem csoda, hirtelen kizökkenni hetven év megszokott egyhangúságából és belecsöppenni egyszerre a világ közepébe.

A vallásos érzékenységet is bántotta sok minden. Mikor látta a sok üzletet, amik mind nyitva voltak szombaton és a zsidó tulajdonos ott füstölt az ajtóban. És fázott a gondolatától, hogy ezt neki mind meg kell szoknia és természetesnek találnia.

Most is, hogy közeledett a sátoros ünnep, főtt a feje a gondtól. Hogy csinál sátorot ebben a súlyos kőbörtönben.

Hallotta valakitől, hogy itt az asztalossal szoktak évről évre sátorot ácsoltatni. Nem nagyon tetszett neki a dolog. A sátorverés legkedveltebb foglalkozásai közé tartozott. Dehát sátor nélkül csak nem lehetett. Két nappal az ünnep előtt elment egy asztaloshoz és rendelt nála egy deszkasátrat.

A nagy zaj és kopácsolástól csak úgy rengett a ház. A lakók kitódultak a folyosókra és onnan lesték kíváncsian, vihogva, hogy mi készül odalenn az udvaron. Hosszú deszkák, lécek, kisebb-fajta gerendák heverték szanaszét a földön, közöttük foglalatostkodott egy asztalos egy inással és

illesztették össze serényen a deszkákat és verték bele éktelen lármával a sok szöget.

Frommer bácsi ott állt a földszinti lépcsőházban és nézte nagy búsan ezt a furcsa sátorverést.

Azon gondolkozott, hogy vajjon a régi zsidók a sivatagban szintén ilyen sátrakban laktak-e. Bajosan. Elég volt azoknak valami állati bőrökből összetakolt ponyva, amit ráfeszítettek egy pár földbevert karóra. Es hát nem jobban hasonlított az ő egyszerű, szegényes gyékénysátra a pusztabeli szukkához? Nem nagyon tetszett neki a készülő sátor hideg deszkafalaival. Azok a régiek sokkal meghittebbek, családiasabbak — és még egy — olcsóbbak voltak ennél.

Mialatt így tépelődött, a sátor épült. A négy fal már készen volt és kezdték felállítani szép négyszögben. Egyszer csak a kapu felől közelgett valaki. Ez a valaki a házmester volt. Épp most jött haza a piacról. Mikor észrevette a készülő sátor, elképedve megállt. Egy sátor az ő rezidenciájában! Hallatlan! Hamarjában azt sem tudta, mit csináljon. Majd haragtól kivörösödve orditozott az asztalosmesterre:

— Takarodjék ki! Hogy merészelte maga ezt a piszkot ide behozni! Hogy merészelte maga... maga zsidó!

A lakók nevettek odafönn és élvezték a szenzációt.

Az asztalos tiltakozott, ő nem zsidó és őt ne vonják felelősségre, őt megfizették és hívták dolgozni, hát ment. Hagyják őt békében. És ezzel rámutatott Frommer apóra, mint minden baj okozójára.

Mindenki odanézett. Ott állt az öreg a lépcsőház ajtajában és megriadva félénken nézte a ribilliót, amit érthetetlen módon előidézett és amiben tökéletesen ártatlannak érezte magát.

A házmester megrohanta: Hogy merte! Hogy volt bátorsága! Aztán következett egy hosszú beszéd, zsidó, ismét zsidó, megint csak zsidó. Ez volt a refrén. És elhangzott egy „vesztek volna el” is a Jordánnal kapcsolatban. Végződött pedig az egész szónoklat egy szigorú parancsban: Ez a sok szemét egy félóra múlva itt ne legyen, mert baj lesz.

Frommer bácsiban azonban fölébredt az önérzet. Nem volt szokva ahhoz, hogy parasztok gorombáskodjanak vele. Odaszólt a tanácsstalanul álló asztaloshoz:

— Csinálja tovább azt a sátor. Ne törődjék maga senkivel. Megfizettem és vége.

A lakók odafönn a folyosókon úgy érezték magukat, mintha cirkuszban ültek volna. Ohó, kezd izgalmas lenni a dolog.

Aztán a házmesterhez fordult:

— Semmi köze magának a dologhoz. Itt első sorban a háziúr parancsol. És a háziúr meg fogja engedni.

No lett erre nagy nevetés. Hogy meg fogja engedni! Kemechey a Mária-lovag, a nagy anti-

szemita, Kemechey fog sátrat engedélyezni az udvarában.

A házmester is visszagyömöszölte magába a feltörekvő indulatot, amit e kis zsidó ellenállása fejtett ki belőle. No fog repülni kifelé — gondolta.

Hát csak gyerünk. A házmester ment elől, az öreg utána. Mentek a háziúr lakása felé. Amint mentek, a házmester vissza-visszapárlantott a szegény összetöporódott öreg emberre és már valami szájalomfélélet kezdett iránta a szíve táján érezni. Ahogy elnézte a nagy bizakodást, ami Frommer bácsi arcáról lesugárzott és amilyen jól ismerte Kemecheyt, már szerette volna az öreget lebeszélni kömezlágyítási tervéről.

De már ott voltak a háziúr lakása előtt. Fölmentek, bementek és a házmester előre ment bejelenteni az öreget és informálni Kemecheyt jövetelük céljáról.

Frommer bácsi addig künn állt az előszobában és hallgatta a belülről kiszüremelő hangokat. Egy erőszakos férfihang csattant föl indulatosan:

Zsidó?! Már megint zsidó! Hát nem mondtam, hogy ne vegyen zsidót a házba! Hogy nem akadt más? Állt volna üresen!

Frommer bácsi búsan lehorgasztotta a fejét, ettől az embertől nem sok jót várhatott.

Odabent dühös léptektől rengett a padló.

Mi...i? sátor?! Szép! Mért nem mindjárt zsina-goga! Vagy ideplántálhatná mindjárt egész Jeru-zsálemet. Aztán egy rekedt röhej. — Ha kikeresz-telkedik az a zsidó, építhet magának sátert. Hol az a zsidó?

Frommer bácsi betámolygott az ajtón. Görnyedt tartással lépdelt a haragos Kemechey felé. Kérlelni fogja ezt a nagy urat, gondolta, könyörögni fog előtte, hogy engedje meg neki, hiszen csak nyolc napra kell és azután ha akarja, ki is hurcol-kodik a lakásból. Félve nézett föl Kemechey arcára és fölnyitotta a száját, hogy beszélni kezdjen.

És ebben a pillanatban, mintha villámcsapás érte volna, egész testében megremegett és mintha delejes erő vonzaná, szemei megkövülve meredtek Kemechey oldalt sebhelyes arcára. Aztán kezdett engedni arcáról a halálos sápadtság, teste ki-egyeneseedett mint a szálfá, szemében félelmetes tüzek lobogtak és úgy állt ottan a lassanként összeeső, megrokskadó Kemechey előtt, mint a haragvó nemezsis ütésre emelt öklével.

És amint nézte őt, Kemechey erőtlennül, meg-babonázva, föltámadtak sirjából gondosan elteme-tett emlékei a régi, régi időkben, még mielőtt az ősnemes, de koldússzegény öreg Kemechey örökbe fogadta őt és vagyonát, azok a messze idők, amikor még nem voltak házaí, sőt még Mária-lovag sem volt, mert nem lehetett, mert... mert nem volt még keresztény... Oh jaj, zsidó volt, mint ez itt előtte és ő is ott ült a sátorban egy ilyen emberrel, mint ez itt, aki azonban még élet-erős ember volt, még nem volt ősz és akinek ő azt mondta: apám!..

Mereven, szótlanul állt egymással szemben apa és fia. A házmester, aki csak félig értette a dol-got, otthagya őket és rohant haza. Építhetik már bátran azt a sátert. Rendben van a dolog. És a kalapácsok vígan csapkodták tovább a deszkát, a szögeket.

Már az ajtót rakták föl, mikor jött csendesen, lehorgasztott fejjel az öreg. Rekedt hangon, szinte rikácsolva szólt oda az asztalosnak:

— Nem kell! Vigyék innen, vigyék az egészet és látva az asztalos tévovázását, fölkapta reszkető kezével a földön heverő fejszét és egy ütessel be-zúzta a sátor egyik oldalát.

Aztán fölsietett a lakásba, kézen fogta az asz-szonyt, a szemében egy könnycsepp csillogott és megtört hangon hörögte:

— Gyere haza, Eszter!

FEJES-BOLDISÁR FERENC: KETTEN AZ ÉJBEN.

A lelkem közelebb megy hozzád,
A lelked jöjjön közelebb.
Két vérző szív, ha összeborul,
Almunk tán akkor édeesebb.

Te téptetten a multból jöttél,
Én a jövő fia vagyok.
S egymásra sirunk e világ-sirban,
Mert sebeink egyenlő nagyságok.

S kart karba öltve elborultan,
Míg tűnnek az éjek, napok,
Úgy-e kísérhetlek utadon?...
Hisz én is csak zsidó vagyok.

Tangeri zsidó leányok.

ÚJ MAGYAR ZSIDÓ KÖLTŐK

MOLNÁR ERNŐ: VERSEK.

GÁBIROL-HANGULATOK.

I. Ó ÉLETEM . . .

Ó életem, te hivságos csoda,
hogy rabul ejt a szavak mámora!
Földi életek „szezám, nyílj meg”-e
(e titkos csoda kulcs): tett a jegye.
S szépmivű szóknál téged mi maraszt,
miért köt le, mint templomi malaszt?
Mért kell néked szépségek hús neve,
míg villan égő parazsak heve?
Ó életem, te hivságos csoda,
mért ejt rabul hús szavak mámora?

II. SZALADJ VÉRHULLÁM . . .

Szaladj vérhullám s öntsd el a helyet,
ahová édes mosolyt hinteget.

S szalad a hullám s dobol a szívem
(ó édes halál, gyászpompás requiem!),
s a melled piheg, s a torkod szorul
s véred vadul, mind arcodba toúl . . .
S míg torok, tüdő, szív furcsán dobol,
szavad,
ez ékes madár, messze ellohol —
S állsz megtorpanva, élő szobor!

Ó szerelem, ó hullám, ó mosoly!

III. ÉS CSILLOG MINDEN . . .

Es csillog minden: csillog a folyó,
csillog a göggel úszkáló hajó;
csillognak az elaggott, vén hegyek
s az ezernyi tarka virágsereg;
csillognak az utak, a terek, a fák,
sárgán csillog az utcai plakát;
csillognak a felhők s az ég, a kék,
s a napfényben izzó egész vidék;
s az erős férfiak s a gyenge asszonyok
s csillog a lány, a gögös, a konok;
s csillog, mi örökre csillogó marad,
csillog, mi mindent csillogtat: a nap.

S ha közelg az est s az árnyak hullnak,
új csillag források gyúlnak.

S csillog a villany és csillog a gáz,
(angyalí pompa; tündéri varázs!);
s új fényben csillognak folyók, hegyek,
s újként csillognak fák, utcák, terek:
s minden élettelen s élő megett
csillog a fekete sziluett;
s csillog a csillag, s csillog a hold,
s csillog az éj, a mord, a zord,
s új fényben csillognak az emberek
és sejtelmesen villognak a szemek
s mosolyt csillognak az estéli tavak
(a parton körülök villanysor szalad);
s hangokat csillognak a kürtök, dobok,
s színeket csillognak a reflektorok.

S mind e csillámnak, mely csillog s éled,
egy ősforrása csillog: az élet.

S (ó szenvedések titkos, halk oka!)
csillogásba, mely már elcsilloga
— egyazon
folyóba — kétszer nem lépsz be soha.

IV. NYARANTA, MÍG . . .

Nyaranta, míg véred a melegben dobol,
a vad szél nyaral messzi valahol.

Es haza ha téved a hús szellő, (fia),
ijedten rezzen össze a fa;
virágesőket sir a domb,
rémes meséket suttog a lomb
s alázattal bókol s hajt fejet
s ajándékuul lehullajt levelet.

Es eljön az ősz és megjön a szél,
s a falomb rémesebb regéket mesél:
Előtte szürke felhősereg;
fű, fa, virág, lomb halkan megremeg;
levéltől megfoszt sárga lombokat,
virágokról elűz illatokat
s vígan hajózik a fodrozó vizen
s ugrándozik szakadékos hegyeken;
és végigszalad halk sétányokon
(ó piros napernyő, holdfény, lámpion!),
az utakon felkavarja a port,
könnyű kalapokat messze hord,

ה'כ"ב תמוז 10 תרצ"ב
FEDERATION SOCIALISTE
Pour l'administration du Journal
ה'כ"ב תמוז 10 תרצ"ב
FEDERATION SOCIALISTE
Pour la Commission de Rédaction
SALONIQUE (Turquie)

סולידאריטה

אונ'ראדירה

LA SOLIDARIDAD OURADERA JOURNAL SOCIALISTE

(ה'כ"ב תמוז 10 תרצ"ב)

ה'כ"ב תמוז 10 תרצ"ב

אבונאטינגטום
ה'כ"ב תמוז 24
ה'כ"ב תמוז 12
ה'כ"ב תמוז 30
ה'כ"ב תמוז 16
ה'כ"ב תמוז 50
ה'כ"ב תמוז 26
ה'כ"ב תמוז 1
ה'כ"ב תמוז 6
ה'כ"ב תמוז 1
ה'כ"ב תמוז 6
ה'כ"ב תמוז 1
ה'כ"ב תמוז 6

A Szalonikiben megjelenő „La Solidarito ouradera“ (Munkásszövetartás) című zsidóbetűs spanyol szocialista napilap fejképe.

felbodroz minden lenge ruhát,
duhajkodik, kacag, hahotáz
és becsúszik vállon, háton, kezen,
s tested megborzong a nyers ütéseken ...

Ó, regéket a lomb rémeset mesél,
ha eljön az ősz és megjön a szél.

SOK FINOM ...

Sok finom szóból, mely könnyed és líbeg
arcodra ékes fátylat készítek.
s szavakból, miknek zengése mély,
készül ruhád, (ó drága szenvedély!)
S édes szavakból, mint édes könnyű torta,
lészen ételed naponta kiosztva
és lágy szavakból, folyásuk: hegy patakja,
készül majd kecses szád napi italja.
S érces szavak, hangolva mélyre, szűkre:
lesz édes arcod velencei tükre.

És lenge szavak, szövésük: pókháló vászna,
szívednek hullnak majd tájékára
s feledve, mi csak van földön és vízen,
én, sötét rabló,
betakarom halkán szíved s elviszem.

Ó ISTENEM ...

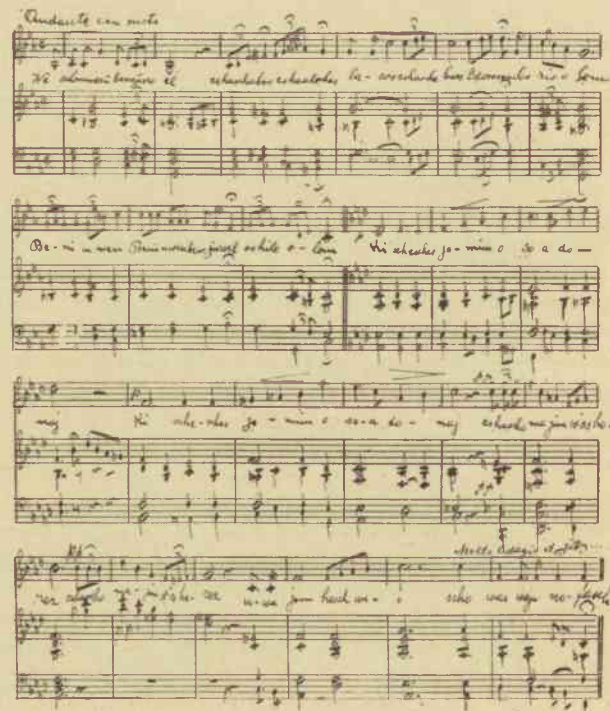
Ó Istenem, ki úr vagy földön, égen,
hallgasd meg: bús szolgád könyörög eképen:
Az élet, e rohanó, bús vonat,
álljon meg minden ablak alatt
és hozzon búzát, bort, örömet
s kendőt, mely örökre szárít könnyeket;
s hozzon a vonat bársonyt, aranyat
s dús drapériát, mely díszít falakat;
s hozza a vonat méhek sárga mézjét
s erdők, mezők, tavak üdítő légtjét
s áldd meg az embert nemes ígyekvéssel,
parancsold meg: ember, sose késs el

s ne engedd, hogy míg loholva kijött,
elfusson vonatod az orra előtt.

Ez ima az, uram, mellyel vétkezem
előttem s imígy végezem:
Hadd legyek én a te papod,
ki végrehajtja a te akaratom;
hadd sirjak én a balga nép fülébe:
siessetek, az üdvnek nincs még vége!
hadd legyek én az új Jeremiásod,
kivel szavad a népekhez kiáltod.
S inkább nem nézek vissza rá soha:
csak hadd legyek vonatodnak mozdonya.

STROKE HENRIK: VESOMRU.

LAZARUS ADOLFNAK AJÁNLVÁ.

ס' מואיסטרו פרוטאם דיוס קונסיד
לין סיקוס נייצטס צו ו דאמס חס סאלי:
יקרישקא דום סלאו לוק חס סוויטע
- סונקס דיוז בלאקו. לוק ציוס פריטע
- סאלאר ו לוקט. ס' אינדיקייטע
- טיירס לם דיוסם בלאקס סו טודס לם ציטע
- סורלדיוס דין איקראקו ח' דין ציוסעס
- סוואר חס חויוון' אל קי חס איסוקרעס
- קאטיובאר. ס' פוידיוס. אל חסל חוידו:
- איסיו חס סוויסטרו פרוטאם. קאלו ליסטו

EL KIRBATCH *Salonique*
Direct propri Moise Levy (Korbatsch)
F. D. U. M.

נרנאל סימאנאל אומריסטיו
סאטיון א דייסטור מואיו לוי

אינזשניסטור קירבאטש אין די צינער 9 12 נוסוס
12 • • • • • סוסטע
16 • • • • • ח'צרוס

ריכלאם
חיל קירבאטש ח'צו
חס קיון לי פנאיו

A Szalonikiben megjelenő „El Korbatsch“ (A korbács) című zsidóbetűs spanyol napilap fejképe.

SZALONIKII LEVEL.

Szaloniki, 1912, szeptember.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Itt ülök a Parc Union kávéház nagy tengerparti terraszn és a „Múlt és Jövő“ gyönyörű hasábjai közt lapozgatva, bizonyos büszkeség tölt el, hogy a magyar zsidóságnak van végre egy exportja, amely dicsőséget hoz a nevére. Hiszen nemrég olvastam egy törökországi francia napilapban (L'Aurore), egy egész hasábon keresztül a „Múlt és Jövő“ dicséretét. De a „Múlt és Jövő“-nek missziójában fontosabb az, hogy a magyar zsidóságot informálja a külföldi zsidóság életéről és kultúrmozgalmairól és ez bátorít arra, hogy b. lapjában Kelet legérdekesebb zsidó községének, a szalonikiinek egy kis helyet kérjek.

Nem akarok bő történelmi fejtegetésekbe bocsátkozni, csupán érintem, hogy az a kis török zsidó hitközség, mely a XV. század derekán virágzott, hatalmas és tekintélyes zsidó központtá vált akkor, amikor a spanyol számkivetés a zsidóknak tizezeit hazátlanokká tette és ezeket a világ összes tájaira szétvetette. Egy ily kívándorló csapat telepedett meg Szalonikiben, itt is megőrizve spanyol nyelvét, szokásait és erkölcsét, sőt magas kultúrájával beolvastotta az ott úgysem nagy számban élő török zsidókat is. Ezeknek 75 ezer lélekre felzaporodott mai generációjával akarok foglalkozni.

Első, ami meglep, hogy dacára a lelkek nagy számának, nem találunk oly zsinagógákat, amelyek vagy épületeikkel, vagy kupoláikkal magukra vonhatnák figyelmünket. Egyetlen egy ilyen épület sincs! A zsinagógák, melyeknek száma szerintem 23, (hallottam 130-ról is beszélni) eldugott sötét helyeken vannak. Azonban, ami érdekes, nem egymástól messze, hanem úgyszólván egymás mellett. A fényképezést egy világért sem engedik meg és így a zsinagóga képét tényleg sehol sem lehet látni. A felszerelésük az általunk jól ismert szefárd jeleggel bír. Érdekes azonban, hogy a nők számára fenntartott helyek

rendesen üresek és a nők is a férfiakkal együtt imádkoznak. Az imádság nyelve természetesen a héber, habár a spanyol nyelv pl. a prédikációnál épp oly szokásos, mint nálunk a magyar. Imádkozás közben minden újonnan jöttet jól meg néznek, jól megtárgyalnak és olyan, hogy úgymondjam, unzszenírtén társalognak, amíg a chacham előimádkozik, hogy örömpresve gondoltam a mi Dohány-utcánkra. Hogy el ne felejtsem, meg kell említeni, hogy a legyező is nagy szerepet játszik férfinél, nönél egyaránt és ezt büzgön és nagy ügyességgel használják imaközben is.

A modern szellem villanyvilágítás képében, még a legkisebb és legjelentéktelenebb zsinagógában is helyet talál.

Képzeltető, hogy ez a 75 ezer zsidó a városra a legtisztább zsidó jelleget bélyegzi. A tsartsi, azaz bazár szombatontként teljesen lezárt és üzletről vagy üzleti forgalomról szó sincs. A pénteket onnan lehet megismerni, hogy a miniaretteken a műezzin keservesen (Isten bocsássa meg bűnöm) vonítja a jól ismert Allah szölamot. A vasárnapot arról, hogy az itt székelő diplomaták zászlót dugnak erkélyükre, azonban a szombatot arról, hogy... ünnep van. A hajók ilyenkor nem rakodnak, a hivatalos órák szünetelnek, a kávéházak megtelnek, a kioszkok, kávéházi terraszkok és mozik pedig hemzsegnek a közönségtől.

Szombat délután van. A Parc Union nagy tengerparti terraszn bámulom a tenger végtelenségét, a parthoz ütődő, csobogó hullámokat, a már lenyugodni készülő nap égő vörösségét, a távoli hadihajók szürke acélpáncélját, a tarka vitorlások imbolygó hadát. A zenekar ismerős taktusokat játszik, Bakonyi Tatárjárását, friss kedvvel, óriási lármás csinadrattáival. A darabot befejezik, a közönség, mely eddig halkan füttyörészve kísérte a dallamot, most tapsorkánban tör ki.

A közönséget figyeljük meg. Szomszédom, erős, szállas férfi, kíváncsian néz meg. Látja, hogy valami újságot olvasok, amelynek nyelvét ő nem

A szalonikii Chacham Basi, Jakob Meir ő excellenciája.

érti. Anglais? — kérdi. Minthogy megvan arról győződve, hogy mindaz, aki nem török, görög, francia vagy spanyol és pláne borotvált arcú, az angol. Felvilágosítom és máris meg van a barátság. Tudtam már róla, hogy zsidó. Ugyanis rengeteg hosszú prémes kabátja, amelyre ha ránéztem — 38° meleg volt — kivert az izzadság, itt mint ünnepi díszruha használatos. Kiderült róla, hogy ő az egyik szefárd hitközség titkárja, chacham, sokat utazott és Josef Hasszannak hívják. Ez nagyon segítségemre volt szemlélődéseim között.

Fiatallak jöttek, kezükben az „Indépendance” az ottani francia újság volt. Előkelő orrhagon csevegtek, fagyaltotztak, adták a frankot. Eszembe jutott a mi Duna-korzónk, a mi lipótvárosi ifjaink a „Matin”-nel és „Daily News”-okkal.

Látja, az a sárga selyemharisnyás, a chachambasi fia. Hivatalnok. Hölgyek jönnek. Az idősebbek pártaszerű, zöld fejdíszükkel, aranypénnel és ékszerekkel, a hagyományokhoz ragaszkodó zsidó nőket állították elénk. A fiatal lányok kivétel nélkül angol csigákban eső hajdísszel, tökéletes angol baby, illetve az idősebbek francia kosztümökben jelennek meg. A régies viseletű mamák mellett úgy festenek a „felsőbb leányiskolai hölgyek” mint megszemélyesítői az újnak, az újszerűségnek, a konzervatívval szemben.

A lányok mind barna hajú és szemű hölgyek, kik a nem teljes zsidó típust, inkább valami keleti, nagyon excentrikus zagyvalék típust képviselnek. A vonalak lágyabbak, mint Közép-Európa zsidó nőinél és inkább franciás, ellenben maga a testalkat és mozdulat energikus, parancsoló, szinte angolszász jellegű, míg a haj és az arcszín a görög és spanyol nőknél megszokott színeket mutatja.

Az egész összesség úgy fest, itt a márvány asztalok mellett, mint Pesten a Duna-korzón pl.

Szalonikii zsidó zenésznők.

a Deli vagy Hangli asztalánál. Úgy látszik a kávéházjárás „ösi” zsidó szokás, mely épp úgy jellemzi Budapest, mint Wien vagy Szaloniki zsidóit.

A szalonikii zsidók még pár évtized előtt kizárólag a spanyol nyelvet használták társalgási nyelv gyanánt. Emellett a héber nyelvet is ismerték és mint közlekedési nyelveket, tudtak görögül és törökül. Ma a vágató idő századában mélyreható változásokat találunk egész Kelet zsidó lakossága körében. Azok az ellentmondások, törekvések, politikai és társadalmi okok, melyek az egész világon csaknem ugyanazok, itt is megváltoztatták a zsidóságot. Ha nyílt ellenségeskedést még nem is tapasztalhattam, tagadhatatlan, hogy olyan nagymérvű változás előtt áll egész Kelet zsidósága, mely egyrészt ellenséges táborba osztja majd őket, másrészt talán a jobb jövő reményével is kecsegtet. Az a vallásos érzés, mely eddig a Keleten élő zsidóságnak fenntartója volt a modern atheista világfelfogással szemben, egy-

idejűleg tünőfélben van és hovatovább erősebben és erősebben mutatkozik a nemzeti, a zsidó nemzeti érzés.

A török zsidók helyzetét Nyugat-Európa zsidó laknssága túlrózsás színben látja. A chacham basi excellentias, aszultán testőrségében zsidók is vannak. A hadsereg tisztikarában zsidók bőven vannak, olvassuk minduntalan. A valóságban azonban úgy áll a dolog, hogy a cacham basi exellenciás ugyan, azonban a mindenkor kormánytól függ helyzete és önálló hatáskörrel alig rendelkezik. A szultán testőrségében tényleg vannak zsidók, de ezek csak a legalsóbb fokú szolgálatokat teljesítik. A hadseregben tényleg vannak zsidó tisztek, de ezek mind hadnagyok, vagy ha jól megy, főhadnagyok. Ennél magasabb rangot zsidó el nem ér.

Érdekes, hogy ez a körülmény nagyon, de

Szalonikii kártyázó zsidók.

nagyon elkészeríti Törökország zsidóit. Egy szalonikii nagykereskedő elkészeredetten mondotta, hogy ők zsidók mindent megtesznek, hogy kimutassák, hogy hű ottomán hazafiak. Fiaikat ottomán gimnáziumokba járatják. Már családi körben is törökül beszélnek és ezért a hála: legjobb esetben a megvetés.

Szalonikiben, hol a zsidó lakosság mellett a görög is szerepet játszik, oly nagy a kölcsönös gyűlölködés, hogy ritkán mulik el nap in-

zultusok nélkül. És az egyre ellenségesebben szemközt álló nemzetiségek között a zsidó a legjobban úgy őrizheti meg immunitását, hogy egyik nemzetiséghez sem csatlakozik, hanem zsidónak vallja magát és amellet hű ottománnak. Ennek tulajdonítható, hogy itt a cionizmus rendkívül fényes eredményeket ér el. Maga a cionista párt számban a legerősebb zsidó párt Szalonikii-ben, mely még egy napilappal, az „El Avenir“-ral is rendelkezik. A héber nyelvet azonban alig bírja pár ember. zsidóiskolák, ahol héberül tanítanak, t. i. úgy, hogy meg is tanuljanak ezen a nyelven, nincsenek, Thalmud-Thora-iskolák vagy ilyesfélék nem igen találhatók.

Zsidó jellegű iskola — de csak névleg — Szalonikiben az Alliance Israélite iskolája. Alkalmam volt itt pár diákkal beszélgetni. Ezek elragadtatott hangon beszéltek Párisról, Franciaországról, Fallières-ről, a Quartier Latinról, az Eiffel-toronyról, a francia nyelvről. Ezek az iskolák franciásító törekvéssel dolgoznak, ami előbb-utóbb veszedelmessé fog válni. A növendékeknek legnagyobb jutalmuk az, hogyha jól tanulnak, ki-mennek Párisba folytatni tanulmányaikat. Tényleg sokakat kivísznek és ezek a párisi egyetemen nyernek kiképzést.

Érdekes, hogy az itoizmus itt nem bír gyökeret

Szalonikii zsidó kofa.

Szalónikii zsidó gyümölcsárusok.

verni. Az érdekesség abban rejlik, hogy századokkal ezelőtt éppen innen indult ki egy oly mozgalom, mely a zsidóknak földet akart szerezni, azonban nem Palesztinában. A XVI. században Szaloninkí chachambasija, Almosnino, emlékiratot intézett Nászi Józsefhez, a naxosi herceghez, amelyben fejtegeti, hogy az üldözött zsidók letelepítéséhez kiválóan alkalmas hely: Cyprus szigete.

Érdeklődésemet még erősen felkeltette a döntések élete, kiket itt „dölmén“-nek hívnak. Ezek a mi tudomásunk szerint, Graetz adatai alapján, Sabbatai Cevi áttért hajdani híveinek lezármozottai, színleges mohamedánok, akik azonban tényleg zsidók. Megtudtam, hogy ezek csoportosan élnek együtt, hitük nyíltan a mohamedán, azonban titokban nem a zsidó. Egy babonás összevisszaság jellemzi titkos hitüket. Héberül nem tudnak már és a műveltek egész őszintén mohamedánok. A zsidókkal nagyon rossz viszonyban vannak, azokkal állandóan veszekednek. Örökös irigykedés van közöttük. Valósággal üldözik a zsidókat, amennyire tehetik — néha nagyon gazdagok. — Magyarul: antisemiták.

Ne feledkezzünk meg a zsidóknak egy új és nagy csoportjáról sem, mely szocialistának vallja magát. Ezeknek szintén van hírlapjuk, természetesen héber betűs. Főnevezetessége a szervezeteknek, hogy ezekben a nők is rendkívül tevékenységet fejtenek ki. Teljesen szabályszerű sztrájkokat rendeznek, tüntetnek és nemzetközieknek vallják magukat. Ezekhez csatlakozik egy más szocialista frakció, mely cionista szocialistának vallja magát. Már ezeknek a szervezeteknek létezése is világosan bizonyítja, hogy az ipari és kereskedelmi proletáriátus itt is öntudatra ébredt. Nem kell emlitenem, hogy a szellemi pályákon lévőknel itt még nyomorúságot egyáltalán nem tapasztalunk.

A gazdag zsidó kereskedők, iparosok, bankárok

mellett (a bankárok közül csak Allatinit említem, kinek villájába az exszultánt, Abdul Hamidot internálták) ott látjuk a szegény asztalost, cipészt és esztergályost és a gyártelepeken alkalmazott munkásokat. A város specialitása a zsidó hajósok. Más vallású hajós egyáltalán nincs a kikötőben. Az utcán dolgozó zsidó favágó is gyakori látvány.

Szalónikii zsidó jellegének érdekes bizonyítéka pl. a zsidó nőknek szerepe, kik mellett, hogy mint említettem a szocialista mozgalomban is részt vesznek, kenyérkereső pályákon is vannak. A kávéházaik zenészei leginkább a zsidó nők sorából kerülnek ki, de számosan vannak, kik Európa nagy tudományegyetemeit látogatják.

A szellemi munkások óriási hányadát teszik a zsidó vallásúak. Az orvosok, ügyvédek, festők, szobrászok, mérnökök csaknem kivétel nélkül zsidó vallásúak. Hogy ilyen körülmények között az újságírók is nagyrészt zsidók, talán magától értetődik.

Szalónikiben hét napilap jelenik meg. Ezek közül egy török, egy görög, egy francia és négy héber betűs spanyol nyelvű. Meg kell azonban jegyezni, hogy a francia újságot, a „L'Indépendance“-t szintén zsidó szerkeszti. A zsidó lapok közül az „Il Libéral“ polgári napilap, mely liberális irányú és hogy úgymondjam, a hivatalos nagytörök propagandát üzi. A „La Solideridad Ovridera“, mint már a címe is mutatja, a munkások lapja. Erős szocialista cikkek jelennek meg benne. A lap erőssége Vlahoff, egy Oroszországból

Szalónikii zsidó favágók.

Párisba és onnan Szalonikibe került újságíró. A hirlap keleti jellegének megfelelően kiváló alkalomakkor nem sajnálja a legelénkebb címőbert a betüktől és oly vérvörösen jelenik meg, hogy az olvasó szeme szinte káprázik, ha rá néz. A „Kirbatsch“ a szalonikiiek rémlapja, mely kegyetlen gúnnnyal és élccel nem igen kímél senkit. Mindenki utálattal beszél róla, azonban a legnagyobb örömmel és mohósággal olvassa. Végül a már említett

„El Avenir“, mely teljesen cionista irányt követ, helyesebben a cionista pártnak hivatalos lapja.

Szerkesztő úr talán alkalmat nyújt még nekem, hogy mostani hiányos feljegyzéseimet kiegészíthessem. Addig is vagyok a Szerkesztő úrnak igaz

híve és tisztelője

Leitner Miksa.

DR. SINGER LEÓ: ASMÓDÁJ. (DRÁMA HÁROM FELVONÁSBAN.)

SZEMELVÉNYEK A MÁSODIK FELVONÁSBÓL.

Asmodáj a démonok királya győzelme után Salamon képében uralkodik Izrael népe fölött és ördögi erővel tör egyenesen célja felé, a nép és az egyének anyagi és erkölcsi megromlására. Legfőképp Abiság tiszta szerelme ingerli, aki azonban tudni sem akar róla.

Asmodáj: Mondd meg szívem, mért rejtet el magad, Arcod mért oly komor, mi bánat ért?

Abiság: Körödben élni fáj, hadd menjek el, Szülőfalumnak álmaim közé!

Asmodáj: Az fáj tehát, hogy itt tartottalak, Miért vésted szívembe képedet?

Abiság: Újból a régi csáb, engedj uram, Szívemből már minden hívés kihalt.

Asmodáj: Miért leány, megmondanád nekem?

Abiság: Királyom hallgasd meg a bús regét, Csodás kaland nagyon mi engem ért.

Alig jött fel a napsugár,
Bókot lövel a földre már,

A fényes ár.

Tekintete a földre száll

Enyelg vele minden fűszál,

Mind rája vár

S a lomb megett a rózsza itt

Mily büszke lett, hogy rákacsint

A nap megint.

Örül nagyon s a szírmait

Ahány vagyon kibontja mind

S feléje int.

S meglátva őt, a nap leszállt,

Sietve jött, a rózsafát

Ölelni át.

S amint a nap kacérkodott,

A lomb alatt termék legott,

S nem leltem ott.

A szép sugár virágomat

Elhagyta már, egy perc alatt

Árván maradt.

S azóta lásd, hervad szegény,

Mert a sugár hűtlen legény,

Hűtlen legény.

Asmodáj: Bohó leány, ezért vérzik szíved,
De lesz-e, ki sebedre irt hozand,

Ha karjad te is bezárod, mint

E hervadt rózsza fonnyadt szírmait?

Miért legelsz a multnak romjain,

Miért merengsz a mult ábrándjain?

Abiság: Mert jobb a multnak álma, mint a ma,
Mert jól esik szívemnek már a bú,
Megnyugszom benne s fel nem lázadok.

Asmodáj: Az ember nagy a szenvedésben is,
De boldogan lehet csak isteni,
Azért a báj, hogy más élvezze azt
S nem, hogy magadban élve eltemesd.

Abiság: Mi elvirágozott, többé nem fakad.

Asmodáj: Mi szép tebenned, rejtnei nincs jogod,
A férfié az, és ha jó magad
Nem adnád önként, joggal megrabol.
Mi a forrás, ha vizét nem veszik,
A kút minek, ha mindig földve van.

Abiság: Lemondtam már az üdvörl, kin nekem,
Szerelmes szódat újra hallanom.

A tanácsosok már egybegyűltek, hívják a királyt.

Asmodáj: Menj most leány, ma még találkozunk.

Abiság: Engedj magadtól teljesen király.

Asmodáj: Nemcsak király vagyok, de férfi is,
S ez mondja neked, hogy maradj szívem.
Boldog leszek, ha újra látlak itt.

A tanácsosokat maga elé hivatja, azok valamennyien bejönnek.

Asmodáj: Mit gyűl itt össze annyi csöcselék,
Végezze dolgát mindegyik külön.

Benaja: Üdv-bölcs király neked! Engedjed meg,
Hogy szóljak társaim nevében is.

Asmodáj: Megúntam már a sok sopánkodást,

Benaja: Kegyes vagy, jól tudom, jó a szíved,
Sopánkodást nem hallgatsz szívesen.
Nem bírod el a népnek jajszavát,
De épp azért ne zárd el a füled
Király te vagy s mi népünk szócsöve,
Jelentésünkből tudd meg a valót
S azok szerint intézd majd tetteidet.

Asmodáj: Azért vagyok király, hogy azt tegyem
S csakúgy, ahogy jónak látom magam.

Benaja: Nem kér, király, jogodból senki részt,
Magadd tedd újra boldoggá a hont.

~~~~~

MULT ÉS JÖVŐ 403

Asmodáj: Valóban szép, hogy erről biztosítsz,
Ily nagy kegyet nem vártam tőletek,
De várjatok, egyéb dolgom van,
Akad talán még addig új anyag,
Miről jelentést kell majd tennetek.

Asmodáj otthagyja az egybegyűlteket. Azok
fájdalommal panaszzolják egymásnak a király zord-
ságát, zsarnokságát, hitetlenségét, habár minden-
képen arra törekszenek, hogy a nép elégedetlen-
ségét elnyomják. Különösen Joab tüzei társait a
király ellen.

Joab: Gúnyt űz mindenből, ami szent nekünk.

Zabud: Hogy zsarnok és kegyetlen, fájdalom való,
De törvény ellen nyíltan még se kelt.

Alig hogy ezt kimondja, jő a király női osztálya-
nak főnöke és szolítja a király titkárait.

Achísár: Achíja menj, jelentsd királyunknak,
Hogy áldozásra várja hitvese.
Urak, csendet kérek s egy kis helyet,
Áldozni indul most a hölgysereg.

Zabud: Áldozni megy most Fáraó leánya.

Achísár: Ezuttal velemegy királyunk is.

Ez a hír megdöbbeníti a király híveit és Zabud-
dal együtt kiáltják:

Hogy véle megy áldozni a király!

Nincs idejük töprengeni, Lilit, mint Fáraó leánya
és a király első neje máris jő udvarával. Előtte
Zabud kivételével mindenki tisztelettel hajlik meg.

Lilit: Üdv véletek, király hű emberi!
(Zabudhoz) S te bőszerű uracs, neked nincsen
[fejed,

Vagy fennen hordod, hogy nem látni meg.

Zabud: Királyom hölgye, pap vagyok csupán,
Uram szerény szolgája csak, s nem úr,
Nem is uracs, nem is hordom fejem
Olyan fennen, büszkén, mint te gondold.

Lilit: Csontod törik talán, ha meghajolsz.

Zabud: Királyom hitvesének hódolok,
De Astoret hívének én soha!

Az épp belépő Asmodáj még hallja e kitörést.

Asmodáj: Zabud barátom, hallottam szavad,
Ha visszatértem számolok veled.
Hölgyek megyünk, ti várjatok reánk.
(Lilithez) Abiság hol maradt, nemjő veled.

Zabud: Isten felkentje vagy, zsidó király,
Várunk, míg Astoretnek áldozol.

Lilit: Király, hozzád beszél e csúf zsidó.

Zabud: Zsidó király, hallottad ezt a gúnyt?
Kacag belé egész valóm! Hahah!
Szép hitvesed gúnyolja a zsidót,
A népedet, melyen uralkodol,
A véredet, tulajdon nemzetedet!
Bölcs Salamon király, te véle megy?

Asmodáj: Örjögő, meglakolsz. Hölgyek, megyünk.

A király a hölgyekkel távozik.

Zabud: Hallotta és nem volt feddő szava.

Velem számol, tán még meg is fenýt.

Benaja: Zabud barátom, áll, heves valál.
Királyunk hitvesét megilleti,
Imádjon bár kit is, a tisztelet.

Joab: Ha a király gúnyol, még eltűröm,
De Fáraó leányától soha.

Cadok: Világosság, sötét lett hajlokod,
Bálványnak áldozik Dávid fia!

Benaja: Barátaim, sopánkodás helyett
Gondolkodjunk inkább azon, miként
Engeszteljük ki a király dühét.
Ifjú oroszlán ordítása nem
Oly rémes, mint ha ő haragra gyúl.

Zabud: Haragjától nem rettegek. Övé
Az életem, rendelkezék vele.

Benaja: Heveskedés csak ront a helyzeten,
Komoly higgadság mindig többet ér.

Az elégületlenek közé a királyi terembe jő
Adonija, Salamon testvére, Batsébat várja oda.
Nem akar közéjük menni, mert

Közdolgoktól eltílt királyi szó.

Benaja: Üdv véled is, nemes Adonija,
Joab híved beszél addig veled!

Joab: (Adoniját félrevonja) Jer csak velem,
[hallgass meg Joabot,
Ki híved volt eddig és most is az.

Adonija: Ha jó a hír, beszélj Joab vezér.

Joab: Biz jó a hír, de itt nem szólhatok,
Jer kissé rejtekünkbe, nagy király!

Adonija: Király? ember egy szót se szólj tovább!
A mult oda, s szívből feledtem el,
Nincs Istenáldás titkokon soha,
Más, edesebb boldogság vár reám.

Joab: Van edesebb talán, mint szent jogunk
S megelélni újra azt, mi elveszett?

Adonija: Találtam kincset mely nem volt enyém.

Joab: Édes kincset, szerelmes vagy talán?

Adonija: Most dönt üdvöm felett a bölcs király,
Kegyet megnyerni kérem Batsébat.

Joab: Ha azt kell tőled hallanom, maradj;
Ha tőlük várod üdvödet, várjad;
Harcban, békében jobbkézed valék
Ne tudjad hát meg, mit tesz balkezed.
Király ellen lázong már a nép,
Torkig megúnta már rabláncait,
Várd hát, míg az idő öledbe hull!

Adonija: Hallgass meg most Joab s jól megjegyezd,
Királyomnak hűséget esküvék
S ha volna gaz, ki fölkel ellene,
Kardommal vágom ketté a fejét.
Hívem valál, ki tartottál velem,
Vigyázz, első ne légy, ki általam
Köszönti földöntúli életet.

Joab: Megjegyzem jól, dehogy felejttem el
Otrombán hős nagylelkűségedet,
Itt jön már Batséba, eredj, köszönts!

Adonija el is mondja kérését Batsebanak. Megszerette a szenvedő Abiságot és kéri a leány nemes pártfogóját, hogy kérje meg számára a királytól kezét. Batseba megígéri, bár fájdalommal tapasztalta, hogy a király hivatlanul alig fogadja.

Benaja a tanácsosok megbízásából tanácskozássukba hívja őket, hiába vonakodnak tőle, hogy a király parancsa megtiltja azt.

Adonija: De megkívánja, hogy
Hazánk üdvét előmozdítsd te is.

Mikor már a tanácsosok közé vegyültek, jó vissza Asmodáj, kit Lilit megegyeszer figyelmeztet Astoret szobrára.

Achisar: Urak köszönjete, itt a király.

Asmodáj: Úgy illik az, mindent feledni kell
A szent hazáért — a királyt magát.

Benaja: Felséges úr, rólad beszélgetünk.

Kancellár: E honban téged senki sem feled.

Asmodáj: Rólam beszélletek? Szátokban hát
Mindig csak én vagyok? Ki ad jogot
Nektek bírálni működésemet,
Természetem, egyéniségetem.

Benaja: Hűséges gondunk érted, trónodért.

Adoniram: A nép, amely igádban küzködik,

Zabud: A szent méltóság, amelyet betöltösz.

Batseba: Szívem, mely érted, üdvödért dohog.

Asmodáj: Aggódtok úgy-e, féltetek nagyon,
Anyám te is a nagyfejük között
S Adonija nemes vitéz ugyan
Hamar feledted el atyád szavát,
Hogy gúnyolók között helyet se kérj.

Batseba: Tanácskozásukban nem vettünk részt
Sem én, sem testvéred Adonija.

Asmodáj: S mégis volt ott szavad, hol engemet
A főséges nép szöcsöve szapul.

Adoniram: Ne gúnyold azt nagy úr, ki érted él.

Asmodáj: De megvetem, mert nem gondolkodik,
Vak a tömeg, mert mindent látni vél,
A nép süket, mert mindent túlkíált.

Adoniram: Engedd, hogy a tömegből az egyén
Kiváljék, versenyére nyujts teret.

Asmodáj: Erről akkor beszélj, ha kérdelek.

Batseba: Hallgasd király az én esdő szavam.

Asmodáj: Előbb Zabuddal végezek.

Miután a többi távozik, így szól Zabudhoz:

Király barátja lelkem jobb fele,
Az Úr szolgálja hű Zabud beszélj,
Mi birt rá arra, hogy nőmtől
Nyíltan megvond a kellő hódolást.

Zabud: Szenvedtünk, túrtunk amióta bölcs
Magasztos szellemed megváltozott.

Asmodáj: Nem változtam, kiforrtam csak magam,
Amit az Úr lelkemben elvetett.
Magasztos szellemem hajtott rügyet,
Nem érzek én magamban semmi mást
Erősb, nagyobb vagyok csak, mint valék.

Zabud: Ajkad nem zengi már

Dicső apádnak szép zsoltárait,
Mely lelkesített és hozzád emelt,
Elhallgattak már bölcs mondásaid,
Melyek tudást, fényt szórtak szerteszét.

Asmodáj: Kedveltem én a szép zsoltárokat,
Szerettem én a bölcs mondásokat,
De ti bilincsnek szántátok nekem
És én nem tűröm a bilincseket.

Zabud: Mert elvet hirdet és jogot terem,
Azért mert törvényt alkot szellemük,
Már érzed súlyukat s nem vagy szabad?
Szabadság tán, mi szélsőségbe hajt,
Ha más jogát lábaddal tiprod el,
Ha őseink vérrrel szentelt frigyét,
Míntha a törvényt gyermek írta volna,
Eltörli szellemed. Ezért vevéd
Te Fáraó leányát is nőül,
Ezért engedted meg neki, hogy itt,
Ahol az Úr dicső szentélye áll,
Astoretnek áldozzék nyíltan is,
Ezért mentél imént magad vele,
Te Izrael királya tüntetön
Megszegni Izrael törvényeit.
Szívem keservét ez gyújtotta fel
Hitetlen nődek, hogy nem hódolék.

Asmodáj: Ne légy heves Zabud, gondolkodjál,
Hiszen te bölcs vagy, gondolkodni tudsz,
Nagy a tudásod is. Hogy mért tevém?
Ha a lábad nagy s a sarud szorít,
A lábadból faragsz-e le avagy
A szűk sarut tágitja meg kezéd.
Ha a törvény gátak közé szorít
S igája szűk, nyakadból vágsz-e le?
Írott betű nem istenem nekem,
Csak út, amelyen hozzájuthatok,
Szolgám csupán tudásom eszköze,
Ezért nem bántom bájos hitvesem,
Mert lásd, Istent imádja ő is, ám
Gyarló szegény, hát úgy imádja őt,
Ahogy szemével elképzelheti.
Hiszen ő sem a követ imádja ott,
Hanem kit abban jelképezve lát!

Zabud: A törvény tilt szobrot, jelképeket!

Asmodáj: Csak lassan, jó megint heveskedel,
Ha csak betűt látsz a törvényben is
Az is csak holt anyag lesz, mint a kő,
Melyből az ember lelke csálja ki
Mit benne látsz a szépet istenit.
Az Úr a porba csak lelket lehelt
És embert alkotott; leheld te is
A holt betűkbe emberszellemed,
A holt anyagba művészihleted
És Istent alkotól. Gondold meg jól
A nép csak tér s idő korlátja közt
Hagy mindent józanul, imádja hát
A törvény láthatatlan szellemét,
Bármily alakban állítom felé. — — —

Asmodáj elégtételt kér tőle neje számára.

Zabud: S kérem bocsánatát?
Asmodáj: Barátom voltál, megkívánhatom,
 Urad vagyok meg kéne tenned is
 Ha megparancsolom és volna tán
 Okom haragra is, de ismerlek
 Elengedem, mert téged sértene,
 Tudom, nem könnyen hajtod hátadat
 S ez jól esik nekem, mert emberi,
 Beérem kisebb áldozattal is.
Zabud: Fogadd hálám kegyes jó voltodért.
Asmodáj: Tervem, Zabud, építeni templomot
 Molochnak az olajfák szent hegyén
 S bevinni Astoretnek szobrát is
 Ma még az Úr szentélyibe.
Zabud: Egő agyam hallott rosszul talán
 Vagy gúnyt üzesz velem, király beszélj!
Asmodáj: Gúnyt üznék én veled? Szavam komoly.
Zabud: Király, könyörgöm, bánd meg tervedet,
 Az Úr hegyére vaj' ki menne fel,
 Szentélyében ki mer megállani?
Asmodáj: Ki más? A tiszta szívű, ártatlan.
Zabud: Én?! Én vigyem?!
Asmodáj: Természetes
 Te vagy ki bálványokban nem hiszel
 S nekem tett hűségedet meg nem szeged
 És megteszed, mert én parancsolom.
Zabud: Büntess meg, ölj meg, éltem a tied,
 De tőlem ezt meg nem kívánhatod.
Asmodáj: Elég volt (távozásra inti.)
Zabud: Barátom voltál: Vedd le most fejem.
Asmodáj: Tudom rajongó, hogy te elvedért
 Feláldozod balgán az éltedet,
 Utolsó balga tetted ez leszen.
 Ha nem vállalkozol fejed teszem
 Az ocsmány, rút bálvány szobor fölé,
 Hísz értük halsz meg, hát imádjon ott
 A bárgyú nép majd téged is vele.
 Gondolkodjál csak, szép szerep leszen,
 Eredj! (kopog a belépő ajtónálólóhoz)
 Beszélj, Abiság itt van-e?
 Ha nincsen itt, a kancellár jöhet.
Zabud: (Leborul) Az égre kérlek csillapodj Uram!
Asmodáj: Mehetsz!
Zabud: (Távozva) Szívedben nincs hát irgalom
 Uram, nagy Isten, mondd meg mit tegyek!
Asmodáj: Ha tőle kérdi, máris megtörött,
 Munkába most e vén számárt veszem,

Kincstárnok jó és hajlongva köszönti.

Kincstárnok: Üdv nagy király, szolgálótól hódolat?
Asmodáj: Jó, jó öreg de hogy sáfarkodol?
 Kincstárunkból a sok kincs és arany
 Eltűnik szinte láthatatlanul,
 Alája ásnak kapzsi szellemek,
 S a támadt rést be kell tömnünk hamar,
 Az állam háztartása már inog
 S magával rántja, félek, trónomat.
 Vedd észbe, hogy jövő új holdra már
 Szükségünk lesz ezer kikkarra is,

Be kell, hogy folyjék mind s ezt tudva add
 Elő, ha kívánsz mit jelenteni.
Kincstárnok: Felséges... Úr... felséges... nagy király.
Asmodáj: Hagyd el szépen beszédedet öreg,
 Terhedre van, érték számokból is.
Kincstárnok: Nyelvem nehéz, nem síma, nem pereg,
 Nemes szívedhez vágytam szólni,
 Előre tervezem beszédemet,
 De nem tudom, mert megzavar szemed.
Asmodáj: Nemes, ha volna szándékod, szavad
 Nem fojtaná el balgán félelem.
Kincstárnok: Szívem szavát átok s könny fojtja el.
 A néped sir, mondd, nem hallod jaját.
 Az én öreg szívem majd meghasad
 S mi lesz még most, hogy ez újabb adót
 Tőlük kívánod mind behajtani.
 Uram, kegyes király, nézz csak körül
 Széles hazádon, szerte Judeán!
 Van-e e honban egyetlen család,
 Melyet ne sújtott volna már kezéd!
 Van-e csak egy, melytől kívánhatod
 Hozzon, vagy adjon új ajándékot?
Asmodáj: Ajándék az adó? Hol hát a pénz?
 A nagy vagyon, végső falat kenyér,
 Ha már mindent oly szívesen adott!
 A sáfárnak kell elszámolnia
 Minden pénzről, amely hozzá begyűlt,
 A nép izzadja ki, mit hűtlenül
 Egy enyves kéz itt eltulajdonít.
Kincstárnok: Felséges úr! Tekintsed vén fejem.
 Hit- és erkölcsben öszült meg hajam,
 Ne mondj felőle ily gyalázatot,
 Vigyázva álltam őrt a pénz felett
 S meghitt hadával mind a két fiam,
 Erkölcsükért felelni kész vagyok.
Asmodáj: Hit- és erkölcsben vénült meg fejed,
 Azt elhiszem, sokszor tapasztaltam,
 Az erkölcs oly megbízhatatlan ör,
 Mely úgy egy félórára szívesen
 Behúnyja félálomra a szemét,
 Kivált ha ily vén csontban már ügyis
 Kifáradott szegény. Hagyjad tehát
 Öreg nyugodni ott. Elengedem
 A számadást az új adó helyén.
Kincstárnok: Igazságos király. Ilyen kegyet
 Nekem ne adj! ha hűtlenek valánk
 Küldj el, vond meg bizalmadat tőlünk,
 De nézz körül, mily sok haszontalan
 Fény, pompa mindenütt. A dözsölés
 Mely itt már néhány éven át folyik,
 A sok pazar lak, mely itt épüle,
 Megadja kérdésedre válaszom.
Asmodáj: Ne véd magad, amit tudok, tudom.
 A multa szívesen fátyolt vetek,
 De hallod pénz kell. Sok, gondod legyen
 Rá, hogy minél előbb együtt legyen!
 S aztán tudod, hogy néha jó vagyok,
 Ezuttal én is erkölcsös leszek:
 Szemet húnnyok a számadás felett.

Kíncstárnok: Öreg vagyok már én, uram, nagyon,
Kinek szívét megejtí a sóhaj,
Válassz erősebb zsarnokibb kezét
S ne húnyj szemet a számadás felett.

Asmodáj: Nem zsarnok kéz, okos fő kell nekem!
Mely érti már az ily dolog
Minden csinját, binját, fortélyait.
Pénz kell nekem, kell neked is.
Magas tisztedhez méltón, hogy megélj
Van nagy családod, vannak gyermekid
És gyermekidnek vannak gyermeki
Én nem veszem zokon, ha az apa
Szeretvén őket, gondol rájuk is
S azért ilyen nemes szívet, nekem
Nagyon meg kell becsülni jó hivem.

Kíncstárnok: Igazságos király, te mondod ezt?

Asmodáj: Ki mondaná? ki más beszélne így,
Az életet, mint én, ki ismeri?
Mit kér a koldus, azt hiszed kenyért?
Mit kér a költő, azt hiszed babért?
Mit kér a hős, dicsőség kell neki,
Kíncstárnok talán hálára vár?
Pénz kell nekik, minél több antul jobb
A balga kis zsákmányra vet szemet!
Nagy kíncsre les, sűnyít a vakmerő.
A gézengúz már hozzám is bejő.
No mit csodálkozol, meglep talán,
Kérdezd csak mik vagyunk. A pénz
Az érdek ördögének rabjai,
Övé a fény, mélyvel hívalkodunk,
Övé a kíncs, amit kuporgatunk.
Övé a bor, a hús, finom kalács.
Meg az utolsó kis falat kenyér.
Pénzért küzd minden ember itt,
Pénzért tolakszik, meg kilíncsel is,
Az egyik megcsal, meglop, megrabol,
Azért, hogy egy kis pénzre szert tegyen,
A másik lopva észrevétlenül
Mögéje áll s tolvajt, tüzet kiált,
Hogy hálából önként adjad neki,
És tiszta kézzel vágja zsebre azt.
Siess, fogd csak, siess és hozz adót — — —
Várnak künn mások is. Igaz
Künn vár még Batseba, beengedem.

(Kancellár el.)

Undok szerep, más anyját mondani
Anyámnak és úgy bánni is vele.

Batseba alázatosan köszönti, Asmodáj udvariasan
maga mellé ülteti. Batseba félve adja elő Adonija
kérelmét, de mihelyst Asmodáj megérti, hogy
Abiság kezéről van szó, felkiált:

Anyám, nem gondolod, hogy ennyit már
Fiától sem kívánhat egy anya.

Miért nem kéri mindjárt trónomat.

Batseba: Fiam, feledned nem szabad soha,
Testvéred ő, ki meghódolt neked
S kit boldogít: szerelmesed vala.
Mindkettőjüknek tartozol vele,

Egymásban leljék fel mindazt, amit
E földön általa vesztenek el.
S ha megteszed, te mit sem vesztenél,
Míg ők hálával tartoznak neked.

Asmodáj: Örök hálával tartoznak úgy-e?
A hála mindig olyan tartozás,
Melyet le nem törlesztenek soha.
Azért örök. De néki tartozom!

Batseba: Hallgass anyád szavára, gyermekem.

Asmodáj: Fejemhez szegzed bölcs mondásomat.
A prédikátor másoknak vizet
Beszél, de bort iszik, ha szomjazik.

Batseba: Édes fiam, nem ismerek reád!

Asmodáj: (félre) Anyámnak mondja mégis csak
magát.

Batseba: Testvéred, ő, — mit vétett ellened?

Asmodáj: Nem kell megindokolnom tettemet,
Csak tennem kell, meg is teszem!

Batseba: Tán csak

Nem azt vétette, hogy szeret,
Ha érte nem teszed, kiméld a leányt.

Asmodáj: A szende kis leányt, Abiságot,
Ki oly ártatlanul szenved, mikor
Mást boldogít már hűtlenül szíve.

Batseba: Nem értelek fiam, éltemre, nem.
Mig szenvedett, hevültél másokért,
Kinek Fáraó leánya hitvese,
Az Gilboa völgyében mit keres?

Asmodáj: Asszony, engem feddesz talán? Vigyázz,
Légy bár anyám, királyoddal beszélsz,
Kinöttem már gyermekcipőimet.
Szedd össze őket, ráncba szedheted.

Batseba: Királyom vagy, de én anyád vagyok,
A trónt is csak nekem köszönheted.

Asmodáj: Tudom, hogy mit köszönhetek neked,
Hős Uriasnak hűtlen hitvese.

Batseba: Jó Istenem, te mondod ezt nekem?

Asmodáj: Én mondtam és én ígérem azt,
Hogy éltevel lakol Adonija.

Batseba: Nagyot vétettél most ellenem,
Fiam vagy, eltűröm, de azt ne tedd,
Ami az Ur, a nép ítéletét
Még jobban is kihívja ellened!
Zsarnok lettél anyád s néped felett,
Ne légy még több: kegyetlen gyilkos is.

Asmodáj: Jó lesz, ha hallgatsz, párttűtő anya.

Batseba: Én párttűtő te ellened?

Asmodáj: Az vagy
A párttűtők közt ott találtalak.

Batseba: Magad vagy az! Magad veszítéd el
E bárány nép vakon tűrő kegyét.
Hallottam atkát, jaj neked, ha ér.

Asmodáj: (kopog) Ajtónálló hívjad az öröket,
Nem tűrhetem tovább, amit beszél.

Ajtónálló: Anyád, király!

Asmodáj: Hallgass ember!

Batseba: Hozasd

Az öröket! Ha százszor vasra versz,
Elzáratom, ha vak, síket leszek,

Hallom szavad, látom véres kezéd;
Hogy szörnyet szültem, vérzik a szívem.
Asmodáj: Hivasd Abiságot!

Az örök jönnek és Asmodájra nézve gyengéden
kivezetik Batsebát.

Asmodáj: Zárjátok el. (Magában).
Anyám, mondják, tán túlheves valék,
De nem vagyok fia. Nincsen szívem.

Abiság jö, félve hallja a király szemrehányását,
megdöbbenve hallja szörnyű ítéletét, mégsem enged
a király kérésének. Hiába fenyegeti azzal, hogy
Adoniját még megmentheti, könyörög érte, de szilárd
marad. Hiába kérdi.

Asmodáj: Szeretsz?

Abiság: E vétkes szív gyűlöl s szeret,
Gyűlölve is szeret epedve, hön,
Szeretve is gyűlöl mélyen, nagyon.

Asmodáj: S te ember vagy, benned van irgalom,
Eredj, eredj most én mondom: kerülj!
(Az ajtónállóhoz) Hívd Benáját és adj
bort ide!

(Benaja bejön).

Torkom kiszáradott, látod hívem!
Megárt a sok beszéd már énnekem.
Egy kis bor jót teszen. Jer, ülj le mellém!
És tarts velem, a bűt felejtetni.
Igaz hívem vagy, nem sopánkodol,
Nem társzelém mindig csak bajt, nyomort,
Miként a többiek. Nem vagy puha,
Se lágy. Mi harchoz edzett emberek
Tudjuk legjobban, mit jelent e szó:
Helyt állani. Pohár bor, megteszi.
S hol tenni kell, nincs nálunk irgalom.

Benaja: Ugy van, király!

Asmodáj: Igyunk tehát, vezér! (Isznak)

Benaja: Békét, jó életet.

Asmodáj: Jó neked is!

A harc megedz, bortól erősödünk,
Bennünket nem riaszt a jaj, a könny.

Benaja: A harcban tényleg úgy is van, király!

De, ha elült a mámor, harci zaj
S békében élünk testvérink között,
Testünk vérenek szenvedéseit,
Népünk jaját megérezzük mi is.

S te, ki felettünk a magasban ülsz,
Nem láthatod, nem hallhatod a kint,
Ha látnád, hallanád, megváltaná
Kegyelmes, jó szíved a népedet!

Asmodáj: Én jogtalanán senkit nem tevék.

Csak a panasz jogát vitattam el,
A fájdalom jogát el nem vevém.

Ha jajgat, más ne hallja azt, csak ő,
Ha lelke szól, megtudja azt, hogy él.

Benaja: Félek, király, előbb szólal meg az,
Mint sejtened, pislog már tüze;

Még lánggra szítod a parázst, vigyázz.

Asmodáj: Hiszed, hogy én gyújtottam fel tüzét,
Ha fénnel ég, miért remegsz hívem?

Benaja: Mert attól tartok, hozzád is felér,
A láng körülnyaldossa trónodat.

Asmodáj: A trónomat? S te félve mondd ezt,
S hüvelyben tartod rozsdás kardodat?
Tán gyáva lettél, hős vezér te is?
Igyál, ez visszaadja merszedet

Benaja: Híved vagyok, vitéz király! E kard
Tied, te érted tűzbe, vészbe megy!

Asmodáj: Ez már beszéd! Te férfi vagy, hívem.
Ne félj, a láng hozzám nem ér. Azok
Pusztulnak el, kikben lángot fogott.
Ezért is kértelek, halljad szavam:
A tűzre sejtem, honnan fú a szél,
A lázongás kiknek lelkében él,
Te ismered már őket jó hívem
S megértesz engem. Azt parancsolom,
Hallod? Adonijának veszni kell
S pusztuljon vele híve Joab is!

Benaja: Az életemre esküszöm neked,
Adonijáhu ártatlan lakol,
Testvéred ő, dicső atyád fia
És híved is, ki a pártodra állt
És népedet nyíltan csittitgatá.
Ilyen kegyetlen nem lehetsz, király!

Asmodáj: Csak mámorban beszélsz. Meglehet!
Mert aki a mámort nem ismeri,
Nem tudja, a józanság mily sívár.

Benaja: Méreg minden csepp a fejembe száll.

Asmodáj: Tévedsz, barátom, balzsamír a bor
Szívünk sebére is, igyunk tehát!
A mámoros meglát olyasmit is,
Mit józan ész meg nem pillant soha.

Benaja: A mámoros mindent nagyítva lát,
Úgy nézi a világot, hogy mindent
Meglát benn', csak magát veszíti el.

Asmodáj: Hidd el nekem, boldog csak az lehet,
Igyál vezér!

Benaja: Az ördögnek se kell!

Már úgyis kótyagos lett a fejem.

Asmodáj: Hát úgy vagyunk, az ördögnek se kell!
Honnan tudod? Emlékszel-e vezér,
Mint csaltad törbe borral Asmodájt,
Eszét mámorba fojtottad te is.
Kútjából elvezetted a vizet
S bort öntöttél bele. Ízlett neki.
S aztán, mikor tökrészen feküdt,
Hahah, vassal kötötted meg kezét
Szorosra, csak úgy nyögött belé,
S ráverted aztán Isten gyűrűjét.
Azóta szolgált. Láttad Asmodájt,
Mihelyst a mámoros megtudta, hogy
Már elveszett, rögtön magára lőtt s
Kacagtál, fogtad úgy-e a hasad,
Hogy mint berzenkedett, ágaskodott,
Miként a vad.

Benaja: Hát még hogy ordított.

Asmodáj: Ne vesd meg hát a jó nedűt. Mi más
Tett embernek még ily szolgálatot?

Egészségére Asmodájnak ezt!
 (Isznak, Benaja ledobja a serleget.)
 Mi a bajod, nem jól esett, remegsz?
Benaja: Vér ize volt, úgy megborzongatott.
Asmodáj: Vér ize volt, korán. Figyelj tehát!
 Alattvalóm vagy, megparancsolom:
 Mindkettőnek te légy a gyilkosa,
 Adonijának és Joabnak is.
Benaja: Uram, király! a harcban százezer
 Ellenségeddel megviaskodom,
 De végre is ember vagyok. Ilyen
 Embertelen gaztettet ne kívánj!
 Légy ember is, ha van egyáltalán
 Ez óriás alakban még szíved,
Asmodáj: Korán bevontad ígért kardodat.
 E kard enyém, rendelkezem vele,
 Hogy ember is legyek. Nem voltam tán
 A rabszolgátok eddig is? Beszélj!
Benaja: Uram, király! hittél mondom neked,
 Adonija nem vétkes semmiben.
Asmodáj: Ember vagyok, alakra, arcra is.
 Mit tudjátok ti, keblemben mi dúl?
 Szilaj vérem mért lüktet oly vadul?
 Nem vétkes abban sem, hogy elvevé
 Annak szívét, ki az enyém vala.
 Ember vagyok, miként a többi; nézd
 Arcom komor redőin láthatod,
 Van gondom, bánatom, mert lelkem ég.
 Ha látom azt a lányt, kit elveték,
 Van még ezer leány s rá gondolok,
 Szökném előle, — mindig látom őt!
 Sejtés gyötör, hogy ez az érzelem
 Érzélgössé, lágy emberré teszen,
 Nekem pedig még itt a földön nagy
 Hőstetteket kell végrehajtanom!
Benaja: Boldogtalan király, már értelek:
 A szerelemnek zsarnok, emberi
 Vad indulatja dúlja lelkedet.
Asmodáj: Nem érti senki küzködésemet.
 Adj bort ide, hadd fojtsam el vele
 Vadul zúgó szívemnek hangjait.
 Igyál velem, magamban nem tudok!
 Adonijának lelki üdvéért (kocintanak)
Benaja: Szegény Adonija, szegény király!
Asmodáj: Igyál vezér! (Isznak) Légyhős, ki önmagát
 Legyőzi! (Benaja dülöngve távozik.)

De Asmodáj is megy, hogy Lilittel és a leányok-
 kal bírassa megadásra a tiszta leányt Abiságot, aki
 ekkor lép a színre Adonijával. Vissza akarja tartani
 a király termétől és látásától. Adonija személyesen
 is meg akarja kérni a királytól a leány kezét. Abiság
 pedig az ő életéért jó könyörögni.

Abiság: Ne menj Adonija!
Adonija: Mondom neked.
 A bölcs király most dönt üdvöm felett
Abiság: A bölcs ...
Adonija: Haragszol még mindig reá?
 De jó, hogy itt találalak szép leány,
 Hallgasd meg most komoly kérésemet!

Abiság: Uram, ne szólj! Ha Istent tudsz, ne szólj,
 Szökj el innen, messze, messze fuss!
Adonija: Megszökjem én, mért féltesz, mit tevék?
 Hagyd el, kérlek, e balga rettegést,
 Édes leányom, halld!
Abiság: Ne szólj, ne mondd!
 Könyörgöm, tedd meg, menj innen,
 szaladj!
 Jaj annak, ki elébe jó s szeme
 Tüzes villámival találkozik.
Adonija: De lelkemet vétek nem terheli,
 A népet is épp most csittitgatám,
 Első leszek, ki védelmére kél,
 De most a vágytól égek, hogy neked...
Abiság: Nemondd tovább, mert szívem meghasad!
Adonija: Tudod talán, hogy érted ver szívem?
Abiság: (Zajt hall) Tán éppen ő jön, Isten, mit
 tegyek?
Adonija: Szeretlek, édes, mondd te is szeretsz?
Abiság: Tudd meg tehát, hogy nem szeretlek én,
 Ki ad neked jogot, hogy én reám
 Királyod kedvesére vesd szemed?
Adonija: Leány, mi lelt, beszélj, ez nem te vagy!
Abiság: Ez én vagyok!
Adonija: Szíved sugalta ezt?
 Szemembe nézz és mondd meg egyszerűn,
 Hogy nem szeretsz!
Abiság: Szemedbe nézek és
 Megmondom százszor is, Adonija,
 Hogy nem szeretlek... és te sem szeretsz!
 Hallod, te sem szeretsz, mondd meg ezt
 Mindenkinék, de szökjél messzire,
 Ha megtalálnak, éltedet veszik
 És véred terhe lelkem sujtja le!
Adonija: Világ királya, mért e zord csapás?
 Ölelj meg... egyszer add csak csókodat!
Abiság: Nem, nem lehet, siess!
Adonija: Aztán megyek!
Abiság: A csóknál kedvesebb az életed,
 Isten veled, Adonija!
Adonija: (lesújtva el) Isten veled!
Abiság: (egyedül) Siess, szaladj, sötét sejtés fog el!
Abiság: (A belépő Asmodájhoz) Király, kö-
 nyörgöm, irgalom!
Asmodáj: Mi kell neked, nem mondtam, hogy kerülj!
Abiság: Könyörgöm neked, hallgass meg, király!
Asmodáj: Hogy meg ne öljem szép szerelmesed!
 Mondd, büszke leány, miért csak érte ég
 Aggodalomtól mardosott szíved?
 Mért nincs irántam egy kegyes szavad?
Abiság: Királyom, mondd úgy-e Adoniját...
Asmodáj: Megint Adoniját! Az én lelkem
 Ver most vadul, oltsd szörnyű szomjamat,
 Erős szerelmem, mint a zord Halál!
Abiság: Olyan kegyetlen, oly vad szenvedély,
 Uram, kegyelmezz, mentsd meg őt előbb!
 És hozd ki börtönéből jó anyád.
Asmodáj: Légy az enyém, szeress, szabad leszen.
Abiság: Vedd el, rabold el éltemet, tiéd!
Asmodáj: Önként add meg magad, a lelkedet.

Abiság: (leborul) Ölj meg, vad ember, szörny,
de ne gyötörj!

Ne kinlódjam tovább! (sír)

Asmodáj: No mondd előbb
Szeretsz leány? Hisz tudsz szeretni még!
Szíved hideg miként a jég — de sír.
No mondd, szeretsz?

Abiság: Szeretlek, nem, ne hidd!
Gyűlöllek én, most jobban mint előbb!
Nem! ezt se hidd (Asmodáj lábait karolja).

Asmodáj: (felemeli) No csak ne sírj, hisz nincs oly
gyűlölet,

Melyet könnyűd meg nem enyhítene,
Szeretlek, ember, nő, te szent szobor!
Szeress te is! (Erővel átkarolja.)

Abiság: (iszonyodva bontakozik ki karjaiból)
Nem tudlak, borzadok!

XVII. Jelenet.

Előbbiek. Benaja.

Benaja véres ruhában, véres karddal beront, mint
örjögő lép kettejük elé s odaveti a kardot Asmodáj
elé, mind a három hallgat, Abiság rémülten néz
Benajára, Benaja Asmodájra. Asmodáj a vér láttára
előbb meghökken, majd otthagyja Abiságot, felveszi
a kardot és kajánul vigyorogva mondja:

Asmodáj: Gaz gyilkosok! a vére még meleg!

(Függöny legördül).

DR. KISS ARNOLD: TEMETÉS.

zomorú hír érkezett egy őszi, boron-
gós pénteki alkonyattájban az apám
házába.

Künn jajgató szélvész síkoltozott, s
rázta, tépte az utolsó lombfoszlányo-
kat az ablakunk alatti akácfákról,
s az ég oly sötét fellegekkel volt elborítva, mintha
soha többé napfény nem derülhetne a világ fölé.
Csúnya ólmos, zuzmara szítált alá a fellegekből
s apró csudálatos, titokzatos recsenések, roppaná-
sok hallatszottak; a szobában-e, a régi bútorok
repedezése volt-e, vagy künn az ódon zsidó temp-
lomépület rokkant gerendái szúvasodtak-e? Ki
tudja az okát ezeknek a kísérteties sötét hangok-
nak virrasztó éjszakák csöndjén, álmatlan percekben,
magános, sóhajtó, emlékező, sejdítő órákban? Talán
az utolsó őszi rózsáknak keble szakadt meg künn
a didergő, esőkönnyekkel borított, elhagyott kerti
utakon!

A péntek esti gyertyákat asztalra készítette már
édes anyám. Apám régi, szakadtas ornátusát
fölöltötte, templomba volt indulóban, a sámesz
jelentette is már az istentisztelet kezdetét, szom-
batra készültek a zsidó pap hajlékában — akkor
állított be a sürgönyhordó a szomorú híradással.

Miskolcra jött a sürgöny. Azt jelentette, hogy
meghalt a nagyanyám, édes apám anyja. Vasár-
nap délután temetik.

Sohasem láttam sírni az édes apámat; akkor,
annak az iszonyatos hírnek a vételekor kicsordult
a könny szeméből s tompa hördülésekkel facsa-
rodott el a lelke.

De csakhamar erőssé vált a szíve újra. Elfoj-
totta a könnyeit, el a sóhajait. Hiszen a szombat
teregette már bűvös fátyolát a hajlékunk fölébe,
már a péntek esti gyertyák kigyulladtak — a
szombati serlegbe nem szabad könnynek gördülni,
a szombat a lélek megnyugvásának napja.

A temetésre nem utazhatott el az édes apám.
Péntek este érkezett a híradás. Vasárnap délutánig,
a temetés órájáig nem lehetett akkoriban még

Miskolcra jutni Becskerekéről. A vasút még nem
volt kiépítve, Becskerektől Kikindáig kocsin kel-
lett menni. Rendes körülmények között is, maga
ez a kocsút egy napig tart: őszi időben, esős,
csatakos időjárásban sokszor napokig tartó vesz-
teglés várta az utast valahol Basahíd falujában.

A közbeeső szombat elzárta hát a lehetőségét
annak, hogy apám a temetésen jelen legyen.

Csendes, elfojtott bánatban mult el a szombat-
nap. A havdala lángja ott a nagyanyám arcképe
alatt, kékes tűzével olyan borusan lobogott, mint
valami lélekmécstűzése, a szombatbúcsúztató
ének is olyan fájdalmasan csöndült az ajkainkon,
amint még sohasem. Szelid szemeivel, sovány,
összetöpörödött, öreg vonásaival, egy vendég-hajas,
tisztos fekete kendős jószágos arc tekintett le reánk,
fölöttünk a falról. A hófehér lelke immáron a
másvilági, angyali karban zengte a havdala bo-
rongó dallamát.

Mikor vasárnap délután a nagyanyám temeté-
sének órája érkezett: édes apám visszavonult a
dolgozószobájába. A folyosó túlsó végén levő
saroksoba volt az, telve nagy foliánsokkal, régi
bútordarabokkal, egy rézsütösen dülő íróasztallal,
amely előtt apa állva szokott tanulni, írogatni,
egy másik asztal telve írásokkal, könyvekkel, a
polcon egy üvegburával leborított aranydombor-
zatú, sólymoslovag alakú órával, (az édes anyám
atyái házából került hozzánk), a keleti oldalán
tórát-rejtő, bársonyfűggönyös frigyszekrénnel, fölötté
a Sívisztáblával, mert téli zímankóban itt tartottak
reggeli istentiszteletet.

Nekünk, gyerekeknek, különben szentély is
volt apa dolgozószobája. Oda nem igen merész-
kedtünk be, nem szabadott édes apánkat munká-
jában zavarni. Csak ha égiháború volt, amikor
villámlott, dörgött, akkor menekültünk édes anyá-
val apa dolgozószobájába. Ott biztosnak éreztük
magunkat, ott apa védelmezett bennünket.

Amikor az említett vasárnap délután apám a
szobájába visszavonult, szorongó, fájdalmas érzés

fogta el mindnyájunk szívét. Most temetik Miskolcon a szegény nagymamát. Apának nagy-nagy bánata van.

Engem nem engedett nyugodni az izgatott féltékenység. A sötét folyosón át odasettenkedtem a mindkét bejáró ajtaján elzárt dolgozószobához. Egy homályos előszoba volt előtte.

Ott voltam, a kulcslyukhoz szorítottam a szememet. Apámat akartam látni, apám szavát szerettem volna hallani.

Sokáig nem hallottam rezzenést sem. Az apám alakját sem láttam. Ott lehetett valahol a szoba túlsó szélében, ahová a kulcslyukon át nem érhettem a tekintetem.

Elgondoltam, gyermekes szívemmel . . . most kezdődhetik messze Miskolcon a temetés.

Úgy elfogódott, úgy összeszorult a szívem.

Most viszik ki a legiámborabb, a legjobb nagyanyát egyszerű, négy szál faragatlan deszkában a kicsiny udvarba . . .

Mély, remegő sóhajtas ütötte most meg ott az apám szobája előtt a fületem.

Es ahogy a kulcslyukhoz szorítottam a szememet: a miskolci temetést, a nagyanyám temetését láttam a becskerekai dolgozószobában legördülni. Koporsó nélkül, halott nélkül, elhagyott egyedüliségben temette édes apám az édes anyját.

Fuldokló zokogássá változott a sóhaj apám ajakán. Nincsen fájdalmasabb annál, mint amikor férfi ajakán vonaglik a lelketrázó sírás jajsza.

Most fölemelkedett ültéből apám, kezeit, melybe homlokát támasztotta, levette arcáról.

Halovány, végtelenül sápadt volt, szemeiből könnyre könny gördült.

Mintha az édes anyja ravatala előtt állt volna.

Azután tántorogva tett néhány lépést. Miskolcon most emelik föl a nagyanyám deszkaágyát, viszik, viszik ki az avasi temetőbe.

Az édes apám ingatag léptekkel megindult a szobájában. Föl és alá, végeszakadatlanul.

És tompa, bűgő, fuldokló sírámok, héber gyászdalok zokogtak az ajakán, olyan szívetrendítően, hogy az én gyermeklelkem egy egész életre megtelt könnyáradattal abban az szomorú órában, ott a sötét előszobában, a kulcslyuk előtt hallgatódzva.

Nem tudom, hogy milyen gyászimákat sirt el akkor az apám. Boldog gyermek voltam, akit jóságos sors megkímélt attól, hogy gyermeknapjaimban temetésen kellett volna résztvennem.

Most visszaemlékezem arra a bánatos órára . . . Azt hiszem, hallom a temetési zsolozsmák jólismert sírálma . . .

Miskolcon a temetőbe értek a nagyanyám ravatalával . . .

Apám ott az ő kicsiny szobájában a *Hacur tomim* sírálma zokogta. Viszik a nedves, síkamlós, őszi ködtől, sárbataposott hervadt falomboktól borított temetői úton, megállnak vele ősi szokás

szerint háromszora . . . az apám mintha mögötte járna, a „*Jausév Beszészer*“ ígéit fuldokolja halottas, síró melódiával.

Leeresztik a miskolci temető sírjába, göröngy hull fölébe tompa dübörgéssel. Az apám sírva, jajgatva kiált a szobájában: „*Ki ofor ato veel ofor tosuu*“. Mert por vagy te és porba térsz vissza és visszatér a por a földre, amelyből vétegett, a lélek pedig visszaröppen Istenéhez, aki adta azt“.

Azután megtépi szörnyű fájdalommal a szíve fölött a ruháját s görcsösen szakad föl kebléből a síralom: *Imí, Imí lomo azavtíni! Anyám! én édes jó anyám, miért hagytál el engemet?!*

Megáll az anyja arcképe előtt, szemeit néma bánattal függeszti reája, a termete meghajlik s a „*Menucho Nechauno*“ imája tör föl a lelke mélyéről.

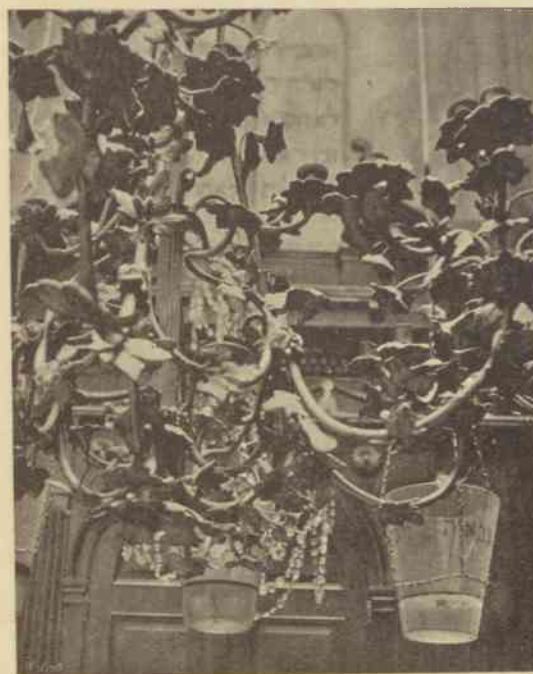
Most vége van a miskolci temetésnek. Nyugszik már rideg síri ágyában a nagyanyám.

Az apám pedig leveti a saruit, kigyujtja a lélekmécsest, a földre ül s a Jób síralmainak olvasásához fog.

Nagy idő után megnyitja szobája ajtaját. Beszólít bennünket gyermekeket. Sorra elébe járulunk. Nyugodt, szelíd az arca most már, mint rendesen, csak igen nagyon halovány.

Megáld bennünket sorban. „A halott nagyanyátok, az én édes jó anyám küldi az áldását nektek gyermekeim. Az örökkévaló Isten áldjon meg benneteket. Legyen kegyelmes hozzátok. Békét adjon nektek. Mentse meg a szíveteket fájdalomtól.“

Így temette az édes anyját messze otthonában, hosszú évekkkel ezelőtt az édes apám.

Halotti mécsések egy tangeri zsinagóga lámpáján.
Az *Úti jegyzetek* című cikkhez.

ÚTI JEGYZETEK TUNIS, TRIPOLIS ÉS SPANYOLORSZÁGBÓL.

Úton Tangerből Spanyolországba.

tangeri utca képe majdnem olyan, mint Tripolisban, csak hogy még színesebb és eredetibb. Ott a fehér burnus uralkodik, míg itt vakító, fehér alapon dús vörös hímzésű és vörös alapon aranyhímzésű kaffánok adnak pompás színfoltokat. Az asszonyok többnyire fehér redős átvétőt viselnek, amely az arcukat is elfedi; csak az Atlas-hegység vidékéről való szegény asszonyok járnak fedetlen arccal.

Tangerban utam egy pénzváltóhoz vezetett és íme héber felírájú gyűjtő-perzselyeket látok a falon. A pénzváltók, természetesen szintén zsidók, igen megörültek, mikor ezek egyikébe dobtam adományomat. Tőlük tudtam meg, hogy Tangerban 15.000 zsidó él, sok zsidó templom van, de régi zsidó könyvet nem találni. Marokkói ezüst tóra-díszet sem kapni készen.

A zsidó negyedben három zsinagógát tekintettem meg. Mind sűrűn teleaggatva az itt karakterisztikus, nagy láncon csüggő lámpásokkal (halotti mécsek). A templomoknak sehol síncs az utcáról bejáratuk, többnyire az udvarra nyílnak, sőt a kisebbekbe gyakran a templomszolga lakásán keresztül lehet csak bejutni. Az egyik zsinagóga mellett a bevándorolt zsidóknak (orchím) menhelyük is van.

Mindezeket a helyeken egyforma csodálkozással fogadtak. Sok zsidót lefényképeztem, de a zsidó asszonyokat, bár európai ruházatot viselnek, épp oly nehezen tudtam rávenni, hogy gépem elé álljanak, mint akár az arabokat. A zsidók itt sokat beszéltek fezi hűtsorsosaik szenvedéseiről.

Toledo tájképe.

A Sancta Maria la Blanca zsinagóga (ma katolikus templom) belseje.

Tangerban legérdekesebb a zsidó temető. Künn fekszik, magasan a tenger fölött, sírhelyeit régi, a föníciai sarkofagokra emlékeztető kövekből építik. A Gibraltaron, ahová már 200 év előtt az angolok védelme alatt marokkói zsidók telepedtek le, hasonló temetők vannak. A gibraltari zsidók száma ma 2000. De a Gibraltarban már megcsap Spanyolország levegője és alig várom, hogy arra a földre lépjek, ahol a diaspora zsidósága fénykorát élte és amely utóbb legnagyobb szenvedésének színhelye lett.

(Toledo, 1912 július.)

Nem Toledo volt spanyolországi utam első állomása. Láttam Burgost és Madridot, Murillo és Velasquez halhatatlan műveit, csodás mór palotákat és a szépség ezer nagyszerű megnyilatkozását, — de itt Toledoban zsidó emlékekkel van tele a levegő, zsidók műveivel vagy zsidók számára készült művekkel találkozom lépten-nyomon, amelyek aligha maradnak mögötte szépség dolgában a máshitűek emlékeinek. És különös varázsszal bír rám, hogy abban a városban járok, ahol a legnagyobb zsidó dalnoknak, Juda Halévinek bölcsője ringott.

Toledo hatalmas gránitsziklán épült magasan a Tajo fölött, mely mély szakadékos medrében folyva, három oldalról öleli körűl a várost. A negyedik

A Sancta Maria la Blanca zsinagóga (ma katolikus templom) belseje.

oldalán erős mór falak és tornyok védik. Magasan a folyó felett két tornyokkal és falakkal megerősített híd vezet. Erős vár Toledo, ahol a zsidók a rokonfaj védelme alatt biztonságban éltek, amíg Ferdinánd és aragoniai Izabella ki nem űzték őket, annak dacára, hogy a katolikus királyok alatt is bebizonyították hűségüket.

A toledói zsidónegyed közvetlen a Tajo mellett feküdt. Innen szédületes kilátás nyílik a folyóra, a gyönyörű, mór korszaktól maradt Alcantára-hídra, és az embert megborzosgatja a gondolat, hogy e helyről, ahol áll, száz és száz zsidót taszítottak a rohanó folyóba. Hihetetlen, micsoda örületes lelkesedéssel történt ez, — a hit nevében — a spanyol keresztények részéről. Hísz Toledoban még ma is hirdeti az egyébként gyönyörű katedrale egy felírása azt a nagy dicsőséget, melyet Ferdinánd és Izabella a zsidók kiűzésével szereztek.

De, mintha a zsidók és mórak kiűzésével a szerencse is elhagyta volna az országot. Ilyen érvágást még az imént felfedezett Amerika kincseitől dúslakodó Spanyolország sem birt elviselni. Eddig virágzott a művészet, a templomok, zárdák és paloták mesészerű pompával díszlegetek és belsejük kincseket, erő képekkel, ékszerekkel, arannyal volt telve. A zsidók távozásával mint-

egy varázsütésre megakadt a nagyszerű fejlődés folyamata.

A toledói getto elején áll a régi zsinagóga, mely Santa Maria la Blanca néven katolikus templommá lett átalakítva. Kívülről, mint ennek az időnek legtöbb zsidó épülete, rendkívül egyszerű és nem is sejteti a pompát, mely belsejében uralkodik. Ha belépünk az ajtón, a diszes oszlopoknak egész erdeje néz ránk. A pompás oszlopfők, melyeken nyugati gót hatás érezhető, patkóalakú íveket hordoznak. A tető, mint a mór épületeknél, fából van, itt-ott gazdag festéssel, az ajtó is hasonló a mór épületek ajtaihoz. A belső berendezés teljesen megegyezik a kordovai arab mecsetével. Alig néhány lépésnyire egy második, talán még pompásabb nagy zsinagóga, a híres del Transito fekszik.

A del Transito-zsinagógát (ma katolikus templom) a 14-ik században rabbi Meier Abdeli építette Samuel Lewysnek, a kegyetlen Pedró kincstárnokának költségére. Hosszú héber felirások és Pedronak címére dicsőítik a spanyol királyi házat. Ennek dacára Pedró lefejeztette Lewyst, bizonyára, hogy kincseit elkobozhassa. Mert, a mint ma a néptől Lewys lakóházának megjelölt palotaszerű épület is mutatja (később a híres Greco festő birtokában, ma Greco-múzeum) Lewys dúslakodott a kincsekben. A palota a legszebb mudéjar (így nevezik, amit a mórak keresztény uralom alatt építettek) díszítéseket mutatja, 7 emelettel bír és mély pincékkel, melyek állítólag kincsekkel voltak megtömve. Hogy tisztességes úton szerezte-e óriási vagyonát Lewys, nem tudjuk, de tény, hogy megszorult testvéreinek mindig hűséges segítője, szószólója volt és a királyi házat is híven szolgálta. A szép Mária Padillának, Pedró kedvesének szövetségese volt és csodálatos szívóssággal küzdött éveken át számtalan ellensége besúgásai ellen.

Az Alcantara-híd Toledoban.

Vagyona okozta vesztét; mert Pedró, bár krokodílszörnyeket sirt utána, — összes vagyonát, sőt rokonai vagyonát is elkobozta.

A Transito zsinagógának gyönyörű stuckaturája és fatetőzete van. Ebben csak rövid idő előtt fedezték fel az első emeleten az asszonyok karzatát, amelynek díszes ablaknyílásait patkóalakú ívek koronázzák. A templom egészen fehér és a falakon körül zsidó betűdisz halad, beleolvadva az ornamentikába. Felvételeimen látszik, hogy a héber betűk épp oly dekoratívek, mint a mörök által használt arab és kufis írás.

A Transito-zsinagóga mögött mély boltozatok vannak, valószínűleg itt volt a zsidó fürdő. Ilyen fürdőt a Santa Maria la Blanca zsinagóga alatt is találtak, sajnos, ma hozzáférhetetlen.

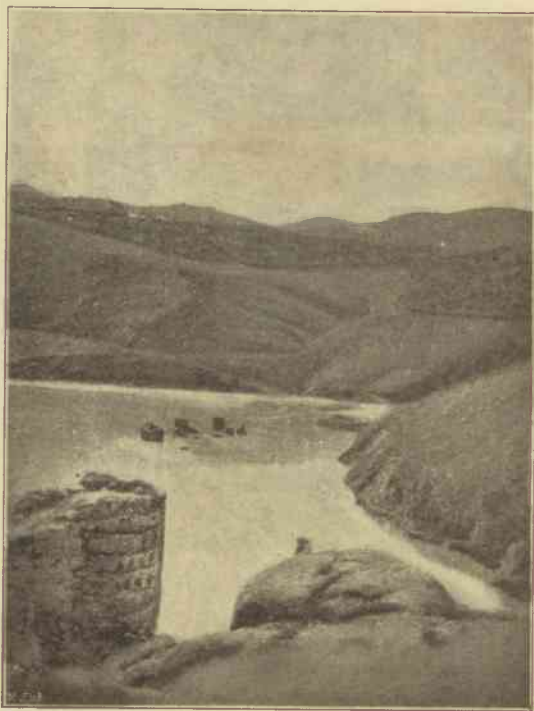
(Sevilla 1912 július.)

A régi zsidónegyed, a „Judera“, szorosan a római falhoz simul és valószínűleg falakkal volt körülvéve, mert a kathedrale templomi kincstár között egy kulcsot láttam, melyet a zsidók átadtak a keresztény hódítónak és amelynek felírása: „A királyok királya kinyitja a kapukat, hogy a föld királya bevonulhasson“. A gettó utcái itt is keskenyek, úgy hogy a szemközti házak ablakaiból kezdet lehet fogni. Így látni ma is Murillo lakóházát, aki épp úgy, mint Rembrandt Amsterdam-ban, a zsidónegyedben lakott, azzal a különbséggel, hogy Murillo idejében már nem éltek itt zsidók. A hajdani zsinagóga a keresztségben itt is a Santa Maria la Blanca nevet nyerte. Úgy látszik, a

spanyolok, úgy a mint az összes mecseteknek, mikor azokat birtokukba vették egy védő szentet választottak, az összes zsinagógákkal is azt tették. Érdekes volna utána kutatni, valjon az összes spanyolországi Santa Maria la Blanca templomok nem voltak-e valaha zsinagógák. Van azonban egy verzió, mely szerint a toledói és sevillai zsinagógákat azért nevezik Santa Maria la Blancának, mert Pedrónak természetes fivére, akik a zsidókat elűzték, egyben Pedró feleségének, a zsidókat gyűlölő Blancának halálát is meg akarták bosszulni. Blancát állítólag Pedrótól felbérelt zsidók gyilkolták meg. (L. Graetz: A zsidók története 7. kötet 364. oldal.) A sevillai templom belseje, sajnos, teljesen át lett alakítva, csak a kis bejárat ajtója maradt érintetlen. A templomban felmáshoztam egészen a tetőzetig és úgy hiszem megtaláltam a nők templomának bejáratát.

A múzeumban megkérdeztem az igazgatót, vannak-e zsidó régiségek? Erre megmutatott egy sírkövet, mely valaha római márványoltár volt és melyen héber felírás hirdeti, hogy alatta nyugodott az 1345. évben meghalt rabbi Selomo, Rabbi Ábrahám fia, Jajisch unokája, aki erőssége volt az orvostudománynak és orvosi könyveket írt és ismerte a csillagok isteni csodáit.

Spanyolországban a közhit szerint ma sem élnek zsidók, de Sevillában magában több mint 100 azaz száz élő zsidót fedeztem fel. Véletlen folytán ugyanis megtudtam, hogy a Madrid szálloda portása zsidó. Felkerestem és olyan örömről volt egymással, mintha közeli rokonok volnánk. Elmondta, hogy Marokkóból származik és 40 év előtt még néhány zsidó családdal együtt Tetnából jött. Ezeknek száma most körülbelül 100 lelke rége.

A toledói régi zsidónegyed határa. Oldalt a legendás torony romjai.

Murillo lakóháza a sevillai régi zsidónegyedben.

Kivülük még Madridban is néhány bayonnei (Franciaország) zsidó család él. A sevillai zsidóknak egy magánházban templomuk is van. A ház egy pékmesteré, aki, miután egy Scholem alechemmal mintegy legitimáltam magam, nagy örömmel fogadott és megmutatta egész házát. A csinos, tiszta szobákat és a templomot, mely igazán megható szerény kicsiségében.

A Santa Maria la Blanca templomoknak különben nagyon érdekes kópiáját láttam Segoviában is. Megtudtam, hogy a segoviai templom építője csakugyan a toledo-i la Blancát vette mintául. Itt láttam egy képet, mely azt a jelenetet ábrázolja, mikor a házasságtörő zsidó asszonyt a szikláról a folyóba dobják, de a nő esés közben Máriához fohászkodik és csodálatos módon megmenekül. Úgy látszik, az említett toledo-i sziklához fűződő zsidó trágédiák emléke így változott át a nép fantáziájában. A katedrálisban ma is mutogatják Cid híres ládáját, amelyről az a rege szól, hogy Cid átadta egy zsidó hitelezőjének zálogul, azzal a kijelentéssel, hogy benne kincseket érő ékszerek vannak. Hazatérve

A gazdag Lewysnek, később Greco festőnek, háza Toledóban.

a csatából, visszafizette a tartozását és felnyitotta a zsidó előtt a ládát, amely kincsek helyett homokkal volt tele. Ezzel a történettel Cid becsületességét akarják feltüntetni. De mi történt volna, ha Cid a csatában elesik? Hogy jutott volna a szegény zsidó a pénzéhez?

A régi sevillai zsidó negyed egy utcája.

A sevillai régi zsidónegyednek egy udvara.

DR. ENTEN MANÓ: BAKTERIUMOK A TALMUDBAN.

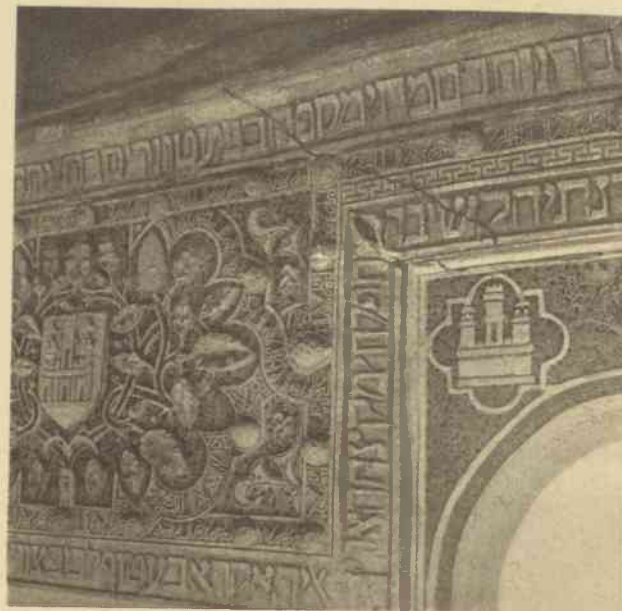

zsidó lapok nemrég hírül adták, hogy egy newyorki rabbi, Goldstein Jakab, arra a gondolatra jutott, hogy a talmudban előforduló mazzikint (rossz, ártó szellemek) a mikrobákkal, bakteriumokkal identifikálja. A talmudnak ez a passzusa: az egész világ telve van mazzikín-nel, annyi a mazzikín körülöttünk a légben, hogy miriádnyi férne el belőle egy ember ruhája szegélyének egy negyed hüvelknyi területén — azt akarná mondani, hogy a levegő telve van bakteriumok miriádjaival. Tehát a talmud ösmerte már a bakteriumokat. A mazzikínnek a mikrobákkal való azonosságát azonban nem Goldstein rabbi állítja először, hanem egy Jassyban élő zsidó orvos, Lippe dr., tette figyelmessé először a tudós világot arra, hogy a talmud mazzikínjei egyértelműek a mikrobákkal. Az 1889-ben megjelent „Das Evangelium Mathäi vor dem Forum der Bibel und des Talmud“ című munkájának 158. oldalán állítja ezt Lippe dr., ahol egyszersmind kimutatja, hogy a higiéné és dezinfekció rabbínikus előírásait, mint például körmeink elégetését, minden modern higiénikus bátran aláírhatja. Ez a fölfedezés megértette vele a talmudnak egy igen sokat vitatott, homályos helyét. Jadajim traktatusában olvassuk, a szent

iratok mind tisztátalanná teszik a kezeket. Itt a szadduceusok a farizeusoknak azt a látszólag jogos szemrehányást teszik, hogy ők a szentírás könyveit tisztátalanoknak nyilvánítják, ellenben Homér könyveit nem. Csak midőn Lippe dr. Catrin és Casálnak a párisi akadémiában tett jelentését olvasta, melyben azok tapasztalataik alapján kimutatják, hogy a kórházi könyvtárak könyvei a beteg olvasóknak betegségsírait átviszik az egészséges emberekre is, — ez a tapasztalat nemsokára reá a kölcsönkönyvtáraknál is tétetett — gondolta, hogy ebben kimerítő, végérvényes magyarázatát találta meg az idézett talmudi helynek. A farizeusok válasza ekképen hangzik, a szent iratok közkedveltségüknek köszönhetik tisztátalanságukat, ellenben Homér könyvei, melyek nem örvendenek közkedveltségnek, nem teszik tisztátalanná a kezeket. A szentírás könyvei közkézen forogtak, gyakran tisztátalan kezekbe is jutottak, míg Homéros könyveit igen kevesen tanulmá-

Az El Transito zsinagóga (ma katolikus templom) stukkadíszítése.

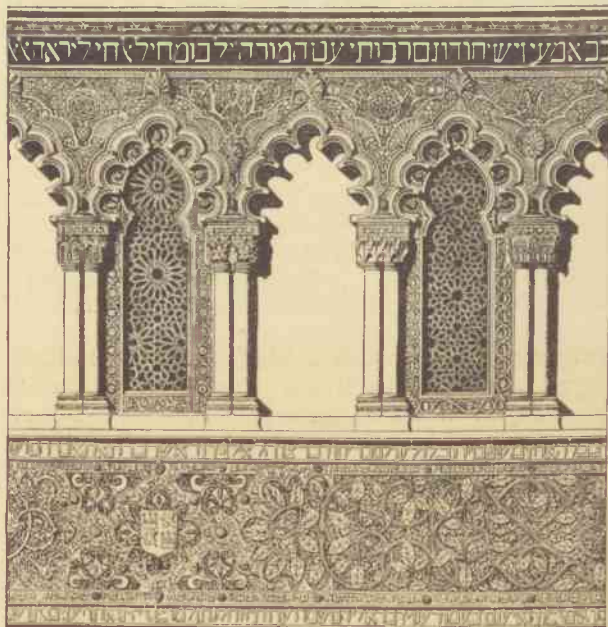

Az El Transito zsinagóga (ma katolikus templom) faldíszítménye.

nyozták. Úgy Casal és Catrin mind a talmud szerint a könyvek nem szülői, hanem csak közvetítői a ragálynak, tehát secundär ragályosak.

Lippe dr. jelenleg 81 éves. Igen híres gyermekorvos. Keresztény körökben is nagy tekintélynek, kedveltségnek örvend. A szegények atyának, a gyermekek atyának és istenének nevezik Romániában Lippet. Lippe azonban nemcsak az orvosi tudománynak és hivatásnak él, hanem szellemi tehetségét a zsidó tudomány terén is csillogtatja. Élénk részt vesz minden zsidó mozgalomban. És ebben a tekintetben méltó utódja történetünk ama

nagynevű alakjainak, akik, mint orvosok, nemcsak az emberiség szolgálatában állottak, hanem saját népüknek boldogságán is fáradoztak, népük tudományát, irodalmát is gazdagították. Orvosaink, különösen a középkorban, nemcsak az orvostudomány mezején fejtettek ki buzgó tevékenységet, hanem a zsidó irodalmat is szeretettel és lelkesedéssel ápolták, fejlesztették. Nemcsak az emberi testet, hanem a zsidóság problémáit is boncolgatták. A sok-sok név közül csak néhányat

El Transito zsinagóga (ma katolikus templom) belseje.

említek: Sámuel, Abulvalid, Izsák Izraeli, Juda Halévi, Majmuní, Gersonides, az Ibn Tíbbának, Benjamín, Musaphía. Mind-mind kiváló szerepet vittek a zsidóság táborában és hatalmas befolyást gyakoroltak a zsidóság szellemi életére.

Lippe dr. írt a talmudban előforduló Aszkera betegségről is, melyet a croup-pal és diphtheritis-szel mond azonosnak. Továbbá értekezett a rabbik embryológiájáról, melyet a modern gynaikologusok véleményeivel hasonlított össze és nagyjában véve azonosnak talált. Ez a két értekezés héber nyelven látott napvilágot.

Lippe mutatta ki először, hogy a rabbik kutya-veszettségkezelése azonos a Pasteur-féle kezeléssel (Rabb. wissenschaftliche Vorträge, Drohobycz 1897, 40. lapon). Úgy a talmud mint Pasteur az ellenmérget veszett állatnak szervezetében ott, ahol a mérge keletkezett, keresték, avval a különbséggel, hogy a rabbik a májban, Pasteur a gerincagyban találta az ellenmérget. „Akit egy veszett kutya mart meg, azt megetetik annak omentumából“ (Jóma 83 a). Lebell dr., a yassyi antirab intézet elnöke, azt mondja, hogy ő az ellenmérget az epében és a máj produktumában

Tangeri zsidó temető.

találta. Hasonló témakörű Lippe-nek egy „Die gerichtliche Medizin in der biblisch-talmudischen Gesetzgebung“ című dolgozata. „Kosmogonie der Rabbinen und die Modernisten“ című értekezésével irodalmi érintkezésbe lépett a modernistákkal is. Részt vett a Jézus kérdés körüli vitában is a fent idézett „Das Evangelium Mathäi“ című munkájával.

S. JUHÁSZ ÁRPÁD: FEKETE MÁGLYÁK ÉNEKESE.

Cimbalmát még néha pengeti,
hítetlenül nézi a kótalap
s az ócska nóta fáj neki.

A fehér fal s a hosszú délutánok,
egy imakönyv az ércorsó alatt,
rég elhullajtott színes, béna álmok,

és apró képek, fehér asszonyok,
és tépett szélű sárga fapapír
s öreges, nehéz, lomha sóhajok

odasimúlnak asztala köré,
betűit vésve, mikor csöndbe' sir
és ráborul az álmai fölé...

Hajnaltájban mindig várja az őszt...
A padon ülve a jövődöt lesi,
a megtérőt, a rosszat, köhögöst.

Részeg mosollyal bámul rá a házra,
aztán a kopott cimbalmot veri
és álmodik nagy multakról vigyázva.

gy este leültem a hosszú konyha-asztal mellé, egy Balzac-könyvvvel a kezemben. Csak ültem, ültem és behajlitottam, gyűrtem a könyv lapjait; néztem a betűket, de igazán nem olvastam semmit.

Lea, a cselédleányunk, rézedényeket fényesített és szótlanul figyelt engem. Láttam, hogy kis idő múlva elvégzi munkáját és mást nem találhat mára, hiszen minden olyan tiszta, ragyogó. És ha ezt elvégzi, nekem be kell majd menni a szobámba, hiszen a Lea fáradt, álmos, nem zavarhatom.

Mégis mást gondoltam és gyűrtem a lapokat tovább és ültem csöndben. Nekem ma *muszáj* rájönnöm egy rejtélyre, amely kétes levegőjével körülveszi Leát és nyugtalanít engem.

Lea már egy év óta van nálunk, de még ma sincs semilyen bizonyítványa, cselédkönyve és én tudom, hogy enélkül nem szabad őt a házban tartani. Csak azt tudjuk a multjáról, amit ő mesél róla és én mindig úgy éreztem, hogy csak *mesél*, hogy nem mond igazat. A Lea tehát úgy szerepelt nálunk, mint „rokon“, mert így már szabad volt a dolgozó leányt írás nélkül is foglalkoztatni a házban.

Mégis, egy fiatal leány, aki jönnek, becsületesnek látszik és nem merül fel egy esztendő alatt semmi, ami világosságot vetne a multjára, meglehetősen izgató. Nálunk különbözők voltak a vélemények Leát illetően, csak én állítottam a leghatározottabban, hogy Lea zsidóleány, *dacára* selyemfényű, szöke hajának és dacára annak, hogy egyetlen „zsidó“ vonást se lehetett felfedezni az arcán. Ő úgy mondta, hogy Pap Lea a teljes neve és hogy az apja harangozó volt; a Lea nevet pedig az anyja erőszakolta rá, mert a dédanyját is úgy hívták, aki pedig egy plébánosnak volt a gazdasszonya! Sokan csúfolják, és azt mondják, hogy zsidós a neve, de ő annyira megszerette, hogy: bár tehetné, mégse veszi föl a Mária nevet... És több ilyeneket.

Lea harminc koronákat kapott minden hónap elsején és másodikán készen volt a ruhavásárlással... Amit úgy kell érteni, hogy az apró lyukakat bestoppolta a ruháin — kettő volt neki — és a kissé felretaposott cipősarkát helyreütötte ő maga a mozsár ütőjével... És ezzel vége volt a harminc koronáknak, arról többet nem tudott meg senki. A pénz eltűnt és Lea azt mondta, hogy az embernek sokba kerül a ruházata... Merthogy csinos és tiszta volt mindig, az bizonyos.

Lea jól értette a mi zsidó-német zagyalék nyelvünket, de nem beszélt soha zsargonul. Azt mondta: bár egy tizgyerekes orthodox metszőnél lakott éveken keresztül, annyira mégse vitte, hogy beszélni is tudjon. Hanem a zsidó „szokásokat“ pompásan értette, a mi szempontunkat véve vallásos is volt; óvakodott tőle, hogy a keresztény cseléd-

lányok szokása szerint, az edényeket összecserélje, sőt ő figyelmeztetett bennünket, ha valami apróbb vétket akartunk elkövetni ezen a téren. Aztán a pici lányunkat ő imádkoztatta reggelenkint! Mert ehhez is értett. Sőt olyankor valósággal imádandó volt.

Ez azonban gyakori eset. Ilyen cselédleány akad nem egy. De az már furcsa volt, hogy Lea, dacára annak, hogy az apja Pap úr volt, a harangozó és a dédanyja egy tiszteletes úr gazdasszonya, — furcsa volt, hogy Lea soha nem járt templomba egy esztendő alatt. Vasárnap keveset dolgozott, igaz, de egyebekben aztán nem igen követte a keresztény vallás törvényeit. Egyszer azonban mégis volt templomban, a mi templomunkban, Jom-kippurkor egyszer, mikor az anyámnak papucsokat vitt fel és egy kicsi széket, és akkor ő teljes mértékben felkeltette gyanúmat és azóta kezdtem figyelni és kutatni. Mert akkor egész nap ott ácsorgott a templom udvarán, gyakran felment: hogy valamit kérdez anyámtól és olyankor ott maradt addig, amíg csak lehetett. Sőt a mazkírnál úgy rendezte, hogy mikor mindenki sír, ő odalapult a falhoz és zokogott a zsidó-asszonyokkal, és mire azok fáradtan és kimerülten leülnek, ő félrefordulva szorosan a fal mentén kisompolygott a szentélyből... Hogy senkise lássa.

De én észre vettem.

Nem szóltam erről senkinek. Csak figyeltem tovább. Egyszer egy zsidó köszörűs vetődött a házunk elé. Olyan, aki egy kis talyigán tolja előre az egész mesterségét, helységről-helysére. Mikor megállt a házunk előtt a köszörűkő sívítása kicsalta Leát a kapuba és én is kitekinttem az ablakon. A köszörűs-ember hosszúszakállú, rongyos zsidó volt és nagyon közömbösen nézett a köréje sereglett gyerekhadra és rám és tovább hajtotta borszíjjas gépét. Mikor újból fölneézett a fényesre csiszolt késről, a szeme közömbös nézése megváltozott, szinte ijedt volt, érdeklődő, sőt lármás. Megállította a beregő gépet, a kezével csitította, hogy a nagy zajban hallóvá tegye fáradt, beteges hangját...

En láttam, fénylett a szeme; a szája egyet-egyet rándult, mintha nem találta helyes kifejezést az érzelmei tolmácsolására, míg aztán rekedten, örömmel, hangosan egy szót kiáltott az üres kapu bejárata felé:

— Láje!

Láje vagyis Lea már nem volt ott. Eltűnt mire az öreg zsidónak eszébe jutott a leány neve.

Ez megnyugtató. Nem lehet egyebe, csak ösmerőse a titokzatos leánynak, mert különben nem győzhetne érzelmei fölött egynéhány jó üzlet, egypár hatos... mertha egyebe lenne, az apja például, akkor most nálunk egy kis szenzáció lenne... Leleplezés, nagy sirások, kiabálás és egy csomó csodálkozó kihittevóna.

Azonban ehelyett sokan jöttek az öreg talyigája elé; késeket, ollót hoztak és a szegény öreg ember, a forgalom közepette mintha megfedkezett volna arról az ösmerős leányarcról, aki elibe került gyaloglásai közt... Aztán a köszörős-ember estére elment és nem történt semmi. Lea végezte dolgát, csak én, egyedül én voltam izgatott és módfolott kíváncsi. Nem tudom, érezte ezt Lea, félt tőlem, vagy csakugyan álmos volt, hogy megszólított, mikor befejezte a rézedények fényesítését.

— Nem álmos még a kisasszony?

— Nem. És tovább néztem a betűket és a betűk között egy regényes történetet, amit nem is Balzac írt meg, amit csak én képzeltem oda..., egy történetet a Leáról, a Leáról, aki hazudik, sokat hazudik, akinek hazugság az egész élete.

És akkor valaki kopog az ablakon. Erélyesen, csak egyszer — és hogy a regényes történet, amit akkor szerkesztettem „frappáns“ is legyen, úgy képzeltem, hogy a kopogtatás parancsoló volt, kímért, hideg; mintha egy hatalmas úr kopogna egy erdei házacskába, a szegény favágócsalád ablakán...

Ránéztem Leára és Lea összerezzent a tekintetem alatt.

— Hallotta a kopogást, Lea?

— Hallottam, — válaszolta kissé mérgesen és rántott egyet a vállán, — a kőműves suhancok viccelnek engem, — tette még hozzá.

— Lea, — szoltam rá szigorúan és ő erős nézése alatt lehúnyta a szemét, — magának titka van, maga nem egészen becsületes és félek, hogy maga ebben a házban is szaporítja a titkait. Feleljen nekem, Lea.

Megint felhúzta a vállát és a száját durcásan összeszorította.

— Kérem Lea, legyen jó. Legyen nyílt és becsületes és őszinte velem szemben. Mondja, Lea...

— Hagyjon nekem békét a kisasszony...!

— Látja, mindjárt sir. Pedig én nem bántottam magát és más se bántja, mindenki szereti nálunk; de azt csak beláthatja, hogy ez így tovább nem mehet!

— Hát akkor elmegyek.

— Nem, Lea, nem, én nem ezt akarom. Én a világért se akarom elüldözni magát innen, ahol — látom — maga megelégedett és jókedvű. Csak tudni akarom: ki maga, mi maga. Merthogy nem az, akinek mutatja magát, arra esküszöm.

Most már hangosan zokogott és én rémülten csendesítettem.

— Lea, kérem legyen esze. Felkölti a gyermekeket. És mindenkit. Hát ilyen nagy gyermek maga? Nem is tudtam. Vagy ilyen nagy bűnös?

Elrántotta a karját simogató kezem alól és elfordult tőlem.

— Hát jó. Nem akar beszélni. Pedig én megértettem volna, amit elpanaszol, elsír nekem, Lea. Milyen bűne lehet egy leánynak? Ó, bizonyos, hogy olyan apró vétkekről van szó, amikről

beszélni se érdemes. Csak maga hiszi nagynak. Legyen őszinte; én is leány vagyok és megértem és megbocsátom és bizonyos, hogy más is mindenki megbocsátja, ha valami kevés rosszat tett. Ránézett most nagyon szép volt könnyes, kék szeme.

— Igen, igen, — bátorítottam a vallomásra, — hiszen mindenkinek van bűne és lássa azért mindenki álarc nélkül jár; nem így, mint maga. Pedig maga se lehet bűnösebb! Micsoda szeme van magának... Maga nem is lehet rossz. Ügye, Lea. Hát mondja meg nekem, mesélje el, kicsoda maga?

— Tessék engem békében hagyni!

— Látja. Maga csakugyan rossz... Ha jó lenne most beszélne... nézze milyen nagy csönd van, az egész ház alszik, csak mi ketten vagyunk ébren; két fiatal leány..., és az egyik mesél valamit a másiknak, hát mitől fél, Lea? Hát meséljen...

— ... Hogy nagyon szerencsétlen vagyok?

— Valóban az lenne? De miért az? Ügy-e, Lea, magának nincsen édesanyja?

Roppant megijedve nézett rám, de azért vallott.

— Nincsen. (Ügyebár ezelőtt azt mondtam, hogy van...)

— Szegény. És mondja Lea, őt siratta maga a mi nagy ünnepünkön?

— Hát, őt...

— Nos, beszéljen szépen, legyen jó, mondja el nekem: kiye volt az az öreg köszörős magának? Ösmerőse? Az a zsidó... Ügy-e, hogyr okona?

— Rokonom. A sógorom édesapja...

— Igen. És beszéljen Lea, folytassa csak... hová teszi maga azt a rengeteg pénzt? No mondja meg nekem.

— Azt... és zokogásba fult a hangja.

— Ne sirjon, kérem. Hová teszi azt a sok pénzt, úgy nyoma vész, nem hallani róla soha. Gyűjti? Vagy odaadja valakinek?

Csendesen ingatta a fejét.

— Odaadja. De kinek adja oda? Van valakije? Mondja Lea, van valakije? Nézze, megmondhatja, mert azért maga lehet becsületes. Szeret valakit? Ha igen, én nem kutatom többé. Én tiszteletben fogom tartani és titokban a maga érzelmeit. Csak kérem, vigyázzon magára és gondoljon arra, hogy maga szép, fiatal, dolgoz. Nos, tehát szerelmes és csacska és könnyelműen bánik a pénzével, és na nem baj, majd holnap. Lea, jóéjszakát!

Megfordultam és akkor ő felugrott és hátulról erőszakosan körülölelte a nyakam. Sírt és hebegett.

— Akar valamit?

— Szeretnék valamit kérdezni... Mesélni akarok... Hogyha elmondok mindent, nem mondja meg senkinek? Akkor jó. Hát tessék leülni. Én megmondom, én tudom, hogy nagyon esztelen vagyok. És nem csak esztelen, lehet, hogy máris olyan vétkem van, amiért fel kellene engemet akasztani... Tessek várni. Még nem tudja a kisasszony. Én megszöktem hazulról... Az én apám, — de hogy kitetszett találni! — vallásos

zsídó ember, az anyám már nem él és még öt gyerek van otthon. Kicsik, szegények... És én azért álltam be zsidó házhoz, mert, még tréfét se ettem... Nem bírom. Pedig kell majd enni... Talán kell majd, mert még nem biztos. Én azért szöktem meg; (volt már a kisasszony szerelmes?) mert megszerettem egy embert. Utána jöttem ide. Nem is tudta! Ő nem hitt! Idejöttem és meghallottam, hogy a kisasszonyéknál építenek és hogy ő az építésnél dolgozik... Hát beállottam ide cselédnek... És letagadtam, hogy zsidólány vagyok, mert ez úgyse látszik rajtam... És le kellett tagadni, mert ő keresztény és mert ő is mondta, hogy tagadjam le! Ugyis, ha elvesz, át kell majd lépni... Ha megesküszünk, előbb kikeresztel a pap... úgyis. És az már nem sokára lesz. Most bevégzik az építést, télen nem dolgoznak és most összegyűlt egy kis pénz, én is odaadtam a harminc koronákat... abból veszünk bútort... Mert télen át nincs kereset, arra nem lehet számítani; a kőműves nem dolgozik télen.

— Kőműves?! Melyik a sok közül szegény Lea?

— A Gábor, — mondta lelkesen, simogatón, puhán; olyan gyönyörűn, szerelmes melegséggel még nem hallottam nevet kiejteni, — a Gábor... Nagyon szép, erős, egészséges. Szép. Kicsit hirtelen természetű, de ő azt mondja: ha mellettem van megjuhászkozik... Ő azt mondja, hogy nagyon szeret engem és most már megölne, ha nem leszek az asszonya!

— A legnagyobb baj, szegény Lea, hogy nagyon iszákos az az ember, én ösmerem s azt hiszem, a maga harminc koronáját is nem bútorra teszi el, hanem elissza.

Dehogy! Csak néha iszik, s azt is csak most, mert jó a kereset; télen nem fog inni.

— És az a baj még Lea, hogy nagyon verekedős ember, — mondtam elgondolkozva, — hogy híre van az erejének! Ahogy magát nézem, úgy gondolom, hogy két ujjal összemorzsolná a maga kicsi termetét. Nem fél tőle?

A megbabonázott, félrevezetett leány lehúnyta a szemét, mikor felelt és kéjesen, boldog örömmel megborzongott.

— Szeretem, hogy erős. Engem nem fog bántani. Szeret!

— És mondja, arra nem gondolt, hogy milyen élete lesz magának a kőműves asszonyok között? Akik dolgoznak egész télen át! fonnak, szőnek, meg napszámra járnak; mosni hatvan krajcárért naponta és a sok mosnivaló ruha tetején egy-két gyerek sír, akiket magukkal kell vinniök, mert nincs kire bízni őket... és a kőműves férjek, az a sok erős, egészséges ember naphosszat iszik a korcsmában... Hát zsidólánynak való élet ez, Lea? Már nem beszélek az apjáról, az öt kis testvéréről, akiket olyan kegyetlenül elhagyott..., azok hadd higgyék, hogy maga halott, mint ahogy halottként fogják gyászolni, ha megtudják mit csinált..., én

most csak magáról beszélek Lea, hogy nem gondol maga arra, hogy ez a szerelem nem tart örökké, — még a magáé se, — és akkor mi lesz magából? Egy összetört, megviselt, szegény *paraszt-asszony*... Istenem, mit gondol maga, hogy ilyet készül tenni? Milyen rettenes erő kell ehhez. Nem is hiszem...

— Pedig híheti. Mindegy az. Akár zsidó, akár más, ha szegény, egyformán keserves az élete!

— Mert maga nem ösmeri magát, Lea! Hiszen maga szép! És nem olyan, mint a cselédlánnyok általában: Lea, maga gyönyörű! Szép, kedves, okos; olyan, mint egy úrilány... és én szeretem magát...

Most már mosolygott. Ingerkedve kérdezte:

— És ha nem teszem már meg?

— Hát persze, hogy nem teszi meg! Hiszen maga gyönyörű! Tudja meg, hogy a maga kicsi termete, csinos feje, dolgos két keze mérhetetlen érték! Maga még nagyon szerencsés lesz, ha kiveri a fejéből ezt az ostobaságot... Magából zsidó-asszony lesz, Lea. Érti?... Ugye elfelejti azt a csunya, nagy Gábort? Nem megy vele a nyomorba, fonni, szőni, mosni jární két síró kisgyerekkel... Vagy hárommal... És nem fogja hazavárni a korcsmából, hogy részeg fejjel összeverje magát... Persze, hiszen maga csak tréfált, soha nem gondolta komolyan, hogy azt a borzalmas dolgot valaha is elkövesse... úgye? Ha egy picikét tetszik még magának, majd én elfelejtetem magával... Ha szól még magához, kiadjuk az útját. Holnap kiadjuk az útját, ketten, úgye kedves Lea? Akarja hát. És holnap írunk az édesapjának is... hogy csókoljuk a szegény öt kicsikét; hogy nem-sokár hazamegy a Lea... úgye? Írni fogunk; én fogom megírni!

Lea a könnyein keresztül mosolygott, egyre mosolygott, aztán ő is hozzájárult a terveimhez eggyel:

— ...Ha visszakövetel magának a Gábor, ha értem jönne és csak vinni akar és semmi egyebet, hát megveretjük a kocsissal, aki szintén erős! Jó?

— Jó, Lea, csak maga akarja, én vállalom, hogy megszabadítom tőle. Holnap elmondok mindent az édesapámnak és a mérnök úrnak, elfogják bocsátani a munkából.

— Jaj, de jó, nagyon jó, — ujjongott Lea. — Áldja meg az Isten érte, hogy eszemre térített... Drága jó kisasszonyom.

Kicsit furcsa volt és meglepő a nagy öröme és lelkesedése a szája szélén huncut, sokat sejtető mosolya, de mégis hittem neki, magamba dicsértem, hogy *alapjában véve* jó, még lehet rajta segíteni és mert összecsókolta a kezemet, a ruhámat nagy bolondos, hálás szeretettel...

Mégis, Lea eltűnt reggelre. Az ágya üres volt, a foltos kartonruháskáját magával vitte, de egyebet semmit, ami a miénk lett volna.

Leát vitte, sodorta a tragédiája.

TOLLHEGYRŐL

ZSIDÓZÓ PÜSPÖKÖK. Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy öreg püspök. Az öreg püspök nagyon szerette a jó kis gyermekeket és a zsidókat. A jó kis gyermekeknek mindig édes, apró cukorkákat adogatott, a zsidóknak pedig cukorkáknál is édesebb szavakat. Egy nem nagyon szép napon, mikor az öreg püspök épp új székházba költözött, eljöttek hozzá a városbeli zsidók, hogy szívök mélyéből üdvözljék. Egy kövér kanonok jelentette be a püspöknek a zsidók bevonulását. De a reszkető kezű kanonok nyitva hagyta egy kicsit az ajtót és a künn várakozó zsidók ámulva hallották, amint a püspök, halkan, de mérgesen mondja: „Mit akarnak mindig ezek a b. zsidók“. (És ez a b. nem a „becses“ szó rövidítése volt.) Ez a mese, mely * városban szóról szóra megtörtént, jut az eszünkbe, amikor újra meg újra olvassuk „a püspök előtt“, „a püspök után“, „a püspöknél“, „X püspök a zsidóságról“ stb. hasonló című híreket, amelyek mind azokat a régi jó idöket juttatják az eszünkbe, amikor a frissen emancipált izraeliták pirultak az örömtől és a boldogságtól, hogy még egy püspök is jót mond a zsidóságról, sőt azt mondja, hogy zsidónak lenni nem is olyan nagy bűn, legfeljebb baj. Hát itt az idő, hogy az „emancipált“ magyar zsidóság mindennek előtt emancipálja magát minden néven nevezendő simogatás és vállveregetés alól. Mert nem is szólva arról, hogy a zsidóságnak nincsen szüksége semmiféle erkölcsi bizonyítványra, ismerjük ezeknek a dolgoknak nem mindig gusztusos hátterét, és azonkívül tudjuk, hová szoktak az ilyenféle dolgok vezetni. X püspök összeveszett Y antiszemitéával és akkor X püspök aznap végig látogatja egy órán belül az orthodox, neolog, sőt status quo és szefárd rabbinusokat. A püspök elmondja a tisztelő zsidó küldöttségnek, hogy Izrael azért maradt fenn, hogy tanuja legyen a keresztény egyház diadalának. B. püspök tüntet az orthodoxia mellett és a neolog zsidóknak mínusz 40 fokú hideg tust ad, C. püspök elmondja b. véleményét az askenaz és szefárd zsidóságról, vagy az istentagadó zsidó szabadkőművesekről és szabadgondolkodókról, D. püspök döntő szót mond a cionizmus és az itoizmus ügyében stb. stb. Hát mi tiszteljük a püspököket, sőt nagyon tiszteljük a püspököket, de csak a maguk eklézsiájában. Maradjanak is ott és ne zsidózzanak. Ne sutor ultra crepidam. Dr. Hevesi Simon, vagy dr. Kohn Sámuel sem szól bele a katolikus vagy református egyház ügyeibe. És itt az idő, hogy végre nyíltan kimondjuk, hogy zsidó ügyben nekünk kompetensebb pl. a kiskukutyini fiókhítközség vicealrabbi-helyettese, mint akár az esztergomi bíboros hercegprímás öeminenciája.

A SULCHÁN ÁRUCH ALAPJÁN. Alig van még valami a világon, aminek olyan széles alapja volna, mint a mostani hitehagyott idökbén anynyiszor emlegetett Sulchán Áruchnak. Az orthodox zsidóság ezerféle árnyalata, a ceremóniás pedantériájukért lenézett „oberlánderek“ és a lényegért hevülő „unterlánderek“ hatalmas tömegei és az ezek közé, mögé és mellé eső különböző, sőt majdnem ellentétes vallási felfogásúak ezrei meg ezrei, mind-mind szépen elhelyezkednek a Sulchán Áruch mérhetetlenül széles alapján. Sőt az alap széle is már olyan végtelen nagy, hogy rengeteg sokan, akik teljesen kivüle állanak a Sulchán Áruchnak, bele tudnak kapaszkodni a szélébe és még mindig elég biztos a lábuk alatt a talaj. De akármilyen széles a Sulchán Áruch alapja, olyan széles még sincs, hogy a „neolog zsidóságnak sonkaszíron hizott tömegei“ egyszerűen, se szó, se beszéd, reáhelyezkedhessenek. Szebben és talán válogatottabb szavakkal, de tartalomra körülbelül ezt mondotta dr. Kecskeméti Lipót, nagyváradí rabbi, akitől mindig őszinte szót szoktunk hallani. És örömmel kell üdvözlölnünk ebben a hipokrita világban minden őszinte szót, amely valahol igaz ajkakon elhangzik. Szégyennek és ostobaságnak mondotta dr. Kecskeméti azt az ideát, hogy a neolog zsidóság mondja ki, hogy a Sulchán Áruch alapján áll. A neolog zsidónak épp az volt az alapja eddig, hogy „én a ceremóniákat nem tartom meg ugyan, de azért jó zsidó vagyok“. Egy szellemességéről híres tudós mondotta: „ki nálunk a jó zsidó? Az, ki semmiféle vallási törvényt nem tart meg“. A neolog zsidó — már mint az átlag — jó zsidónak érzi magát, ha vele érez a nagy zsidó közösséggel, magáénak vallja a zsidó multat. „Automobilon megyek ünnepkor a templomba, de azért jól imádkozom és ha a tóra elé hívnak, szívesen áldozok zsidó célokra.“ Ez a „jó zsidó“ pszichológiai tartalma. Sőt majdnem az egyetlen igazi kapocs, amely a zsidósághoz fűzheti az, hogy nem áll a Sulchán Áruch alapján. Igen, de az intézmények állhatnak akár a Sulchán Áruch kellő közepén is! — mondják némely naivak. Ezzel szemben bizonyos, hogy a nagyváradí neologok pl. a legerélyesebben tiltakoznának ellene, ha dr. Kecskeméti a Sulchán-Áruch alapjára állana és hosszú pajeszt akarna növesztetni. Viszont nemcsak az orthodox, hanem a statusquo sajtó is azt követeli, hogy a rabbiszeminárium tanárait, a modern zsidóság büszkeségeit, szélnek kell eresztetni, „még akkor is, ha mindegyiknek ezer felesége volna, mint Salamon királynak és minden feleségüknek hetven gyermeke; mert hát mi ez a kis áldozat a magyar zsidóság egységének megteremtéséhez

képest!" Elképzelhető, hogy örülne báró Hatvany Deutsch szíve, ha a rabbiszeminárium igazgatójává a munkácsi csodarabbót választanák meg. Egy szóval pompás kilátások vannak a Sulchán Aruch alapján. De hát akkor hogyan csináljuk meg az egységet? Ez éppen a bökkenő. Hogyan csináljuk meg? És ez a magyarázata annak, hogy csakugyan csak tósztokban és szép dikciókban csináljuk meg, még pedig körülbelül ötven év óta. A valóságban azonban meg van az egység a közös érzésben, de „megcsinálni" nem lehet. És azért tán a legokosabb is, ha egymást szépen békében hagyjuk.

A HOSSZÚ NAPKOR ELPUSTULT JERUSALEM. Kár, nagy kár, hogy nem honosult meg nálunk is az a szép német szokás, hogy az egyes ünnepek alkalmával úgy köszöntik az emberek egymást, hogy a köszöntésben mindjárt benne van az illető ünnep jelentősége is. Így pl. pészachkor így köszöntik egymást a híthű német izraeliták: „Angenehmen Auszug aus Ägypten“, tisebeovkor pedig emígy: „Angenehme Zerstö-

rung Jerusalems“. Ha ez a szép és lélekemelő szokás nálunk is divatban volna, nem eshetett volna meg a mi nagy Bródy Sándorunkkal az a szerencsétlenség, hogy jomkipurt összetévesztve a tisebeovval egyik vasárnapi krónikájában (az az pardon, majdnem összetéveszttem én is Bródy Sándort Molnár Ferencsel), pesti kis tükrében a hosszú napot annak a napnak mondja, amikor a zsidók bőjtölnek Jeruzsálem elpusztulásának emlékére. De a tréfát félretéve, sajnáljuk, hogy a dolgot tréfával kell elütni. Bezzeg másképp szólna a vasárnapi krónika, ha Bródy Sándor pl. azt írná, hogy „a bachanáliák, vagyis a Herkulesz emlékére rendezett bőjtnapok“, vagy „Apolló, aki kitisztította Augias istállóját“. Persze a régi mitológiát illik tudni. És az sem volna helyén való, ha egy pünkösdi kis tükrőben azt írná pl., hogy „pünkösdkor, amikor az Úr feltámadását ünnepeľjük“. De a zsidó ünnepek ismerése nem tartozik nálunk a műveltséghez, még akkor sem, ha az illető nagy író maga is zsidó.

Secundus.

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

ÚJABB BELEPÉSEK AZ OMIKÉBE. Az Orsz. Magy. Izr. Közművelődési Egyesület rohamos terfoglalását és a kulturális vezető szerep felé való biztos haladását kell látnunk abban a lelkes felkarolásban és egyre szélesebb körű elismerésben, amelyben az OMIKE az utóbbi időben országsszerte részesül. Alig van zsidó intézményünk, amelynek fejlődése ilyen feltűnően gyors lépésekkel ment volna előre, mint az OMIKÉ-é. Hiszen úgyszólván néhány hét alatt több mint ezer új pártfogó tag lépett be az OMIKÉ-be, részint 30, részint 20 korona évi tagsági díjjal. És ezzel az egyesületeknél szinte szokatlan magas tagsági díjjal a magyar zsidó társadalom legkülönbözőbb rétegeiből jelentették be csatlakozásukat az OMIKE nagyarányú és sokoldalú munkásságához. A tagsági díj magasságát természetesen az a körülmény magyarázza meg, hogy az Orsz. Magy. Izr. Közművelődési Egyesület a *Múlt és Jövővel* olyan tagilletményt ad a tagjainak, amelyhez foghatót semmiféle egyesület sem nálunk, sem a külföldön tagjainak nem nyújt. Hiszen a *Múlt és Jövő* rendes előfizetési ára is körülbelül meghaladja az OMIKE pártfogó tagsági díjait. Az ünnepek közötti napokban is sűrűn jelentkeztek szerkesztőségünknel az új pártfogó tagok, akik tudvalevőleg 20 korona évi tagsági díj után tagilletményül kapják a *Múlt és Jövőt* díftalanul, 30 korona tagsági díj után pedig megkapják ugyan csak folyóiratunk díszkiadását, amely nem csak

nálunk, hanem a külföldön is nagy feltűnést kelt. Az utóbbi napokban a következő új pártfogó tagok jelentkeztek szerkesztőségünknel:

30 kor. tagsági díjjal. Dr. Stamberger Ferenc kir. közjegyző Budapest, Szikla D. orvosi műszerész Budapest, színobányai Kramer József Budapest, Steinhart Géza igazgató Budapest, Brust Dávid nagykereskedő Budapest, dr. Roth Adolf orvos, szanatórium-tulajdonos Budapest, Jávör Bella író Kírályháza, Hacker Béla földbirtokos Budapest, dr. Fried Armin ügyvéd Gyulafehérvár, dr. Mayer Odön országgyűlési képviselő Gyulafehérvár, Bürger Lipót nagykereskedő Gyulafehérvár, Porjesz S. Sándor nagyüzsdetulajdonos Marosvásárhely, Bettelheim Sándor mérnök Újpest, Weinberger Kálmán Pírcse, Aronsohn Bertalan bankigazgató Marosvásárhely,

20 kor. tagsági díjjal. Báró Kornfeld Pál bankigazgató Budapest, Ehrlich G. Gusztáv hitközségi előjáró Budapest, Engel Pál Budapest, Pair Odön Pesti Hazai Takarékpénztár főtítkára Budapest, dr. Steiner József orvos Kalocsa, Klein Jakab H. bútornagykereskedő Budapest, American Shoe Company Budapest, Kulka Fülöp Budapest, Neuwelt József Budapest, Ábrahám Emil Budapest, Neuwelt Józsefné Budapest, Handler Jónás Budapest, Salgó-Tarjani Köszénbánya Részvénytársaság Budapest, színobányai Kramer Józsefné Budapest, Fehér Gyula, Continental szálloda tulajdonosa Bud-

pest, Süss és Friedmann Budapest, Friedländer Nándor Budapest, Silberschütz Adolf Budapest, Reisz Dávid mészáros Budapest, Löbl Jakab mészáros Budapest, Popper István Budapest, Opera pensió Budapest, Weisz Ferenc és Weisz Miksa Budapest, Kurzer Adolf nagykereskedő Budapest, Obersohn Miksa magánzó Budapest, Pallai Miksa Esplanade szálló tulajdonosa Budapest, Lindenfeld Dávid szesznagykereskedő Budapest, Eisler és Kardos nagykereskedők Budapest, Herzfeld Frigyes Budapest, Perl Ignác Budapest, Radnay Károly nagykereskedő Budapest, Vigszínház kávéház Budapest, Haas Adolf hivatalnok Budapest, Pajor szanatórium Budapest, Steiner Mihályné Budapest, Zoltán Béla gyógyszerész Budapest, Bondy Ede Budapest, Kemény Manó kereskedő Budapest, Koch Jenő Budapest, Klein Adolf gyáros Budapest, Deutsch Vilmos Budapest, Auer Henrik kereskedő Budapest, Weisz Fülöp Budapest, Gergely és Vécsei olajgyárosok Budapest, dr. Tolnai Lászlóné Budapest, Schvarcz Rudolf és Társa Budapest, Markovits Manó Budapest, Schlesinger Alajos Budapest, dr. Rosenberg Ignác körorvos Tét, Lloyd-Társulat Becskerek, dr. Weisz Sándor ügyvéd Boksánybánya, Philip Gyula kereskedő Resicabánya, Friedmann Ábrahám ékszerész Resicabánya, Weitzenfeld Jenő kántor Újvidék, Schirf Jakab kereskedő Resicabánya, Frankfurt Lajos m. v. mérnök Resicabánya, dr. Nobel Sándor ügyvéd Resicabánya, Bokor Ármán polgáriskolai tanár Nagyvárad, Steiner Ignác Kismarton, Hunwald Samu fakereskedő Lugos, dr. Kirschner Arnold ügyvéd Lugos, Izr. Hitközség Lugos, Fuchs Béla földbirtokos Nyitra, dr. Zoltán Ármán ügyvéd Nyitra, Breuer Dávid Sopron, dr. Friedmann Gyula ügyvéd Gyulafehérvár, Judovics Kálmán Gyulafehérvár, Hirsch Albert Gyulafehérvár, Szalkai Sándor kereskedő Gyulafehérvár, Lázár L. Adolf központi szálló tulajdonosa Déva, dr. Fischer Tivadar ügyvéd Kolozsvár, Rechnitzer Adolf kávé Marosvásárhely, dr. Balog Rezső ügyvéd Marosvásárhely, Brüll Ede gyógyszerész Torda, Rosinák Ignác tanító Sasvár, Kereskedelmi Kör Munkács, Hirsch Adolf könyvkereskedő Déva, Salamon Margit Kovás, Vigadó kávéház Újpest, Hirsch és Franck® gépgyár r. t. Budapest, Fábán és Kálmán vasárúgyár Budapest, Perl Miksa kereskedő Budapest, Hoffmann S. W. Budapest, Klein A. Herman Budapest, Szimon István Budapest, Gonda Lipót Royal szálló tulajdonosa Budapest, Liebermann Adolf nagykereskedő Budapest, Frankl A. Hermann fiai vaskereskedők Budapest, Korányi és Fröhlich redőnygyárosok Budapest, Neulich Ignác Budapest, Löwy Arnold gabonakereskedő Budapest, Márton Jenő bőrkereskedő Budapest, Salzer Jakab gyáros Budapest, Schächter Mór nagysütődeje Budapest, Braunstätter Izsák Budapest, Teichner Gyula papírkereskedő Budapest, dr. Löwinger Sámuel ügyvéd Budapest, dr. Bíró Sándor Budapest, Vörös Ernő, Palatinus kávéház tulajdonosa Budapest, Sándor Ignác bútorkereskedő Budapest, Messinger

A. Adolf mechanikus Budapest, Zwack Lajos likörgyáros Budapest, Adler és Társa váltóüzlet Budapest, Gomperz és Reisz Budapest, Back Mór sörnagykereskedő Budapest, Aschner Márk kereskedő Budapest, Horváth Sándor festéknagykereskedő Budapest, Salamon Jakab szennagykereskedő Budapest, Modern kávéház Budapest, Blumenthal Ferenc nagykereskedő Budapest, Rétí Mór mérnök Budapest, Szűcs Zsigmond igazgató Budapest, Abbázia kávéház Budapest, Csáky és Herbst Budapest, Deutsch Zsigmond Budapest, Kohn A. M. vaskereskedő Budapest, Szlovák Ignác vaskereskedő Budapest, Gaál Andor, Seemann kávéház tulajdonosa Budapest, Fischer Jenő droguista Budapest, Mahler Gusztáv igazgató Budapest, Reichenberg Jakab szörmenagykereskedő Budapest, Leitersdorfer D. és fiai Budapest, Breitner testvérek Budapest, Népopera kávéház Budapest, Ehrlich Emil igazgató Budapest, özv. Freund Nándorné Budapest.

MAGYAR ZSIDÓ RÉGISÉGEK. Legutóbbi számunkban közzétett felhívásunknak, mint előre sejtettük, megvolt a kellő eredménye. Számos helyről érkeztek kérdezősködő levelek és részben már kész fotografiai felvételek a legkülönbözőbb vonatkozású magyar zsidó régiségekről, amelyek szélesebb körű érdeklődésre tarthatnak számot. Dr. Paul Diamant, bécsi archeologus számos érdekes felvételt küldött be a pozsonyi gettóból, amelyről igen értékes tanulmányt is írt a „Mult és Jövő“ számára. Dr. Kohlbach Bertalan, ismert nevű tudósunk, II. József korából származó menóra képét és leírását küldötte be; a menóra Pap Béla dr. műgyűjteményében foglal helyet. Több fotografiai kaptunk oly tárgyakról, amelyeket a tulajdonosaik a Magyar Zsidó Múzeumnak ajándékoztak. Minthogy a képek és leírások már lapzártakor érkeztek, a sorozatok közlését csak legközelebbi számunkban kezdhethetjük meg. A fotografiai felvételekkel járó költségeket, mint eddig, az ügy érdekében továbbra is a „Mult és Jövő“ viseli.

A BUDAPESTI ORTH. IZR. HITKÖZSÉG TEMPLOMA. A főváros nemsokára egy monumentális középülettel lesz gazdagabb. Építési és művészi körökben is méltán feltűnést fog keltetni

VISSZAVÁSÁROLJUK KÉTSZERES ÁRBAN

a MULT ÉS JÖVŐ első (1912 január) számát.

Teljesen kifogástalan példányért az
eredeti ár **háromszorosát** adjuk.

A MULT ÉS JÖVŐ kiadóhivatala
Budapest, VI., Podmaniczky-u. 6

az orth. hitközség grandiózus új temploma, mely kétségtelenül az ország legszebb zsinagógáinak egyike lesz. A tervek Löffler Sándor és Béla építőművészek mesteri tudását dicsérik, akik szerencsés rutinnal küzdöttek meg a beépítendő, aránylag szűk terület nehéz problémájával. Úgy tudjuk, hogy Löffleréknek ez az első templomtervezetük, annál öröndetesebb tehát, hogy ez a mű annyi eredetiséget, tudást és mélységet árul el, hogy méltán várhatunk még a fiatal építészekről sok nagy és maradandó alkotást.

PÁLYÁZAT. A Zs. N. A. igazgatósága új bélyeget akar kiadni és ezúton is a kitézett pályázaton való részvételre hívja meg a művészvilágot. A feltételek a következők:

1. A bélyeg tisztán, mindenki előtt érthető módon juttassa kifejezésre a Zs. N. A. munkásságát, melynek célja Palesztinában földet szerezni zsidók betelepítésére.

2. A bélyegen a „Keren Kajemeth le Jisroel” szöveg legyen héber betűkkel.

3. A bélyeg nagysága körülbelül $2\frac{1}{2} \times 3$ cm. legyen; a pályázók szabadon választhatnak karcsubb vagy szélesebb alakot. A tervrajzokat nagyobb alakban is el lehet készíteni, de a rajzban figyelembe veendő a későbbi kicsinyítés, nehogy a kisebb alakban való előállítás által a hatás befolyásoltassék.

4. A tervek egy színben készítendők.

5. A Zs. N. A. a jutalmazott pályaművek díjának kifizetése által megszerzi azok tulajdon- és sokszorosítási jogát.

6. Az első díj 300 марка, a második díj 150 марка. A Zs. N. A. fenntartja magának a jogot, hogy egyenként 100 markáért más pályaműveket is megvásárolhasson.

7. A pályaművek 1913 január 1-ig a Zs. N. A. központi irodájához (Köln a/Rhein, Neumarkt 33.) küldendők, mely további felvilágosítással is szolgál.

8. A jelíggel ellátott pályaműhöz zárt boríték mellékelendő, mely a jelíget és a művész nevét tartalmazza. A díjkiosztás után a borítékot felbontják és az eredményt közírré teszik.

9. Pályabírák: E. M. Lilien és Lesser Ury berlini festők, mint művészeti szakértők és dr. Bodenheimer Miksa, mint a Zs. N. A. képviselője.

10. A kivétel felől végső forumként a Zs. N. A. igazgatósága határoz.

11. A pályázat eredményét legkésőbb 1913 febr. elején teszik közzé.

12. Azokat a pályaműveket, melyeket megjutalmaztak és meg nem vásárolnak az eredmény közírré tétele után vissza kell venni. 1913 április 1-én túl a beküldött pályatervekért felelőséget nem vállalnak.

A HÉBER NYELV EGYENJOGOSÍTÁSA. A délafrikai egyesült államok kormánya az ottani zsidó körök kérelmére elrendelte, hogy az összes közép és főiskolákon a héber nyelv a másik két klasszikus főnyelvel a latinnal és göröggel egyen-jogosítassék olyképen, hogy a növendékek, amennyiben a tanterv valamelyik klasszikus nyelv tanulását és az abból való vizsgálatot írja elő, szabadon választhatják a latin görög és héber nyelvek valamelyikét.

A VÁGÚJHELYI IZR. REALISKOLA. Legutóbb megemlékeztünk az egyetlen magyarországi zsidó középiskolának ötven éves jubileumáról és annak az óhajunknak adtunk kifejezést, hogy vajha elérné a vágújhelyi réaliskola régi vágyát, hogy 8 osztályúvá alakuljon. Erre vonatkozólag vettük Mészáros Gyula igazgatónak levelét, melynek egy részét tudomásul kellene vennie az egész magyar zsidóságnak.

Az érdekes levél idevonatkozó része a következőképen hangzik:

Igen tisztelt Szerkesztő Uram!

Csak most jutok hozzá, hogy a „Mult és Jövő”-ben megjelent, intézetünkéről szóló cikkeit hálás köszönetet mondhassak. Vajha megtenné a magyar zsidóságra azt a hatást, hogy iskolánkat, mely valóban kultúrmissziót végzett és végez, kellő figyelemben részesítené. Nem tudok addig nyugodni, míg iskolánk 8 osztályú nem lesz. Látva, hogy az állam milyen néptelen iskolákat fejleszt, hogy a többi felekezetek is mily buzgósággal látnak iskoláik kifejlesztéséhez (például az aszodi ág. ev. 118 tanulójaival), nagy keserőséggel telik meg szívem, hogy éppen mi zsidók nem tudunk egyetlen teljes iskolát fenntartani. Holott ma már ez az egyetlen réaliskola (a sümegit is fejlesztik), amely csonka, pedig a legnépesebb az országban, azonkívül valamelyes politikai, nemzeti hivatása is volna. Hányszor vetették a magyar zsidóság szemére, hogy elég gazdag, mégsem tart fenn egyetlen középiskolát sem. De hát nekünk nincsenek mecénásaink, nincsenek önzetlen kultúrbarátaink s így a legigazságosabb ügy is elbukni kénytelen. Másképen lesz ez majd 8–10 év múlva, amikor Szerkesztő úr zászlaja nemcsak hogy végig meghódítja a magyar zsidóságot, hanem teljes diadalaképen egy egészen más, egészen új, egy fajtát, vallását, multját, tradícióit megbecsülő generációt nevel. Hiszem és vallom ezt zsidó érzésem egész melegével.

Szünidőmet a fejlesztési akció előkészítési

**NEWYORKI GERMANIA
ÉLETBIZTOSÍTÓ TÁRS.**
BUDAPEST, VII., ERZSÉBET-KÖRÚT 44

☐ Olcsó díjak. Háború kockázat díjmentes. Kötvények 1 év után megtámadhatatlanok. Osztalék évenként felvehető. A biztosítás második évétől kezdődőleg évenként csökkenő díj fizetés. Díjtáblázatot és felvilágosítást ad azonnal a Vezérképviselőség.
☐ HELYI KÉPVISELŐKET KERESÜNK. ☐

munkálatainak szenteltem, költségvetéseket tervezgetek, tán sikerül módot találnom, hogy a régi vágy valóra váljon. Hisz elvégre mi nemcsak a vágújhelyi zsidók gyerekeit tanítjuk, a 160 tanulónk közül 90—100 vidéki, felvidéki zsidó gyermek; illő és méltányos volna, hogy az egyetemes zsidóság is hozzájárulna a költségekhez. Ha pedig az intézet teljes volna, Magyarország konzervatív, de intelligens zsidóságának javarésze ideküldené gyermekét, ez bizonyos. Most is halomszámba megy az a levelezés, mely ez ügyben még erdélyi zsidó szülők közt is és köztem folyik. Tán untatom e hosszú írással Szerkesztő uramat, de annyira át vagyok hatva ügyem igazától, hogy szinte jól esik egy kicsit könnyíteni lelkemen.

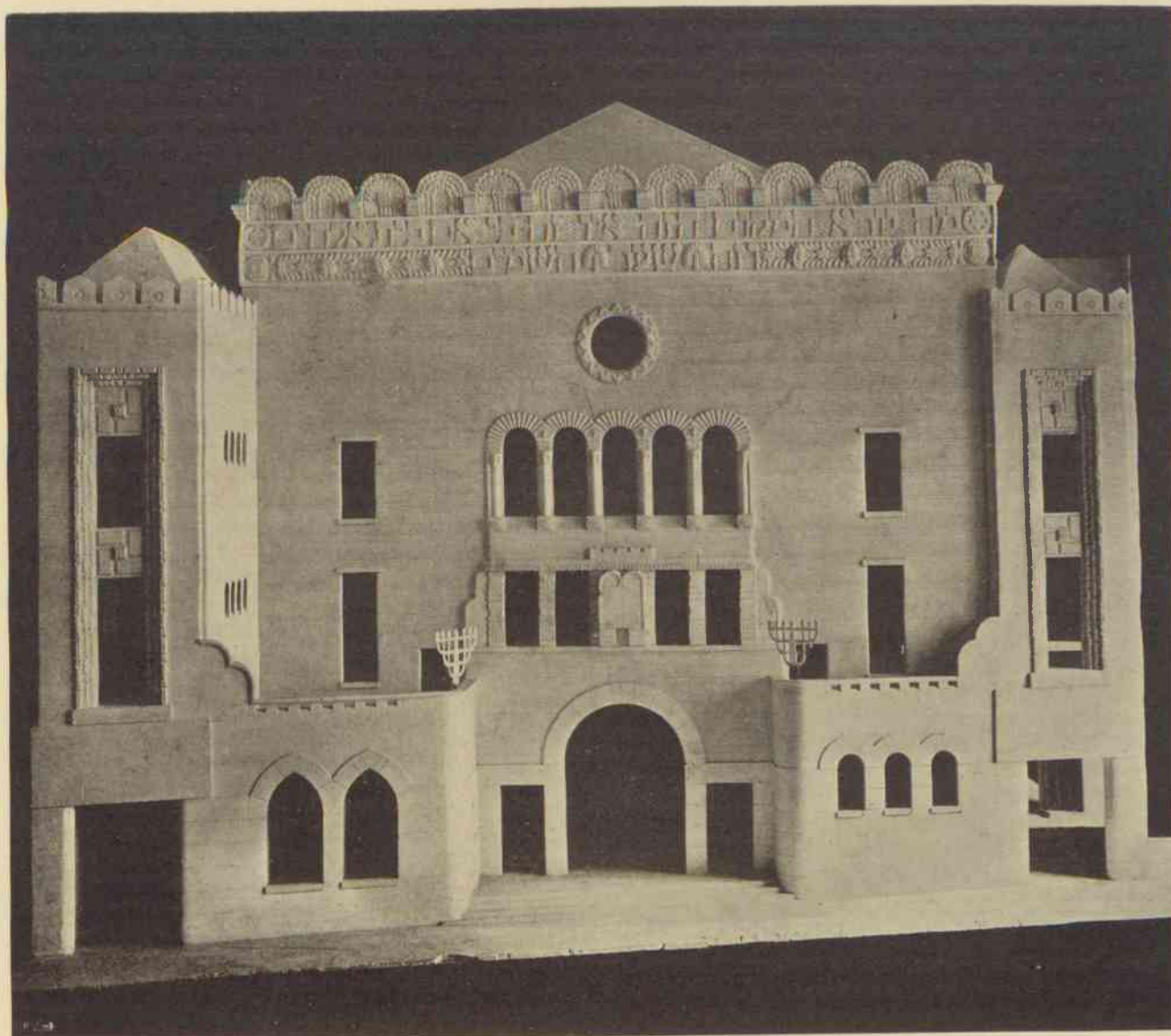
Szerkesztő úr tisztelő híve, Mészáros Gyula.

Reméljük, hogy a magyar zsidóság megszívleli Mészáros igazgató sorait és ha már a zsidó gimnázium felállítása az idők végtelenségéig húzódik, legalább ezt az egyetlen zsidó középiskolát támogassuk, amely már megvan s csak fejlődni akar.

A MAKKABEABÓL. A Makkabea szeptember 20-án tartotta alakuló közgyűlését, amelyen a tisztikart a következőkép alakították meg.

Elnök: Jordán Viktor, társelnök: Simon-Lajos, jegyzők: Brunn Jenő és Engelberg József, pénztáros: Kohn Ottó, ellenőrök: Fried Abraham és Farkas Aladár, háznagy: Kálmán Imre. Szemináriumi titkár: Weiszbürg Hugó; jubileumelőkészítő bizottság elnöke: Török Sándor; országos diákszervező bizottság elnöke: Kohn László.

A RABBIVÁLASZTÁSOK KÉRDÉSÉHEZ, amelyet legutóbbi számunkban a kispesti rabbi-

Löffler Sándor és Béla: A pesti orthodox hitközség új temploma. (Építészet és Iparművészet.)

választás alkalmából szóvá tettünk, érdekes levelet kaptunk dr. Flesch Ármin mohácsi főrabbitól, aki mint több értékes zsidó tárgyú mű szerzője is, méltan megérdemli, hogy szavát a nyilvánosság előtt felemelve, megszívlelésre és minél szélesebb körű meghallgatásra leljen. A levél a következő:

Mélyen tisztelt Szerkesztő Uram!

Engedje meg, hogy örömömnem adjak kifejezést azon visszás helyzetnek kigúnyolásáért, mely ím a kispesti rabbiállás körül mutatkozott, és különösen, hogy Ön oly élénken adja elő azt a szégyenletes helyzetet, melynek megszüntetéséért én már évek óta küzdök — de eddig eredménytelenül. Évek előtt megírtam „A rabbi és hitközsége” c. munkámban, hogy ne mehessen a rabbi próbaszónoklatra, hanem, mint a kálvinistáknál szokásos, az eklézsiába mennek meghallgatni a kandidátát. Szóba hoztam rabbigyűléseken, folyóiratokban, de csak magunk között hangzott el, a nagy közönség nem vesz tudomást róla és a szégyenletes tusakodás, versengés, kilíncselés, protekcióhajhászás, pénzvásárlás folyik tovább és a rabbiállás még meglevő csekély tekintélye súlyed mind mélyebbre!

Kérem tehát Szerkesztő Urat, abban a gyönyörű kultúrműben, mely havonként jobban és jobban terjeszti Izrael művelését, folyóiratában szorítson kis helyet azon indítványnak, amelyet én már megírtam: „Mondassék ki a bojkott oly rabbi felett, ki próbaszónoklat tartása céljából egy hitközségben megjelenik.” Természetesnek találjuk mindenkinek abbéli törekvését, hogy helyzetén javítson, de senkisémet tévesztheti szem elől ama kötelességet, mellyel állása tekintélyének tartozik. Az Ön lapját a hitközségek vezetői is olvassák és ha majd megtudják, hogy ez a rabbikar erkölcsi komoly elhatározása, — amely határozatilag legközelebb okvetlenül ki fog mondatni, legalább én nem nyugszom, amíg ily határozat nem fog az összes hitközségekkel közölni — bizonyára fognak ehhez alkalmazkodni úgy a községek, mint egyesek. És ha találkoznának egyesek, kik az összesség tekintélyének letiprásával akarnának álláshoz jutni: hiszem, hogy a rabbikar rendelkezik majd annyi erkölcsi befolyással, hogy az ilvent a testületi szellem megértésére kitanítsák.

Ha valakit nem lehetne községében meghallgatni, — tudom — a rabbiszeminárium szívesen ad alkalmat szónoklat tartására.

Nagyon nagy szolgálatot tenne Szerkesztő Úr a zsidóságnak, ha ezen ügy rendezéséhez hozzájárulna.

Ismételten kérem, hogy nekem ez ügyben segítségemre jöjjön, maradtam legkiválóbb tisztelettel baráti híve

Dr. Flesch Ármin
főrabbi.

Készséggel adtunk helyet dr. Flesch Ármin főrabbi indítványának és érdeklődéssel várjuk annak sorsát a hivatalos rabbi-fórum előtt.

AZ ORSZÁGOS RABBIKÉPZŐ Intézet Önképző Köre szeptember 10-én tartotta meg tisztújító közgyűlését. A választás eredménye a következő volt. Elnök: Grünberg Tivadar, titkár Wolf József, altitkár: Láczer Dénes, pénztáros: Trebitsch Jenő, ellenőr: Fried Manó, könyvtáros: Keleti Lajos.

AZ OMIKE PÁRTFOGÓ TAGJAINAK MÁSODIK TAGILLETMÉNYE. Az Orsz. Magy. Izr. Közművelődési Egyesület legutóbbi elnökségi határozata értelmében, azok a pártfogó tagok, akik 20, illetve 30 korona évi tagsági díjjal lépnek be az Egyesületbe, megkapják a *Múlt és Jövőn kívül az OMIKE gazdag tartalmú díszkötésű Kultúr-Almanachját is*, amelyet tudvalevőleg dr. Hevesi Simon szerkesztett. Az új pártfogó tagok bizonyára örömmel fogadják ezt a második értékes tagilletményt is, amely még szorosabbra fogja fűzni a kapcsolatot az OMIKE és pártfogó tagjai között. Akik tehát eddig a Kultúr-Almanach birtokában nincsenek, szíveskedjenek szerkesztőségünket értesíteni és a levélhez 30 fillér bélyeget mellékelni a portóra és akkor megkapják a díszes kötetet postafordultával díjtalanul.

I. VILMOS CSÁSZÁR UDVARI BANKÁRJA. Szeptember 19-én volt 100-ik évfordulója annak, hogy báró Cohn Mór, I. Vilmos császár udvari bankárja született. Az évforduló napján Dessau város polgármestere, dr. Ebeling a város közgyűlésén a következő szavakkal méltatta e kiváló férfit emlékére: „Dessau városának halálával kell emlékeznie e nagy férfúró, ki 1823-tól halála napjáig állandóan városunkban lakott, és akit városunk polgársága méltónak talált arra, hogy diszpolgárrá válassza meg. I. Vilmos császár szobra a Kaiserplatzon, a néhai anyja emlékezetére 1892-ben tett nagy alapítványai, továbbá a fennkölt gondolkodású leánya közvetítése útján tett újabb tíz millió alapítványai, melyek áldásává váltak Dessau és környéke lakosságának, örök időkre fenntartják emlékezetét. Nemcsak szerencsés külső körülmények, ritka okosság és fáradhatatlan buzgóság voltak azok az okok, melyek nagyméltóságú báró Cohn Mór valószínű titkos tanácsos urát nagy vagyonához juttatták, hanem első sorban jellemének feltétlen megbízhatósága. Hűséggel viseltetett ősei hite iránt, melyet saját szavai szerint nem akart áruba bocsájtani külső előnyökért, hűségesen megmaradt az otthonává vált Dessau városunkban, melyet császári ura többszöri felhívására sem akart elhagyni, hű volt az uralkodó házhoz, mely őt nagyra becsülte és legkiváltképp császárához, kit évtizedekig szolgált.” A polgármester a város képviselőjében virággal ékesítette fel báró Cohnnak és leányának sírhelyeit. A zsidó hitközség is babérkoszorúkat helyeztetett el sírjaikra.

HELYESBÍTÉS. Legutóbbi számunkban a budai zsidó templom pályázatáról szóló hírlünkben a második díj nyertese, sajtóhiba folytán, Gombos Imrének volt feltüntetve. Szívesen helyreigazítjuk ezúton a sajtóhibát, amidőn pótlólag regisztráljuk, hogy a második díjjal kitüntetett pompás alkotás mestere *Gondos Imre*, az ismert nevű kiváló műépítész.

GYAKORLATI CIONIZMUS. Az 1911-ben tartott X. cionista-kongresszus tudvalevőleg a gyakorlati cionizmus győzelmét hozta meg, amennyiben az úgynevezett politikai cionistákkal szemben, akik a cionizmus célját főképen politikai úton kivivandó különös engedmények és kedvezmények által vélik elérhetni, uralomra jutottak a gyakorlati cionisták, kik az ilyen irányú működést meddőnek tartják és azt hangsúlyozzák, hogy a Palesztinában való gyakorlati munkásságra kell a főszólyt helyezni. Alig egy éve, hogy ez a kétségtelenül helyes irány vette át a vezetőséget és a központi választmány a múlt hóban tartott ülései már is fényesen igazolták, hogy ez az irányváltás az életerős fejlődés útját jelenti. Az elnöknek, dr. Warburg berlini egyetemi tanárnak, valamint a többi előadónak referátuma mind nagy eredményekről, sokoldalú munkásságról, erőben és értékben való gyarapodásról adtak számot. Ezek a referátumok egyszersmind arról is tettek tanuságot, hogy a cionizmus ma már túl van az „akadémikus kérdések” (vallás, faj, nemzetiség) disputációján és teljesen szociális mozgalommá vált, amelyben tehát azok is részt vehetnek, akik a cionizmustól eddig politikai színezete miatt idegenkedtek. „A cionizmus ma tulajdonképen területiális mozgalom”, írja Beregi Ármán, a magyarországi cionista szervezet elnöke. És ennek a konstataciója különösen fontos nálunk, ahol az általános tájékozatlanság folytán a legfurcsább fogalomzavar uralkodik. Mintha a cionista Kahan Niszson dr. nem lehetne olyan jó hazafi, mint akár az ellenzéki Bakonyi Samu. Holott a cionizmus különösen ma nem egyéb, mint egy gazdag és mindenekelőtt igazán zsidó szociális és kulturális program. A cionizmus már eddig is számottevő gyakorlati eredményt ért el Palesztinában. A fanatikus tömegek között kultúrát hintett el, a chalukán élő koldusokból zsidó munkásokat és iparművészeket nevelt; az Oroszországból, Jemenből és egyéb bárbar országokból menekülő zsidók számára munkaházakat és kolóniákat rendezett be, amelyeket az arab lakosság is megírgygel; zsidó iparos és földműves generációt hozott létre, amely zsidó kultúra levegőjében nevelkedett fel; a mindenünnen bevándorló különféle ajkú zsidók számára egységes idiomát teremtett, feltámasztván és felvirágoztatván az ősi héber nyelvet, amely óvodák, elemi iskolák, gimnáziumok és műegyetemek tanítási nyelve lett. És e nyelven olyan gazdag és mély költői litteratúrát alkotott, melyhez fogható a zsidó

irodalomban még nem volt. De az irodalmon kívül virágzásnak indultak a többi művészetek is. A cionista festők, rajzolóok, szobrászok és iparművészek munkái ma már a világ minden nagyobb műgyűjteményében láthatók. A cionizmus tehát eddig is gyakorlati munkát végzett és most, hogy a politikai szint teljesen háttérbe szorították a gazdasági megoldások, nem lehet többé a cionizmust még politikából sem politikával vagy „hazafiattal” sággal vádolni. A berlini konferencián így keztek ugyan a régi felfogás hívei, hogy a maguk álláspontját védelmezzék, de csakhamar meghajtották zászlójukat a többség akarata előtt, amely a cionizmus jövőre fejlődésére gyönyörű perspektívát nyit.

A ROTHSCILDOK. Balla Ignátz értékes és fölötté érdekes könyvét a Rothschildokról az egész magyar sajtó szenzációként fogadta. Sőt minthogy egyszerre német, angol és francia nyelven is megjelent, a külföldön is nagy elismeréssel emlékeztek meg róla. A könyvre még vissza fogunk térni, annál is inkább, minthogy annak legérdekesebb fejezeteit Balla a „Múlt és Jövő” számára írta meg, itt láttak először napvilágot a párisi Rothschildokról szóló részek, amelyekből most a magyar és külföldi lapok egymásután közlik az érdekes anekdotás szemelvényeket.

A NÖEGYLETEK SZÖVETSÉGE, mint előre jeleztük, nemsokára tartja alakuló közgyűlését. Már legutóbbi számunkban felkértük a vidéki nőegyletek vezetőit, hogy jelentsék be az alakuló közgyűlésen való részvételüket szerkesztőségünknek. Azonban több helyről azt a jelentést kaptuk, hogy ezt előbb a választmány, esetleg közgyűlés elé terjesztik, amely a delegátusokat hivatalosan fogja kijelölni. Ez pedig mindenesetre némi időt vesz igénybe. Ennek következtében az OMIKE elnöksége és igazgatósága az alakuló közgyűlés idejét december hóra állapította meg, úgy karácsony tájára, amikor a vidéki hölgyek könnyebben rándulhatnak fel a fővárosba. Az alakuló közgyűlés előreláthatólag impozáns lesz, hiszen máris sokan jelentkeztek a legtávolabbi városok nőegyleteinek elnökei közül is, így többek között *Neuberger Zsigmondné*, a kolozsvári nőegylet elnöknője, aki lelkes hangú levélben üdvözlí a „Múlt és Jövő” eme akciójának sikerét.

A MAGYAR ZSIDÓ IFJAK EGYESÜLETE e hó elején tartotta első tagavató ünnepélyét dr. *Szidon Dezső* elnöklete alatt. A tagavató beszédet dr. *Kiss Arnold* tartotta nagy hatással.

A ZSIDÓ GIMNÁZIUM. Lapzártakor értesülünk, hogy a kormány legközelebbi költségvetésében felvett 400,000 korona építési segélyt a zsidó gimnázium számára. Ezzel tehát a régen vajdó intézmény a megvalósulás stádiumába jutott. Az építést tavasszal kezdik meg.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Elkán Gyula szűcs Károly körut 19

KÖZGAZDASÁG

A JELZÁLOG-HITELBANK TŐKEEME-
LÉSE. A Magyar Jelzálog-Hítelbank október
3-án tartotta rendkívüli közgyűlését Széll Kálmán
kormányzó elnöklésével, melynek egyedüli tárgya
az alaptőke felemelése volt. A közgyűlés egy-
hangúlag elfogadta az igazgatóságnak Neumann
Miksa dr. igazgató által fölolvasott javaslatait.
Ennek értelmében a közgyűlés elhatározta, hogy
a társulat alaptőkéjét 60.000 darab egyenként
100 o. é. forintról = 250 frankról = 202 és fél
német birodalmi márkáról szóló új részvény ki-
bocsátása által 26,000.000 o. é. aranyforintra =
65,000.000 frankra = 52,650.000 német birodalmi
márkára fölemeli.

AZ ATLANTICA OSZTALÉKA. Az Atlan-
tica Tengerhajózási Társaság idei üzletéve igen
kítűnő volt, úgy hogy az igazgatóság az idén
20—22 korona osztalék fizetését fogja az igazga-
tóságnak javasolni, szemben a tavalyi üzletév
13 koronás osztalékával.

1878—1912

1878—1912

Keleti J.

BUDAPEST, IV., Koronaherceg-u. 17.

Orvos-sebészeti műszerek és kötszerek gyára ezidén
üli meg fennállásának 34. évfordulóját. A cég ez alka-
lommal egy a maga nemében páratlan, dús ábrás

JUBILEUMI ÁRJEGYZÉKET

bocsájt ki, amely ezen szakmában minden tudni-
való, legmodernebb újdonságot tartalmaz, "szaksze-
rűen rendezve és megmagyarázva és mely bárkinek
kívánatra ingyen és bérmentve megküldetik.

A cég főcikkei és specialitásai:

Hygiéniai gummiárúk. Cs. és kir. szab. sérvkötők.
Testgyejesítő gépek. Műkezek és műlábak. Műfűzők,
haskötők, mellfűzők, melltartók, hátegyejesítők.
Gummigörcsérharisnyák. Gyógyvillanykészülék. Beteg-
tolókocsik és szobaúrszékek. Betegápolási és a beteg
kényelméhez szükségglendő, kozmetikai-, utazási-,
massage- és manikure mindenféle cikkek.

*****

MULT ÉS JÖVŐ 429

SPITZ LAJOS

egyenruha- és polgári szabó
BUDAPEST, WESSELÉNYI-
UTCA 1. (TEMPLOM-BAZÁR).

Angol lovagló bricseszek bármely szín-
ben és minőségben, elegáns kivitelben
darabonként 30 koronáért készíttetnek.

ELEGÁNS ANGOL FÉRFI OLTÓ-
NYOK 60 K.-TÓL. VIDÉKRE MIN-
TÁKAT BÉRMENTVE KÜLDÖK.

Báziasszonyoknak

leginkább szükséges „TITANIA“ mosógép.
mángorló, mosogató-szekrény vagy jég szek-
rény. ♦♦♦♦ Háztartási árjegyzéket kérjen

Takács Oszkártól

Budapest, VI., Nagymező-utca 49

PERZSA SZŐNYEGET

legolcsóbban szerezhet be
MAROKKAI-UTCA 4. (VÁCI-KÖRÚT SAROK).
Pontos cím! Pontos cím!

Perzsa szőnyegetek
rendkívül jutányosan vásárolhat
Összekötőt 26—35 45, 50 K-tól feljebb. Általános
125—150 180 K-tól feljebb. Szalon- és ebédlő-
szőnyegek különféle nagyságban és árban. ☐☐
(Tessék a pontos címre ügyelni.)

PFEIFER LIPÓT ÉS FIA
MAROKKAI-UTCA 4. VÁCI-KÖRÚT MELLETT

Szőnyegjavítást elfogadjunk!

Művészies szőnyegjavítás!

PERL MIKSA DIVATNAGYÁRUHÁZA

Budapest, VII., Thököly-út 9
Telefon 86—32 ♦ Alapított 1885

DÜS VÁLASZTÉK

a legújabb angol, francia úri, női divat,
fehérmű és kézimunka-különlegességekben.
KITÜNTETVE MŰVÉSZIES KIVITELŰ
KÉZIMUNKÁÉRT ÉS FEHÉRMŰÉRT

Schlesinger Jos.

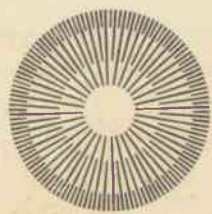
Budapest, VII., Király-utca 1.

Mindenemű templomi aranyhímzések készítése,
parochesz. Tóra-ruha, Almemor-takaró, Chuppa
stb. Izsézes, művészies kiállítás. Jutányos árak.
Rajzok, minták s részletes ajánlatok ingyen és
bérmentve.
Nagy raktár az összes zsidó rituális tárgyakból,
templomi és házi használatra. Szefer tóra, klé-
kedes, tóradszek, kina- és valódi ezüsből. Selyem
talisz, imakönyvek stb.
Az összes zsidó irodalmi művek nagy raktára.
A Magyar Zsidó Könyvtár (szerkeszti: dr. Patai
József) kiadóhivatala. Zsidó ifjúsági és kultur-
egyesületi könyvtárak berendezése.

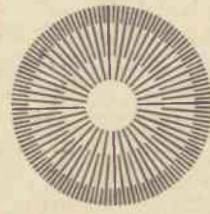
430 **MULT ÉS JÖVŐ**

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

REMÉNY

A „MULT ÉS JÖVŐ”
IFJÚSÁGI MELLÉKLETE

SZABÓ I.: VÁROSROL VÁROSRA. APRÓ KÖZLÉSEK EGY NYUGATI ÚTRÓL.

METZ.

Kilépek a metz-i pályaudvarról és visszatekintek az indóházra. Akár- csak egy hatalmas erődítmény ez az épület. Ráparancsolja az emberre a katonás „drillt”, a kardra meg ólomra emlékezteti, veszedelmekre, amelyek királyoknak vagyont és halhatatlanságot, a harcosoknak pedig egy emlékoszlopos, közös nagy sirt, vagy mankót, vagy kegydíjat szereztek. Elfordulok és enyhébb benyomásokat keresek. És szembe kerülök az új postaépülettel. Ez is egy zord alkotmány, párja az indóháznak. Íves, nagy kapuja, bemélyedett ablakai, fakó nagy kövei csak fokozzák a békét szerető ember antimilitarista érzelmeit. El, el erről a tájról, kiesebb vidékek felé és nekivágok a városnak, az esplanádok irányába. De mindenütt katonai őrzésekkel vagy gyakorlatról hazatérő csapatokkal találkozom. Mi ez? Valami megszállott város talán? I. Vilmos császár lovasszobra előtt egy téren unalmas német dalo- kat reccsen a katonái zenekar. Nincs publi- kuma, mert az utca ga- mínjai sem állanak meg; a francia kereskedő pedig behúzza a boltja ajtaját: még német hanghullá- mokat sem enged a há- zába. Csak a szakállas császár hallgatja rendit- hetetlen nyugalommal és a paripája fülel rá nyegle fejtartással. A Mosel felé megyek, a római kapu irányába. Itt már ví- dámra változott a kép. Agyönyörű parkbólgye- rekek édes-bájos lármája hallatszik; katonát is látni, de már fiatal nők oldalán. A nyári fuvallat epedő, könnyű melódia-

kat hoz a városból, fiatal leányok kacérul elhelye- zett virággal a hajukban kergetik egymást Ney mar- sall szobra körül. A fiatal emberek szónokolnak, sza- valnak. Hiába, mégis francia szívek dobognak itt a német köntös alatt. Ney szobra, Goldoni velencei szobra után ezt a legsikerültebb képfaragóalko- tások egyikének tartom. Tartásban és nézésben egymásba vegyülve a hős a parvenüvel. Csodás harmoniában látni rajta a győzelem érzetét, ami- kor *Ulm* várát kapitulációra szorította és a kádár- mester fiának boldogságát, hogy Napoleon Moszkva hercegének nevezte ki.

Beljebb megyek pompás virágkészítő műhelyek mellett a *gettó* felé. Talán meglátom a templom romjait, ahol a középkor egy szentje, *Rabenu Gerson* tanított és fohászkodott. Utam a szikla- fürdő mellett visz el, a Mosel partján, régi festői házak során. Utba ejtem a *Felix Marechel Staden*-t, az őszerekek tanyáját. A portékájukat egy hatal- mas, kopott szőnyegre terítik ezek a „régészek”, akik maguk is csendes, öreg emberek. Amikor nem kereskednek, fakult bőrkötésű könyvecské- ből zsoltárokat mormog- nak, vagy el-elszunyó- kálnak.

Egy teljesen csupasza- arcú öreg szőnyegére tér- delek és mustrálom az árúját. Egy bronz kép- keretét választok ki és érdeklődöm az ára iránt. A kereskedő föl sem te- kint a könyvéből, a te- nyerével int, hogy vár- jak, míg rám kerül a sor, előbb az égiekkel kell végeznie. Hangosan mor- zsolja le a zsoltár utolsó

Krestin: A tóra-másoló.

két versét: „Mert fölsegíti Elohim Ciont és föl-
építi Juda városát. Lakják majd és öröklék. Szolgái-
nak nemzetiségi birtokolják és ott tanyáznak majd,
kik nevét szeretik“.

Megcsókolja még egyszer a csókoktól barna
pergamentté aszott könyvet, keszkenőjével letörli
az asztalon a helyet és a szent könyvecskét gyön-
gében leteszi. Még a pápaszemét is megtörli előbb
és csak aztán áll szóba a vevőjével.

— No, mondom mókásan, mit mulasztott volna,
ha a lelki üdvét tíz perccel később szerzi meg azzal
a zsoltárral? De engem megváratott és nem hi-
szem, hogy sok ilyen türelmes vevője akad.

Az öreg végigmér megvető és sajnálkozó pillan-
tásaival.

— Modern ember, mondja gúnyosan, siet, mint
a párisi express. Én is kérdezem önt: nem mind-
egy, ha tíz perccel később lesz a magáé ez a hit-
vány földi portéka? Elfonnyadunk és elmúlunk
majd, mint a falevél; mi marad utánunk? Amit
anyagiakban szereztünk, azt nem vesszük magunk-
kal a sirba; csak az használ odaát, amit isten-
félelemmel meg imával és a Tóra tanulmányozá-
sával szereztünk itt. Az maradandó és örökös.
Őn fiatal még és látom, hogy zsidó. Meggondol-
hatná és a képkeret helyett vehetne egy szép
imakönyvet.

Meghatott ennek a jó öregnek jámbor önzet-
lensége, de azért mégis csak a keretet vettem meg
három ezüst márkaért. Az öreg fajtestvéremben
pedig megcsodáltam azt a szemlélődésre hajló,
hívó zsidó típust, amely a középkori üldöztetések
óta az maradt, ami volt.

A gettó már csak egy ugrásnyira volt onnan.
Zeg-zugos síkatorok között jutottam el a tulaj-
donképeni zsidó utcába, mely mostanában a
Metzger-Gasse nevet viseji. Inkább olaszok lakják,
mint izraeliták. Salvi Luigi, Enrico Cadario, Eugene
Detro és hasonló talján hangzású felírások pom-
páznak a piszkos üzlethelyiségek fölött. A zsinagoga
is a közelben van. A város egyik építészeti lát-
ványossága ez a vörös templom, amelynek hom-
lokán ez a szent felírás tündököl arany betűkből:

„Gyertek, térjünk meg Adonájhoz!“

A közvetlen szomszédságban egy kis park köze-
pén terpeszkedik a zsidó kórház. Az ilyenfajta
zsidó jóléti intézmények között ez a legrégebb.
A tizenhatodik században vetették meg az alap-
ját és azóta folyton fejlesztették. A metzi rabbi,
dr. Netter értékes munkát írt erről a kórházról,
amelyre szeretnék még alkalmilag visszatérni.

A gettó manapság már nem mutat semmi zsidó
jelleget. Inkább alsóbrangú ipari munkások, nap-
számosok, vizimunkások és zsákhordók zsibongó
városnegyede ez. A kétezer metzi zsidó közül alig tíz
százalék lakik itt. Az orosz és lengyel bevándorlók
keresik fel leginkább az olcsó házbér miatt, de
amint ezek a takarékos emberek valamelyest meg-

szedték magukat, sietnek a középkori milióból be
a város modernebb részeibe.

Nemcsak Rabenu Gerson „derített fényt az ide-
genek között szétszórottakra“ Metzből. Itt élt és
működött hosszú ideig Rasi, amíg akadémiaját
Droit ba át nem tette. Több Toszafista (*Chachmé
Lothringien*) tanított és búvárkodott a Talmud
helyes értelmezése körül Metzből, amely 1306 ig
virágzó zsidó község volt. Zsidók vásárolták össze
a francia hadsereg számára a lovakat és a gabonát,
amit szintén ők öröltettek. A francia uralkodók
nagyon meg voltak elégedve velük. Nemcsak
vagyon, de rang is volt érte a jutalmuk. A ke-
gyesrendiek krónikáiból tudjuk, hogy már *Kopasz
Károly*, aki 869 szeptember 9-én Metzből Lothringia
királyává koronáztatta magát, koronázó levelében
megemlíti metzi zsidait. Harminchat esztendővel
a hetedik és utolsó keresztes háború után, 1306-ban
üldözték ki francia földről a zsidókat. 1364-ben
már egyetlen zsidó sem lakott Metzből. Kétszáz
évvvel később húsz család kapott lakhatási enge-
délyt a városban. Attól kezdve lassan újabb tele-
pülőkkel gyarapodik a község, de csak 1600-ban
rakhatja le a zsinagoga, a kórház és a temető
alapjait. IV. Henrik szabadságlevellel lendít a
zsidók anyagi sorsán. XIV. Lajos — *Luis le Grand*
— egy ízben meg is látogatta a zsinagógát. Ezt
persze abban az időben tehetette, amikor még nem
szállta meg őt a türelmetlenség ördöge.

A vagyon módot ad a metzi zsidóságnak, hogy
a zsidó törvénytudományt akadémiák útján fej-
leszthessék. Ez iskolák feje rendszerint a község
papja volt. Itt működött és halt meg *Lion Ascher*,
a „*Saagath Ari*“ című responsum-gyűjtemény
nagyevű szerzője és innen vette szárnyára *Jona-
than Eibenschütz* és *Josua Falk* neveit a tudomá-
nyos hírnév.

A tizennyolcadik században a metzi grófok
zsarolgatni kezdik a hitközséget. Száz esztendő
alatt 800,000 frankot préseltek ki a zsidókból,
akiknek közéletét, jóléti intézményeit, de az egyes
zsidókat is majd hogy tönkre nem tették. Ennek
a rablóhadjáratnak teljesen 1860-ban lett vége,
amikor a zsidó hitközség és a zsidó polgárság új
erőre kapott megint.

A napoleoni időkben nagy szerep jutott ki
Metznek. Az első zsidó, aki a konventben helyet
kapott, egy metzi fajtestvérünk volt. A Napoleon
által összehívott zsidó kongresszus 1808-ban Metz
jelölte ki a rabbiképző-intézet székhelye gyanánt
és 1855-ig, Párisba való áthelyezéséig itt is volt
a héber tudományok főiskolája. A Napoleon által
életbe léptetett konzisztorium elnökét *Widersheim*
Nátán személyében Metz zsidósága adta. És ami-
kor Metz a németek előtt kapitulált, *Lippmann*
rabbi volt az első, aki kijelentette, hogy német
uralom előtt nem hajt fejet. Otthon asszony és
egy csomó gyerek siránkozott. A pap hajthatatlan
maradt. Lemondott az állásáról, anélkül hogy ki-
látása lett volna egy másikra. Bevándorolt Francia-

országba, ahol a hazafias papnak a francia kormány egy esztendő múltán adta Lille város megüresedett rabbínatusi székét.

Legszomorúbb fejezete a metzi zsidók történetének a Rafael Levy eset. A tizenhetedik század elején történt, hogy az említett Levy a Peszach-ünnep előtt a közeli *Polschen* községből lóháton hozott Metzbe egy szentírást. A pergamentet kendőbe csavarva a mellére szorította és úgy ügetett be estszürkület felé a városba. Másnap egy jó módú metzi polgárnak a fiacskája nyomtalanul eltűnt. Három rosszindulatú kereskedő iziben meg is találta az összefüggést az eltűnés és a lóháton hozott titokzatos tárgy között. Ez természetesen nem lehetett egyéb, mint az eltűnt gyerek hullája. A zsidók a vérért vették, estére elhozták, éjjel meg elföldelték valahová.

Akkoriban a nagy hugenotta-vezér és kritikai lángész, IV. Henrik ült a franciák trónján és azért nem merték a gyerek eltűnéseért az egész metzi zsidóságot felelősségre vonni, megelégedtek, hogy Rafael Levy álljon mint vádlott a törvény elé. A szerencsétlen ember világos bizonyítékai, a királynak a rendek gyűléséhez intézett átírat, amelyben kijelenti, hogy meg van győződve Levy ártatlansága felől, nem használtak. A bírák máglyahalálra ítélték az ártatlan embert. Peszach első napján gyújtották meg alatta a farakást. Körötte bírák és papok és a nép. Levy kezeit az ég felé emelte és a lángnyelvek között ezeket mondta:

— Uram, Istenem, engedd, hogy ártatlanul kiomló vérem családom és Izrael megváltója legyen.

A papok azalatt csendesen imádkoztak és keresztet vetettek. A szörnyű recsegést, amit a fatöncök égése okozott, túlharsogta az elítélt borzasztó kiáltása:

Semá Jizmel!...

Egy óra múltán az ügy elintéztetett.

Két nappal utóbb pedig, a csöcselék éppen fosztogató útra készült a gettó felé, amikor híre jött, hogy a gyerek megkerült. Rafael Levyt nem lehetett életre támasztani.

Emlékét egy hangulatos templomi költemény örökítette meg, amely így kezdődik: „Magbiha sefolim“.

„Te vagy, aki feltámasztod az elnyomottakat“...

A sok régészeti gyűjtemény közül Metzben a „Deutsches Tor“-ban elhelyezett emléket néztem meg. Beismerem, nem valami

nagy falánksággal vetem magam a régiségek után. Azt vallom, hogy nem a holtak látogatására megy külföldre az ember, élő népeket akar látni és érvényben levő erkölcsökkel akar megismerkedni. De a „Német kapu“-ból nagyszerű kilátás nyílik azokra a helyekre, ahol két hatalmas nép, német és francia összemérte az erejét és a lothringiai népviselet történeti alakulásában is itt látható szemléltető, jó kiállításban. És íme a *Colombe-Gravelotte* és *Mars la Tour*-i harci emlékek között ott látok egy csomó héber betűs pecsétgyűrűt: Salamon *Brachez*-ét, középen báránnyal, Jakob *Levy*-ét mérleggel, Jehuda *Kohen*-ét oroszlánnaal. Több, zsidónak ajánlódó szabadságlevelet a XVII. század elejéről, sok régi sírkövet héber makámakkal.

LEHEL LÁSZLÓ: PÉNTEK ESTE.

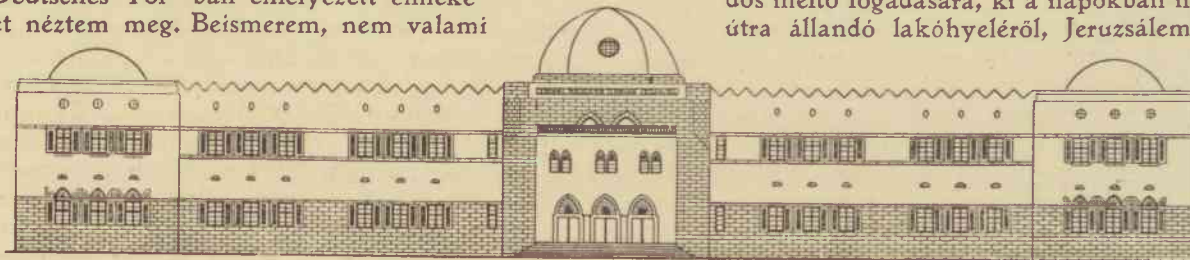
Az asztalon két gyertyatartó,
Két hosszú, vékony gyertya benne:
Mintha az én édes anyámnak
Két hosszú sóhajta lenne...

Ott ül, kezében imakönyvvel,
Halvány arcát a könny megeste...
Így szokta meg már negyven éve
Oh, minden péntek este...

S ilyenkor eltítkolt fájdalmak
Szállnak magasan fel az égnek,
S ilyenkor azok a karcsú gyertyák
Homályosan halkan elégnek...

S ilyenkor engem gyötrődések,
Fájó gondolatok aggasztanak:
Hogy jön idő, mikor e gyertyák
Végkép, örökre kialszanak...

BEN JEHUDA TANULMÁNYÚTJA AMERIKÁBAN. Eliezer Ben Jehuda a jelenkor egyik legkiválóbb héber nyelvtudósa, a héber nyelv nagy szótárának szerkesztője, hosszabb tanulmányútra indul Amerikába, hogy ott nagy műve számára anyagot gyűjtsön. A leggazdagabb és legbecsesebb héber könyvtárakat az utóbbi években amerikai gyűjtők vásárolták meg, úgy hogy a Newyorkban és Washingtonban felhalmozott gazdag könyvgyűjteményeket minden kutatónak végig kell tanulmányoznia. Amerikában nagyban készülődnek a tudós méltó fogadására, ki a napokban indul útra állandó lakóhelyéről, Jeruzsálemből.

A haifai héber müzeum.

áig se tudom miért hívták Dominó néninek és ha volt-e más neve ezenkívül, tény az, hogy mindenki így hívta. Nem csak akkor, ha a háta mögött összebújva sok rosszat mondtak róla, hanem akkor is, mikor szigorú szeme előtt kétrétgörnyedve az alázattól és félelemtől valamit kértek tőle.

Eszembe jut. Dominó néni rossz asszony volt, igazságtalan, veszekedő, kétségkívül bűnös nő... Hisz senki se szerette és mégis respektálta mindenki. Bizony, Dominó néni réme volt az utca ezer moszatos képű gyerkőcének, ha jönni látták valahonnan nagy, prémes bundájában — ezt még nyáron is viselte —, ráncos arcával, fenyegető szemével... juj! nincs az a gombja a félvilágnak, amit ott ne hagytak volna a „lyuk“ körül, csak ne kelljen találkozni vele! Pedig a gombozás gyönyörűsége felér a mennyország üdvösségével... Mindegy. A Dominó néni szemébe nézni fölé a pokol összes tűzével! És az öklömnyi fiúcskák futva menekültek előle.

Dominó nénié volt a legszebb lakás az egész udvaron. Pedig kívülről igen sok nagy úr lakott ott, de Dominó néni bérelte a legdrágábbat; négy szobája volt, csupa nagy, tágas termek, pompás ajtókkal, ablakokkal. Sok nehéz bársonykelmével itt-ott, nagyszerű bútorokkal és sok arannyal... Igen, igen, engem mindenki kinevet, mikor ezt mondom, pedig így van. Annyi aranya volt, minden olyanra volt festve! Én magam láttam, mikor nagytakarítást csináltak, hogy abba a négy szobába, ha nem is minden az, de sok az arany! Már pedig, ha én mondom, hogy láttam, az biztos! Ezt pedig nem én találtam ki magamtól, mert minálunk az egész udvar tudta, hogy én nem szoktam hazudni, hogy az én szavam az a bizonyos $2 \times 2 = 4$. Ezt mindenki tudta rólam, csak Dominó néni nem. Külömben nem nézett vón énrám is úgy, mint a hazudó fiúkra és lányokra szokott!

Még egész kicsi voltam akkortájt, de azért elhatároztam, hogy a gazdag Dominó nénivel megösmertetem magam. Akarom, hogy lássa: én nem vagyok tucat-gyerek. Én nem szoktam hazudni, lopni, csalni... Jó vagyok és szófogadó. A legjobb tanuló az iskolában és a kalapom, bár éppolyan, mint a kisleányok idei kalapja, már két éves mult! Ez csak elég ahhoz, hogy a Dominó néni megkülömböztetett szeretettel bánjék velem?

Elhatároztam, hogy elmegyek vizitbe a Dominó nénihez... Nem tesz semmit, hogy ott minden olyan fényes, még lépni sem szabad a bársonyszőnyegen, én, én repülni fogok fölötte, nem muszáj arra lépni! Lehet vigyázni, sőt kell is, ha az ember azt akarja, hogy minden szépnek és tisztának maradjon. Aztán én szombaton fogok menni... Szombaton, mikor úgy vagyok felöltözve, mint

egy kis angyal! De igazán. A kötényem fehér, mint a hó, a ruháim is, a zsebkendőm is és minden olyan simára vasalt, olyan puha, úgy szeretem, mikor ilyen szépen vagyok felöltözve. És így van ez minden szombaton. És talán azért van ez így, mert szombaton mindeki az udvaron ül, a napon, láthatják a külömbséget köztem és a többi gyermek között, akik nem tudnak vigyázni a ruhájukra. Pedig bizonyos, hogy nekik is megmondja az édesanyjuk, amit nekem szokott mondani az én anyusom reggelenként: akinek a ruhája fehér, tiszta, annak olyan a lelke is... Nohát mindennek dacára sem tudták megvigyázni a ruhájukat. És az a sok jó asszony mennyit mérgelődött emiatt! Azt mondták, ha már annyit fáradnak, megérdemelnék, hogy jó gyermekük legyen legalább. És néha — emlékszem — még a jó Istennel is pereltek. Különösen akkor, ha egy-egy gyerek beteg lett és meghalt. Olyankor borzasztó volt őket hallgatni.

Emlékszem a péntek estékre. Mindenki elment a templomba és anyus gyertyát gyújtott, meg fehér kötényt vett; ilyenkor volt a legszebb. Az arcán egyetlen redő se, pedig egész héten olyan gondterhelt, de péntek este és azután egész szombaton olyan nyugodt, mosolygó, elégedett, mintha annyija lenne, mint a Dominó néninek. Pedig az sokára lesz! Talán soha. Nem igen leszünk mi gazdagok! Anyus ugyan azt mondta a nyugodt, csendes szombat délutánokon, hogy a pénz nem minden, a megelégedés a fő, meghogy ilyen gyermek mellett öröm élni de néha hétköznapiakomolyan aggódott:

— Megnőlsz, nagy leszel. Mit csinállok veled?

Erre már én is gondoltam. Sőt mindég erre gondoltam és ezért tartottam szükségesnek megösmertetni magam a Dominó nénivel...

Most se akartam hazudni, akkor ugyan magam se tudtam, hogy mit akarok. Éreztem, hogy egy fontos fordulóhoz ért az életem és a sorsom örökre a Dominó néni energikus kezében van... Talán pofonút. Talán legurít három-négy lépcsőn, megtépázza a hajamat és rámkialt, vagy keresztül szúr a szemével... Szegény anyus... Na mindegy, én ma elmegyek a Dominó nénihez. És azután. —

Fölmentem a szőnyeggel fődött három-négy lépcsőn és megálltam a fehér ajtó előtt. A szívem összeszorult arra a gondolatra, hogy én egy perc múlva a kegyetlen Dominó néni foglya leszek, azt tehet majd velem, amit akar. És a gyerekek kinevetnek majd a bátorságomért, hogy fölmerészkedtem és hogy csúfosan megjártam... Lenéztem az udvarra: vajjon lát-e valaki? Szombat délután van és mindenki alszik; a gyerekek ott gomboznak a szabóéknál a másik udvarban, csak a lármájuk hallatszik át egy-egy pillanatra. Istenem milyen mesés innen fölről nézve az egész udvar!

(VÉGE KÖVETK.)

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL ÚRISZABÓ, BUDAPEST, PODMANICZKY-UTCA 11. :: TELEFON 153-94.

Ajánl elsőrendű kivitelben, kizárólag mérték után készülő, legújabb őszi és téli öltönyöket és double felöltőket jutányos árak mellett. Nagy választék a most érkezett legfinomabb angol és skót szövet-különlegességekből ::

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. ker., Síp-u. 12.

Pályázati hirdetemény.

A pesti izr. hitközség előljárósága a „Kann Armin családi alapítványnak” 1913. évi február hó 13-ik napján kiosztásra kerülő, mindössze 630.— koronát kitévő és több pályázó között megosztható kamataira pályázatotnyit.

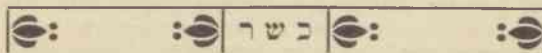
Ezekre a kamatokra kizárólag az alapító szegénysorsú vérszerintirokonaí pályázhatnak.

A rokonság igazolására alkalmas közhitelű okiratokkal, valamint helyhatósági szegénységi bizonyítvánnyal felszerelt folyamodványok f. é. november hó 15-ik napjáig az alulírott előljáróshoz küldendők.

Budapest, 1912 szeptember hó 1-én.

A PESTI IZR. HITK. ELŐLJÁRÓSÁGA.

Baromfikereskedő

Ne essék kétségbe, ha vendéget kap, ha éhes, ha eljegyzést vagy lakodalmat tart, akkor telefonáljon 57-21, Stein Bernát 20 év óta fennálló, legjobb hírnévnek örvendő baromfi-kereskedőhöz, Budapest, IX., Ráday-utca 3., ott kaphat a nap bármely szakában idei libát nyersen vagy sültve, úgyszintén olvasztott libaszírt házhoz szállítva.

RÁCZ SÁNDOR FÖV. TANÁR fiúnevelő- és tanintézete

Budapest, V., Személynök-u. 7. sz., I. em. elemi, közép- és kereskedelmi iskolai tanulók számára. Német, francia, angol társalgás. Zene, torna, sport. Korrepetíció bejárók számára. Magántanulóknak rendszeres tanfolyamok. Elsőrendű fővárosi és állami közép- és kereskedelmi iskolai tanárok. — Akadémiai és egyetemi hallgatók számára külön penzió és jogi szeminárium. — Nyári szünidei telep: Párisban és Abbáziában. — Prospektus ingyen.

HIRDETMÉNY.

Ezennel közhirrre tétetik, hogy a Magy. Kir. Szab. Osztálysorsjáték (XXXI. sorsjáték) 6. osztályának húzásai f. é. szept. 25-től okt. 23-ig tartatnak meg, még pedig a következő napokon:

szept.: 25, 26, 27, 28, 30, október: 2, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 14, 15, 17, 18, 23-án

A húzások a négy első napon 1/29 órakor, a többi napokon 9 órakor kezdődnek és a magyar királyi ellenőrző hatóság és kir. közjegyző jelenlétében nyilvánosan történnek a Magyar Kir. Szab. Osztálysorsjáték húzási termében. A sorsjegyeknek a 6. osztályra való megújítása a játékterv szerint, minden igény különbeni elvesztésének terhe alatt, 1912. szeptember hó 18-ig eszközlendő. **MAGYAR KIR. SZAB. OSZTÁLYSORSJÁTÉK IGAZGATÓSÁGA.**
Budapest, 1912 szeptember 12. **TOLNAY.** **HAZAY.**

Tokaji Bortermelők Társasága Rt. Tokaj

Elnök:
Windisch-Graetz Lajos herceg.

Gyógyaszu, szamorodni és asztali borai felülmúlhatatlanok. • Kaphatók mindenütt. • Árjegyzéket kívánatra ingyen küld. • Központi iroda: Budapest, VI., Teréz-körút 25. sz.

MULT ÉS JÖVŐ 431

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

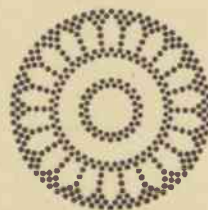
Nagykereskedésem az egyedüli forrás

hol a legújabb női-
és leánykonfekciók,

aljak és kosztümök, feltűnő
olcsó árak mellett egyes da-
rabonként is beszerezhetők.

Állandó nagy raktár:

Női plüs-felöltőkben. Női himalaya és
angol felöltők. Legújabb angol bársony-
felöltők. Városi és utazóbundák. Leány-,
boy- és himalaya-felöltők. Bakfis-kosz-
tümök. Bakfis-paletók.
Női estélyi köpenyek.

Csak bent az első
udvarban, Király-utca 13.
Budapest, Gozsdu nagy átjáróház.

Grünbaum A. Adolf

női konfekció nagykereskedő.

Telefon 19-46

MODERN
LEVEL-
PÁPIR
ÚJDONSÁ-
GOK.
PÁPIR-
ÁRUK

Pauker Mór
PÁPIRÁRUHÁZA

BUDAPEST
FOUZE TV.
VACI KORUT 60
TEL.: 47-37
FIÓKÜZLET:
VACI KORUT 75
TEL.: 86-73
M.K. POSTATAKA
REKENZTARI
SZÁMLA 1762

Magyar-Cseh Iparbank r.-t.

a Böhmische Industrial-Bank, Prag, alapítása.

Józsefvárosi fiók: VIII., Népszínház-utca 31

Elfogad betéteket takarékkönyvekre 4% netto kamatozás mellett, valamint csekk- és folyószámlára, a legelőnyösebb feltételek mellett. Leszámlázó váltókat és utalványokat. Elfogad értékpapírokat kezeltetésre és megőrzésre. Elvállalja a sorsolás alá eső értékpapírok biztosítását árfolyamvesztés ellen.

Tőzsdemegebizásokat legutányosabban teljesít. Kifizetéseket és beváltásokat eszközöl, kiállít bel- és külföldre szóló hitleveleket és utalványokat. Vesz és elad mindenféle értékpapírokat és sorsjegyeket a legutányosabb feltételek mellett. Bevált szelvényeket, kisorolt sorsjegyeket és zálogleveleket. Előleget nyújt értékpapírokra. Kiállít igényvényeket az összes huzásokhoz.

Budapest, V., Sas-utca 27. ☎ Telefon 162-00

SOMOGYI MÓR

tanár, államilag képezett okl. zenetanár, zongoraművész igazgatósága alatt álló

ZENE- CONSERVATORIUM

Budapest, VII., Erzsébet-körút 44

Ehrlich-féle kályha-gyár

Magyar kályha, tűzhely, központi fűtő- és szellőztető-berendezések gyára

Ajánl: eredeti Meidinger-kályha és központi fűtésű kályhákat két vagy több szoba fűtésére. — Asztali és takaréktűzhelyek legegyszerűbbtől a legkényesebb kivitelig.

Ideiglenes mintaraktár és iroda:

Budapest, VII., Dohány-utca 6. sz.

Árjegyzék és költségvetés díjtalan. ☎ Telefon 60-08

Elegáns vendéglő a nyáron át

kerthelviség. Újonnan berendezve. — Ízletes, jó ételek. — Kifünő italok. — Lakodalmak és ünnepélyek alkalmával különbejártú díszes szalon.

NEIGER J. Budapest, VI., Teréz-körút 4.

Egyéves önkéntességre

jogosító vizsgára előkészít legrövidebb idő alatt

HOROVITZ

Tandij csakis sikeres vizsga esetén fizetendő.

Az intézet VII., Akácfa-utca 5. l. em. alatt van.

Rácskapukat,
rácskerítése-
ket, ajtókat,
vasablakokat
a legjobb ki-
vételben szállít

ABELES EMIL

Budapest, V., Váci-út 14.,
a nyugati pályaudvarral szemben

NEUMAYER FÜLÖP

Bpest, V., Deák-Ferenc-tér 1, Erzsébet-tér sarok
Bútoraszékek, terítők, függönyök, szőnyegek gyári rak-
tára. Kívánatra mintát bérmentve küldök. Telef. 11-21.

E
F
C
O

Porosz
kőszén-
tégla a

legjobb fűtőanyag

Pongrácz és
Pongrácz
VII., Erzsébet-
kört 50.

Telefonszám
177-41
és 158-03.

E
F
C
O

BOROS ÉS KOHN

sírkőraktára, Budapest, VI., Váci-körút 7

Egyszerű és diszes kivitelű,
valamint nagyobb szabású
SIREMLÉKEK nagy
választékban jutányos áron.

Vidékimegyendeléseket felelősséggel szállítunk

Legjobb, legtartósabb s így leggazdaságosabb a

Metzeler auto-pneu

METZELER & Co. R. T. MÜNCHEN

Magyarországi vezérkép-
viselő és állandó raktár

KÁLLAI GY. és TSA

cégnél, Budapest, VI. ker., Mozsár-utca 12. sz.
— Ugyanott megrendelhető a legjobb auto-olaj. —

"MINIMAX"

az összes kultúrákban szabadalmazott és beveze-
tett kézi tűzoltókészülék, mely a veszély pillanatában
kéznél áll és bármely laikus vagy gyermek által könnyen
kezelhető. Eddig több mint 30,000 esetben kitűnő szol-
gálatot tett. ☎ Telefon 37-31. ☎ Felvilágosítással szolgál a

**Magyar Minimax Részvény-
társaság Budapest**

Gyár és iroda: VI., Rózsa-utca 85. szám

KOLLARIT-BŐRLEMEZ

ruganyos, viharbiztos
és időtálló szagtalan,
kaucsukkompozícióval
bevont fedéllemez

Gyártja:

KOLLÁR ÉS TÁRSA

Bpest. Központi iroda: Pozsonyi-út 2c. Törzsgyár:

KOHN és FRIED, ÚJPEST

ÜVEG
GYÁRI RAKTÁR
ZUCKERHENDL
BUDAPEST, VILÁKOS-UTCA 11. 32-33.

Állandó nagy raktár
finom kristályüveg
asztalkészletekben.
Porcellán étkező-
készletek, majolika
és chinapézst dísz-
tárgyak, minden-
nemű háztartási és
világítási cikkekben.